

**FAKTORE WAT DIE DISSIPLINERING VAN KLEUTERS
TYDENS DIE EGSKEIDINGSPROSES BEÏNVLOED**

deur

ILANA VAN SCHALKWYK

Voorgelê ter gedeeltelike vervulling
van die vereistes vir die graad

MAGISTER SOCIALIS DILIGENTIAE

in

SPELTERAPIE

in die

Fakulteit Geesteswetenskappe

Universiteit van Pretoria

STUDIELEIER: DR J.M.C. JOUBERT

OKTOBER 2006

BEDANKINGS

- ❖ My dank aan God vir Sy genade en die gawes en vaardighede waarmee Hy my toegerus het.
- ❖ Dankie aan my ouers en boetie vir hulle volgehoue ondersteuning en liefde. Sonder hulle sou hierdie studie nie moontlik gewees het nie.
- ❖ Dr Joubert vir haar bekwame studieleiding en motivering.
- ❖ Dr Winter vir haar insette.
- ❖ Die Ondersteuningsentrum van die NG Gemeente Moreletapark en spesifiek Nicolette Pretorius.
- ❖ Die Kinder Trauma Kliniek. Ook my kollegas by die kliniek vir hulle motivering en insette.
- ❖ My vriende en peetma vir hulle volgehoue aanmoediging en ondersteuning.
- ❖ Die respondente wat bereid was om die seer van egskeiding te dee.

Opgedra aan:

- ❖ my pa wat dit vir my moontlik gemaak het om te studeer
- ❖ my ma se aanmoediging om my hart vir kinders te ontgin
- ❖ al die kleuters wat die trauma van 'n egskeiding deurleef.

OPSOMMING
FAKTORE WAT DIE DISSIPLINERING VAN KLEUTERS TYDENS DIE
EGSKEIDINGSPROSES BEÏNVLOED

Deur

ILANA VAN SCHALKWYK

STUDIELEIER: DR J.M.C. JOUBERT

DEPARTEMENT MAATSKAPLIKE WERK EN KRIMINOLOGIE

MSD SPELTERAPIE

Die navorsing handel oor die faktore wat die dissiplinerings van kleuters tydens die egskeidingsproses beïnvloed.

Egskeiding is 'n toenemende tendens en al hoe meer kleuters word aan egskeiding blootgestel. Die kleuter se ontwikkelings stadium beperk sy abstrakte denke wat meebring dat hy konsepte soos egskeiding nie ten volle begryp nie. 'n Kleuter se verbale vermoëns is nog beperk en dus is hy nie altyd in staat om dit wat hy ervaar en waarneem te verbaliseer en te kommunikeer nie. Die kleuter is ook nie altyd in staat om uiting aan sy emosies te gee nie en dus is die kleuter se kommunikasie medium sy gedrag en sy spel.

Vir 'n volwassene is egskeiding nie net die wetlike beëindiging van 'n huwelik nie. Dit bring meer verantwoordelikhede, uitdagings, verliese en aanpassings mee. Meer druk word op die ouers geplaas en hulle is geneig om emosioneel, oorweldig, fisies uitgeput en emosioneel moeg te voel. Dit veroorsaak dat die ouers nie kans sien vir die versorging en veral vir die dissiplinerings van die kleuter nie. Dissipline word oor die algemeen verslap en nie konsekwent toegepas tydens en na die egskeidingsproses nie.

Die doel van die studie is verkennend van aard. Die doelstelling van die studie was, om die faktore wat dissiplinerings van kleuters voor, tydens en na die

egskeidingsproses beïnvloed, te verken. 'n Kwantitatiewe navorsingsbenadering is vir die studie gevolg en 'n vraelys is as data insamelingsmetode gebruik.

Die tipe steekproef wat vir die studie geselekteer is, is die nie-waarskynlikheidseleksie tipe steekproef en die respondente is geselekteer deur 'n doelgerigte steekproefneming.

Die respondente is geselekteer vanuit die Pretoria Oos omgewing. Die organisasies wat navorser behulpsaam was in die selektering van respondente was die Ondersteuningsentrum van die NG Gemeente Moreletapark en die Kinder Trauma Kliniek. Vir hierdie studie is 19 respondente geselekteer. Die vraelys is per hand aan die respondente uitgedeel en weer per hand opgeneem. Die respondente wat deelgeneem het aan die studie, se kinders was almal kleuters tydens die egskeidingsproses.

Uit die studie blyk dit dat die faktore wat die dissiplinerings van kleuters tydens die egskeidingsproses beïnvloed veral emosioneel van aard is. 'n Faktor wat 'n baie groot rol speel in die dissiplinerings van kleuters, is die skuldgevoel wat die respondente ervaar omdat hulle hul kleuters aan 'n egskeiding blootgestel het. Fisiese moegheid, emosionele uitputting, konflik tussen ouers tydens en na die egskeiding en die aantal kere wat 'n ouer die huis verlaat het, is ook faktore wat volgens die respondente die dissiplinerings van hul kleuters beïnvloed.

SUMMARY

**FACTORS THAT INFLUENCE THE DISCIPLINE OF PRE-SCHOOL CHILDREN
DURING THE DIVORCE PROCESS**

BY

ILANA VAN SCHALKWYK

STUDY LEADER: DR J.M.C. JOUBERT

DEPARTMENT OF SOCIAL WORK AND CRIMINOLOGY

MSD PLAY THERAPY

This research study focused on the factors that influence the disciplining of pre-school children during the divorce process.

Divorce is an escalating phenomenon and more pre-school children are being exposed to divorce. A pre-school child's development limits his abstract thinking processes which keep him to fully comprehending concepts like divorce. The verbal capacity of pre-school children is still limited and therefore they are not always able to communicate what they experience and observe. They are also not always able to express their emotions. The pre-school child communicates through behaviour and play.

Divorce is not only the legal termination of the marriage for adults, but in fact entails more responsibilities, challenges, losses and adaptations. More pressure is placed on the parents and they tend to be emotional overwhelmed, physical exhausted and emotionally drained. This causes that the parents to not see their way open to care for and especially discipline their pre-school child. Discipline in general is left aside and is not followed through consistently.

The purpose of this study is of 'n explorative nature. It aims to explore the factors that have an impact on the disciplining of the pre-school child, prior to, during and after the divorce process. A quantitative research approach has been followed with this study and a questionnaire has been used for gathering information. A non-probability

sampling method was used and the respondents were selected through a purposive sample.

The respondents were selected from the Pretoria East region. The organisations that assisted the researcher in selecting the respondents were the Counselling centre of the Dutch Reformed Church of Moreletapark and the Child Trauma Clinic. For this study 19 respondents were selected. The questionnaires was given out by hand and collected by hand. The children of the respondents who participated in the study were all pre-school children when going through the divorce.

It has been concluded from this study that the factors impacting the discipline of pre-school children during the divorce process, is of an emotional nature. A factor that played an important role in the disciplining of pre-school children is the guilt feelings that the respondents experienced for exposing their children to a divorce. Physical tiredness, emotional exhaustion, conflict between parents during and after the divorce and the number of times that one of the parents leaved the house, are factors that according to the respondents, influenced the disciplining of their pre-school children.

SLEUTELTERME

Kleuter
Egskeiding
Dissipline
Ouers
Egskeidingsproses
Voorskool
Ontwikkelingstake
Aanpassing
Verliese
Gesinstake
Ouerskapstyle

KEYWORDS

Pre-school child
Divorce
Discipline
Parents
Divorce process
Pre-school
Developmental tasks
Adjustments
Losses
Family tasks
Parenting styles

INHOUDSOPGAWE

	Bladsy
HOOFSTUK 1 – ALGEMENE ORIENTERING TOT DIE NAVORSINGS METODOLOGIE	1
1.1 INLEIDING	1
1.2 PROBLEEMFORMULERING	5
1.3 DOEL, DOELSTELLING EN DOELWITTE VAN DIE NAVORSING	9
1.3.1 Doel	9
1.3.2 Doelstelling	10
1.3.3 Doelwitte	10
1.4 NAVORSINGSVRAAG	11
1.5 NAVORSINGSBENADERING	11
1.6 SOORT NAVORSING	12
1.7 NAVORSINGSONTWERP EN PROSEDURE	13
1.7.1 Navorsingsontwerp	13
1.7.2 Data insameling	14
1.7.3 Data analisering	15
1.7.4 Literatuurstudie	15
1.8 VOORONDERSOEK	16
1.8.1 Voorondersoek van vraelys	16
1.8.2 Uitvoerbaarheid van studie	17

1.9 OMSKRYWING VAN POPULASIE, STEEKPROEF EN WYSE VAN STEEKPROEFNEMING	18
1.9.1 Universum en populasie	18
1.9.2 Afbakening van steekproef	19
1.9.3 Wyse van steekproefneming	19
1.10 ETIESE KWESSIES	20
1.11 PROBLEME ERVAAR MET NAVORSING	23
1.12 DEFINISIES VAN HOOFKONSEPTE	24
1.12.1 Kleuter	24
1.12.2 Egskeidingsproses	24
1.12.3 Dissipline	25
1.13 INDELING VAN NAVORSINGSVERSLAG	26
HOOFSTUK 2 – FAKTORE WAT KLEUTERS SE DISSIPLINERING TYDENS DIE EGSKEIDINGSPROSES BEÏNVLOED	27
2.1 INLEIDING	27
2.2 BEGRIP EGSKEIDING	28
2.3 REDES HOEKOM MENSE SKEI	28
2.3.1 Makro vlak of samelewingsvlak	29
2.3.1.1 Sosiale instelling	29
2.3.1.2 Sosiale integrasie	29
2.3.1.3 Geslagsrolle	29
2.3.1.4 Kulturele waardes	30

2.3.2 Demografiese veranderlikes in egskeiding	30
2.3.2.1 Egskeiding van ouers	30
2.3.2.2 Teenwoordigheid van kinders	30
2.3.2.3 Ouderdom ten tye van huwelik	30
2.3.2.4 Voorhuwelikse geboorte	30
2.3.2.5 Opvoeding en inkomste	30
2.3.3 Interpersoonlike redes vir egskeiding	31
2.4 EGSKEIDINGSPROSES	31
2.5 DIE OUER SE AANPASSING	34
2.5.1 Gesondheid en fisiese effek	34
2.5.2 Sosiale aanpassing	34
2.5.3 Emosionele aanpassing	36
2.5.4 Finansiële aanpassing	38
2.6 IMPAK VAN EGSKEIDING OP OUERSKAP	39
2.7 DISSIPLINE	40
2.7.1 Definiëring van dissipline	41
2.7.2 Ouerskapstyle	41
2.7.3 Dissiplinerings van kleuters in 'n egskeidingsituasie	43
2.8 SAMEVATTING	46
HOOFSTUK 3 – DIE KLEUTER SE ONTWIKKELINGSFASES EN –TAKE, GESINSTAKE EN DIE EFFEK WAT EGSKEIDING OP DIE KLEUTER SE FUNKSIONERING HET	47
3.1 INLEIDING	47

3.2 BEGRIP KLEUTER	48
3.3 ONTWIKKELING VAN DIE KLEUTER	48
3.3.1 Ontwikkeling van die kleuter	49
3.3.1.1 Liggaamlike ontwikkeling	49
3.3.1.2 Kognitiewe ontwikkeling	49
3.3.1.3 Persoonlikheidsontwikkeling	50
3.3.1.3.1 Emosionele beheer	51
3.3.1.3.2 Selfkonsep	52
3.3.1.3.3 Geslagsidentiteit	52
3.3.1.4 Sosiale ontwikkeling	52
3.3.2 Ontwikkelingstake	53
3.4 DIE EFFEK VAN EGSKEIDING OP KLEUTERS	55
3.4.1 Fisies	56
3.4.2 Emosioneel	56
3.4.3 Sosiale ontwikkeling	59
3.4.4 Skolastiese vordering	60
3.4.5 Ouderdom en ontwikkelingstadium	60
3.4.6 Geslag	61
3.5 VERLIESE WAT KLEUTERS MET EGSKEIDING ERVAAR	62
3.5.1 Verliese wat kleuters tydens die egskeidingsproses ervaar	62
3.5.2 Die kleuter se reaksie op verlies	66
3.6 GESINSTAKE	68
3.7 SAMEVATTING	72

HOOFSTUK 4 – EMPIRIESE ONDERSOEK NA DIE FAKTORE WAT DIE DISSIPLINERING VAN KLEUTERS TYDENS DIE EGSKEIDINGSPROSES BEINVLOED	74
4.1 INLEIDING	74
4.2 DOELSTELLING EN DOELWITTE VAN HIERDIE NAVORSING	74
4.3 NAVORSINGSVRAAG	75
4.4 NAVORSINGSMETODOLOGIE	75
4.5 RESULTATE EN BEVINDINGE VAN DIE NAVORSING	78
4.5.1 Geslag van respondente	78
4.5.2 Toesighoudende ouer	79
4.5.3 Ouderdomme van kleuters en ouers	79
4.5.4 Geslag van kleuters	80
4.5.5 Aantal jare getroud	80
4.5.6 Hoeveelheid huwelike	80
4.5.7 Getroud of saamleefverhouding	81
4.5.8 Verwyder en wetlik geskei	81
4.5.9 Kere huis verlaat voor egskeiding	82
4.5.10 Terminering van huwelik	83
4.5.11 Redes vir egskeiding	83
4.5.12 Primêre versorger van kleuter	84
4.5.13 Dissiplinering voor die egskeiding	84
4.5.14 Dissiplinering van kleuter in afwesigheid van ander ouer	85
4.5.15 Vorm van verskille voor die egskeiding	85
4.5.16 Kleuters teenwoordig tydens konflik	86
4.5.17 Kleuter se bewustheid van konflik	86
4.5.18 Geweld voor egskeiding	87

4.5.19	Dra kleuter vooraf kennis dat egskeiding gaan plaasvind	88
4.5.20	Redes vir egskeiding en nuwe aanpassings aan kleuter verduidelik	88
4.5.21	Kleuter se emosies tydens egskeidingsproses	89
4.5.22	Skuldgevoel teenoor kleuter	90
4.5.23	Effek van skuldgevoel oor egskeiding op dissiplinering van kleuter	90
4.5.24	Fisiese moegheid en emosionele uitputting tydens egskeidingsproses	91
4.5.25	Terapeutiese ondersteuning gedurende egskeidingsproses ontvang	92
4.5.26	Inligting in verband met terapeutiese ondersteuning ontvang	92
4.5.27	Besoeke aan nie-toesighoudende ouer	93
4.5.28	Ouerskapstyl wat ouers handhaaf tydens egskeidingsproses	94
4.5.29	Kleuters se gedrag tydens egskeiding	95
4.5.30	Ouers se emosies na egskeiding	96
4.5.31	Ouers se aanpassing na egskeiding	97
4.5.32	Invloed van ouers se aanpassing op die dissiplinering van kleuter	97
4.5.33	Tyd na egskeiding wat lewe weer onder beheer gevoel het	98
4.5.34	Geïrriteerd met kleuter tydens egskeidingsproses	99
4.5.35	Kleuter se toets van grense tydens egskeidingsproses	100
4.5.36	Emosies ervaar met dissiplinering van kleuters tydens egskeidingsproses	100
4.5.37	Dissiplinering van kleuter na oortreding	101
4.5.38	Faktore wat dissiplinering van kleuter na egskeiding beïnvloed het	102
4.5.39	Dissipline probleme deur kleuterskool aangemeld	103
4.6	SAMEVATTING	103

HOOFSTUK 5 – ALGEMENE SAMEVATTING, GEVOLGTREKKINGS EN AANBEVELINGS VAN DIE ONDERSOEK	104
5.1 INLEIDING	104
5.2 EVALUERING VAN DIE DOELSTELLING EN DOELWITTE RAKENDE DIE STUDIE	104
5.3 SAMEVATTENDE GEVOLGTREKKINGS	106
5.4 AANBEVELINGS	110
5.5 VERDERE NAVORSING	112
5.6 NAVORSINGSVRAAG VAN HIERDIE STUDIE	113
5.7 SLOTGEDAGTE	113
BRONNELYS	
BYLAE 1 – Brief aan instansies vir toestemming	
BYLAE 2 – Brief van instansies	
BYLAE 3 – Brief aan ouers	
BYLAE 4 – Toestemmingsbrief saam met vraelys	
BYLAE 5 – Vraelys	
BYLAE 6 – Verwerking deur SAS System	

LYS VAN TABELLE

Tabel 4.1 – Geslagverspreiding van respondente	78
Tabel 4.2 – Toesigverdeling van kleuter	79
Tabel 4.3 – Aantal jare wat respondente getroud was	80
Tabel 4.4 – Aantal huwelike waarin respondente betrokke was	80
Tabel 4.5 – Versorging van kleuters voor en na egskeiding	84
Tabel 4.6 – Verskille voor die egskeiding	85
Tabel 4.7 – Kleuters bewus van konflik selfs agter toe deure	86
Tabel 4.8 – Geweld voor egskeiding	87
Tabel 4.9 – Kleuter vertel u gaan skei voor iemand uitgetrek het	88
Tabel 4.10 – Rede vir egskeiding en nuwe aanpassings verduidelik	88
Tabel 4.11 – Skuldig gevoel teenoor kleuter omdat geskei is	90
Tabel 4.12 – Terapeutiese ondersteuning	92
Tabel 4.13 – Besoeke aan nie-toesighoudende ouer	93
Tabel 4.14 – Aanpassing na egskeiding	97
Tabel 4.15 – Tydperk na egskeiding wat lewe weer onder beheer was	98
Tabel 4.16 – Kleuter toets grense	100

LYS VAN FIGURE

Figuur 4.1 – Maande uitmekaar	81
Figuur 4.2 – Kere wat huis verlaat is voor egskeiding	82
Figuur 4.3 – Konflik voor kleuters	86
Figuur 4.4 – Emosies wat kleuters tydens egskeidingsproses ervaar het	89
Figuur 4.5 – Effek van skuldgevoel op dissiplinerig van kleuter	90
Figuur 4.6 – Fisiese moegheid en emosionele uitputting tydens en na egskeiding	91
Figuur 4.7 – Detail inligting in verband met terapeutiese ondersteuning ontvang	92
Figuur 4.8 – Ouerskapstyl van respondent en gewese eggenoot	94
Figuur 4.9 – Kleuters se gedrag tydens egskeiding	95
Figuur 4.10 – Emosies wat ouers na egskeiding ervaar het	96
Figuur 4.11 – Geirriteerd met kleuter	99
Figuur 4.12 – Emosies ervaar tydens dissiplinerig van kleuter	100
Figuur 4.13 – Dissiplinerig van kleuter na oortreding	101
Figuur 4.14 – Faktore wat die dissiplinerig van die kleuter beïnvloed het	102
Figuur 4.15 – Dissipline probleme van kleuter by kleuterskool	103

HOOFSTUK 1

ALGEMENE ORIËNTERING TOT DIE NAVORSINGS METODOLOGIE

1.1 INLEIDING

In hierdie studie is daar gepoog om die faktore wat die dissiplinerings van kleuters voor-, tydens- en na 'n egskeiding beïnvloed, te verken. Die navorser het by 'n kleuterskool waar sy werksaam was en in praktyk 'n moontlike tendens waargeneem naamlik, dat die dissipline van kleuters deur hulle ouers gedurende en vir 'n tydperk na 'n egskeiding, nie voldoende aandag geniet nie. Navorser wil dus bepaal watter faktore aanleiding gee tot hierdie tendens.

“A divorce is a traumatic event in the life of a child, often with negative results... “
(Van der Merwe, 1996:184).

Egskeiding toon wêreldwyd 'n toenemende tendens. Egskeiding is ook 'n prominente verskynsel in die Suid-Afrikaanse samelewing en duisende kinders word hierdeur geraak (Read, 2002:1). Waar die gesin die anker in die gemeenskap en in die kind se lewe was, bring die verbrokkeling van 'n huwelik mee dat die kinders nie meer oor 'n standvastige basis beskik waarop hulle kan voortbou nie (Read, 2002:2).

Volgens Botha (1997:1) en Bezuidenhout (2004:26) affekteer egskeiding nie net kleuters se onmiddellike toekoms nie, maar beïnvloed dit ook hulle toekomstige emosionele verhoudings. Read (2002:2) is van mening dat egskeiding nie 'n enkelvoudige verskynsel is nie, maar veelvuldige implikasies vir die kinders het.

Egskeiding bring dus nie net verandering in 'n kleuter se fisiese omgewing nie, maar alles in sy lewe verander en sy toekomstige emosionele gesondheid word ook deur egskeiding geraak (Botha, 1997:1). Die navorser is van mening dat

egskeiding 'n invloed het op al die aspekte van 'n kleuter se lewe wat sy fisiese, emosionele en sosiale funksionering insluit.

Volgens Viljoen (2001:54) word kinders in die algemeen gekonfronteer met die aanpassingseise van die ontwikkelingsfase en met individuele ontwikkelingstake. Daarmee saam kan 'n egskedingsituasie trauma vir die kind meebring waartydens hulle aan talle verliese, veranderinge en bykomende aanpassings blootgestel word. Bezuidenhout (2004:27) is van mening dat kleuters tussen drie- en sesjaar in hierdie ontwikkelingsfase inisiatief moet ontwikkel. 'n Egskeiding kan egter hierdie ontwikkelingstaak benadeel deurdat skaamte en skuldgevoelens ontwikkel.

Benedek en Brown (1995:88), Pretorius (1993:58), Neuman (1998:4) en Groenewald (2002:166) het bevind dat egskedingsituasies, ouers in 'n emosionele oorlewingstryd dompel wat hulle van energie ontnem om sensitief ten opsigte van hulle kinders se behoeftes te wees. Bogenoemde skrywers stem verder saam dat kinders as gevolg van hulle aanpassing by egskedingsituasies, dikwels 'n groter behoefte aan aandag openbaar, juis in die tyd wat die ouers besig is om hulle egskedingsituasie te verwerk.

Simons en Associates (1996:143) beskryf 'n kettingreaksie van oorsaak-gevolgverhoudings tussen gesinsontwrigting en afwykende gedrag by die kinders. Uit hulle navorsing blyk dit dat huweliksontwrigting spanningsvolle gebeure en ekonomiese druk, veral op die toesighoudende ouer bevorder. Hierdie druk bevorder weer ongepaste ouerskap wat weer afwykende gedrag by die kinders veroorsaak.

Mol (2003:83) en Smith (2005) is van mening dat dissipline 'n lewenswyse en deurlopende proses is. Dissipline word toegepas om te verseker dat 'n kind emosioneel gesond is en verseker is van sy ouers se liefde en omgee vir hom.

Volgens Dinkmeyer, Dinkmeyer, Dinkmeyer, Mckay, en Mckay (1997:94) is dissipline nie 'n enkele daad nie, dit is 'n proses. Die doel van dissipline is om kinders self-dissipline te leer en om hulle te begelei om verantwoordelik te wees en saam te werk. Wanneer kinders hul wangedra, word hulle gedissiplineer sodat hulle 'n beter wyse van optrede kan kies.

Kleuters het dissipline in hulle lewe nodig vir die rede dat dit hulle 'n gevoel gee dat hulle weet wat van hulle verwag word, as daar grense vir hulle gestel word. As 'n kleuter weet wat van hom of haar verwag word, weet hulle ook hoe om dien ooreenkomstig op te tree. Die wete kring verder uit na 'n gevoel dat iemand vir hulle omgee (Bezuidenhout, 2005; Lemmer, 2005).

Volgens Denham (1998:9-11) het kleuters tussen die ouderdom van drie- en sewejaar 'n geneigdheid om dissipline, opinies, gesag en grense te toets, ten einde 'n beduidende beeld te kry van wat en hoe van hulle verwag word om op te tree in 'n bepaalde situasie. Verder meen bogenoemde outeur, dat as die kleuter se emosionele stabiliteit en buigsaamheid, sy sosiale en huislike milieu 'n groot invloed op sy wil en houdings het.

Volgens Viljoen (2005:186) sal die kind se pendel tussen twee ouerhuise waarskynlik sy sekuriteit versteur, veral in gevalle waar die betrokke twee ouers verskil ten opsigte van roetine, dissiplinering en opvoeding. Groenewald (2002:172) beklemtoon ook die noodsaaklikheid dat die toesighoudende ouer so gou as moontlik na 'n egskeiding 'n gesaghebbende ouerskapstyl en konsekwente dissipline moet ontwikkel.

Smith (2005) sien dissipline as grense met gevolge. Wanneer die grense oorskry word is daar sekere gevolge.

Gelles (1995:402) is van mening dat die kompleksiteit van 'n egskeiding daarin geleë is dat die persone betrokke, ses verskillende stadiums ervaar. Die ses stadiums word volgens Benokraitis (1996:453-455) en Gelles (1995:402) se

menings uiteengesit. Vir die doeleindes van die studie word die stadiums in drie fases opgedeel.

□ Voor egskeiding

▪ Emosionele egskeiding

Die emosionele egskeiding kan 'n geruime tyd begin voor wetlike stappe geneem word. Hulle bly in die huwelik vir 'n verskeidenheid redes, naamlik:

- hulle wil nie alleen wees nie
- een of albei glo dat 'n egskeiding hul kinders skade sal berokken
- hulle voel gebind deur hulle huweliksbeloftes

Ten spyte van hulle woede, kan hulle beleefd teenoor mekaar optree of vyandige gedrag toon. Aan die einde van die fase probeer hulle gewoonlik terapie of begin wetlike stappe neem om die huwelik te beëindig.

□ Gedurende die egskeiding

▪ Wetlike egskeiding

Gedurende die stadium vind die formele beëindiging van die huwelik plaas. Hier moet die ouers besluit en ooreenstem oor aspekte soos toesig van die kinders, verdeling van eiendom en ander ekonomiese bates. Na 'n wetlike egskeiding kan die eggenote teenstrydighede ervaar. Hulle is nie seker of hulle die regte besluite geneem het nie. Bogenoemde outeurs maan dat die onsekerhede nie aan die kinders oorgedra moet word nie, aangesien hulle dan nie die realiteit van die egskeiding gaan aanvaar nie en fantaseer oor 'n versoening.

□ Na die egskeiding.

▪ Ekonomiese egskeiding

In hierdie stadium kom eggenote dikwels nie ooreen wie die agterstallige skuld, eiendomsbelasting en onvoorsiene uitgawes van die kinders moet betaal nie. Eggenote kan probeer om die onderhoud te verander of faal om dit te betaal.

- Mede-ouerskap na die egskeiding

Die egskeiding behels die ooreenkoms tussen die ouers aangaande die wetlike verantwoordelikheid vir die finansiële onderhoud van die kinders, die daaglikse sorg van die kinders asook die regte van die toesighoudende en nie-toesighoudende ouer van hoe tyd saam met die kinders verdeel word.

- Gemeenskap egskeiding

Die stadium kan reeds begin wanneer ouers hul vriende, familie, ouers, die kinders se onderwysers en hulle kollegas meedeel dat hulle gaan skei, maar veral wanneer die wetlike egskeiding voltrek is.

- Fisiese egskeiding

In dié stadium skei die eggenote hulleself emosioneel van mekaar. Hulle verander van 'n egpaar na enkellopend, een of albei verhuis na 'n nuwe tuiste en moet nuwe vriende maak. Een of albei eggenote kan deur 'n proses van rou gaan.

Uit bogenoemde is dit dus duidelik dat die ouers deur baie emosies en teenstrydighede gaan wat hulle vir hulself moet rasionaliseer en verwerk. Daar is ook verskeie aanpassings wat van hulle vereis word. Tussen alles deur moet die toesighoudende ouer ook na die versorging van die kinders omsien en hulle vrae ten opsigte van die egskeiding en nuwe lewe beantwoord.

Die navorsing behoort dus aan die navorser se navorsingsbehoefte te voldoen, naamlik om vas te stel watter faktore tydens die egskeidingsproses 'n invloed het op die dissipline van kleuters. Die studie kan egter ook lei tot antwoorde op vrae wat deur professionele persone gevra word oor moontlike faktore wat tydens egskeiding, kleuters se dissiplinering mag beïnvloed.

1.2 PROBLEEMFORMULERING

'n Navorsingsprobleem word deur Bless en Higson-Smith (1995:37) geformuleer as: "Questions about relationships amongst variables." In die konteks van hierdie

situasie, dui die probleem op die verhouding tussen: egskeiding en die dissipline van kleuters.

Die probleem wat die navorser wil aanspreek, is juis 'n gebrek aan kennis oor moontlike faktore wat die dissiplinering van kleuters voor, tydens en na die egskeidingsproses beïnvloed. Hierdie kwantitatiewe studie wil hierdie probleem aanspreek.

Daar is negatiewe uitkomstes van ouers se egskeiding op kinders, wat dan ook kleuters insluit. Vir die doel van die studie gaan gekonsentreer word op die faktore wat 'n impak op die dissiplinering van kleuters voor, tydens die werklike skeidingsfase en vir 'n tyd na die egskeiding het.

Tydens die eerste fase van egskeiding wat gekenmerk word deur konflik en 'n emosionele skeiding van die ouers, maar veral die fase van die wetlike skeiding en die derde fase na die egskeiding waartydens ouers deur die rouproses gaan, kan die dissipline van kleuters moontlik skade ly (Bezuidenhout, 2004:16). Hierdie skrywer meen dat die skeiding woede, depressie, gevoelloosheid en skuldgevoelens by ouers veroorsaak wat die dissipline van kinders kan ondermyn.

Die personeel van 'n kleuterskool, Bezuidenhout (2005) en Lemmer (2005) en 'n maatskaplike werker, Pretorius (2005), is almal van mening dat dissipline in die algemeen verslap tydens en na 'n egskeiding. Die toesighoudende ouer is dikwels die moeder. Sy moet haar eie emosionele trauma verwerk en het nie dan nog energie om die kinders te dissiplineer nie en laat hulle maklik begaan.

Na die egskeiding van ouers is kinders gewoonlik verward, omdat hulle nie in kontak is met hulle emosies nie en dit dikwels so onderdruk dat hulle emosioneel afgestomp kan raak (Smith, 2005). Die verwardheid word verder veroorsaak deurdat reëls en grense by beide die ouers verskil en dat die ouers nie konsekwent is met die toepassing van hulle reëls en grense nie.

Volgens Smith (2005) is dié navorsing noodsaaklik aangesien ouers van kleuters ten eerste nog nie seker is van hul dissipline style nie en tweedens weet hulle dikwels nie hoe om dissipline toe te pas nie. Bogenoemde kundige is van mening dat die navorsing en die aanbevelings wat daaruit gaan voortvloei met betrekking tot identifisering van die faktore wat dissipline tydens die egskeidingsproses beïnvloed, tot voordeel van ouers aangewend sal kan word. Pretorius (2005) meen dat die navorsing belangrik is, aangesien ouers bewus moet word van die belangrikheid van struktuur, dissipline en roetine in die ouderdomsgroep, veral aangesien die kleuterfase die kind se vormingsjare is.

Babas en peuters se aanpassing tydens 'n egskeidingsproses word vanweë hulle afhanklikheid grootliks deur hulle ouers se optrede en reaksies beïnvloed (Neuman, 1998:87). Cronjé (1997:20) meen dat kleuters tussen drie- en vyfjaar gevoelens van gehegtheid en toegeneentheid met fisiese nabyheid verbind. Wanneer een ouer die huis verlaat, meen kleuters dikwels dat hy iets verkeerd gedoen het om die fisiese afstand te veroorsaak.

Cronjé (1997:20), Carrity en Barris (1994:30-31) en Neuman (1998:109) meen dat kleuters meestal die volgende reaksies op ouers se egskeiding toon:

- Uitreagerende gedrag en swak samewerking tuis en by die skool.
- Rusteloosheid, raserige gedrag en huilerigheid.
- Geïrriteerdheid, kermrigheid.
- Verhoogde aggressie of inhibisie van aggressie.
- Regressie ten opsigte van toiletgewoontes, taal en gedrag.
- Verwarring.
- Skeidingsangs, vrees vir verlating en algemene bangheid.
- Groter afhanklikheid.

Hierdie gedrag stel sekerlik ook verdere eise aan veral die toesighoudende ouer se hantering van dissipline.

Kinders word blootgestel aan die trauma van hulle ouers se egskeiding, maar hulle nood word geïgnoreer en die kind, veral kleuters, word dikwels nie na 'n terapeut verwys na die egskeiding nie. Wanneer 'n kind wel na 'n terapeut verwys word, is dit dikwels te laat aangesien die kind dan al gedragsprobleme begin toon (Read, 2002:1; Smith, 2005).

Dissipline is een van die baie aspekte wat nagelaat word na ouers geskei is. Hulle voel skuldig omdat hulle hul kinders in 'n egskeiding situasie geplaas het. Hulle het hulle eie trauma wat hulle moet verwerk en het nie die hanteringsmeganismes om die nuwe omstandighede te hanteer, die kinders te dissiplineer en hulle te versorg nie (Smith, 2005).

Groenewald (2002:154) wys op die invloed van subsisteen- of alliansievorming deur 'n ouer met 'n kind na 'n egskeiding. Deurdat die ouers kompeteer vir die kind se lojaliteit, kry dissipline nie 'n regmatige plek nie.

Dissipline is 'n belangrike konsep in enige kind en kleuter se funksionering. Volgens Telep (1999), bestaan dissipline uit drie hoofaspekte, naamlik hulpverlening, onderrig en deur te leer. Dissipline help 'n kind om oor die weg te kom met sy familie en vriende; deur dissipline word 'n kind onderrig om op 'n sekere aanvaarbare wyse op te tree; en dissipline gee die kind die geleentheid om te leer uit sy foute en om die gevolge van sy besluite te ervaar.

Dissipline word as 'n wyse van onderrig beskou. Dit behels dat 'n ouer sy kind leer tussen reg en verkeerd, om die regte van ander te respekteer, watter tipe gedrag aanvaarbaar is en watter nie, het ten doel om 'n gevoel van sekuriteit en liefde by 'n kind te kweek, en dat die kind moet weet hoe om sy impulse te hanteer (keepkidshealthy.com, 2004).

Volgens De Kock (2004:25), is 'n kind wat nie gedissiplineer word nie en aan geen grense blootgestel word nie, onseker, het 'n swak selfbeeld en geen innerlike beheer nie. Hy kan ook nie keuses maak nie en het weinig respek vir homself en

ander. Smith (2005) is verder van mening dat wanneer dissipline afwesig is, 'n mens 'n emosioneel ongesonde kind met gedragsprobleme kry.

Uit bogenoemde is dit dus duidelik dat: egскеiding as sulks, 'n nadelige invloed op die kleuter het. Verder blyk dit dat ouers dissipline moontlik voor, tydens en na die egскеiding kan verslap wat verwardheid, 'n gebrek aan sekuriteit en op die langduur gedragsprobleme by kinders kan veroorsaak en 'n emosioneel ongesonde kind tot gevolg kan hê. Die navorser wil die navorsingsprobleem, naamlik 'n gebrek aan kennis oor die faktore wat kleuters se dissiplinering voor, tydens en na die egскеidingsproses beïnvloed aanspreek, sodat aanbevelings vanuit die navorsing aan ouers, onderwysers en spelterapeute gemaak kan word.

1.3 DOEL, DOELSTELLING EN DOELWITTE VAN DIE NAVORSING

Die doel, doelstelling en doelwitte wat die studie rig, word vervolgens aangedui:

1.3.1 DOEL

Mouton (1996:49) meen: "The goal can be either to explore a new topic, describe a social phenomenon or explain why something occurs." Volgens (Fouché, 2002:107) is die definisie van doel: "the end toward which effort or ambition is directed."

Die doel van die studie is verkennend van aard. 'n Verkennende studie word volgens Strydom (2002:77) gebruik wanneer daar min oor 'n onderwerp bekend is of selfs wanneer dit 'n bekende onderwerp is, maar daar min inligting oor die onderwerp bestaan. Fouché (2002:109) is soos Strydom, ook van mening dat verkennende navorsing gebruik word wanneer daar min basiese informasie is van 'n nuwe veld of dat die bestaande informasie nie voldoende is nie. Verkennende navorsing verwys na die eienskappe van 'n populasie en 'n vraelys word meestal hier gebruik.

Die navorser poog om in die studie meer inligting te bekom ten opsigte van die faktore wat die dissiplinerings van kleuters tydens die egskeidingsproses beïnvloed.

1.3.2 DOELSTELLING

Die Oxford Dictionary (2001:299) definieer 'n doelstelling as: “ an aim or desired result.” Volgens Creswell (2003:87) en Fouché (2002:107) verwys doelstelling na die einddoel waarheen die navorser die navorsing wil stuur, terwyl doelwitte van die navorsing toon hoe die navorser daar wil uitkom.

Neuman (2000:21-22) meen dat verkennende en beskrywende navorsing goed in die praktyk benut kan word, aangesien verkennende studies antwoorde gee op die “wat” vraag, terwyl beskrywende navorsing, antwoorde gee op die “hoe” en “wie” vrae.

Die doelstelling van die studie is: om die faktore wat dissiplinerings van kleuters voor, tydens en na die egskeidingsproses beïnvloed, te verken.

1.3.3 DOELWITTE

Doelwitte is die stappe wat gevolg word om die doelstelling en uiteindelik die doel van die navorsing te bereik (Creswell, 2003:87).

Die doelwitte van die studie is:

- Om 'n kennisraamwerk op te bou oor:
 - die invloed van egskeiding op kleuters
 - dissipline style van ouers ten opsigte van kleuters
 - faktore wat 'n invloed op die dissiplinerings van kleuters tydens die egskeidingsproses het
 - die komponente van dissipline en die invloed daarvan op kleuters se gedrag.

- Om deur middel van 'n empiriese ondersoek, faktore wat die dissiplinerings van kleuters tydens die egskeidingsproses beïnvloed, te verken.
- Om gevolgtrekkings en aanbevelings ten opsigte van faktore wat die dissiplinerings van kleuters tydens 'n egskeidingsproses beïnvloed, te maak.

1.4 NAVORSINGSVRAAG

Yegidis en Weinbach (1996:53) is van mening dat navorsingsvrae uit die navorsingsprobleem ontwikkel. Nadat die probleem geïdentifiseer is, moet die navorsingsvraag geformuleer word en met 'n navorsingsontwerp verbind word. Bailey (1994:19) meen: "Research questions generally stems from the problems that actually need to be solved."

Die navorser het besluit om 'n navorsingsvraag, in plaas van 'n hipotese te gebruik, aangesien die doel van die studie verkennend is. Die navorsingsvraag sien soos volg daaruit:

- Watter faktore beïnvloed die dissiplinerings van kleuters tydens die egskeidingsproses?

1.5 NAVORSINGSBENADERING

Navorsingsbenadering bestaan uit drie tipes benaderings waarvan die navorser een moet kies wat by sy navorsing sal pas en dan volgens daardie benadering te werk gaan. Die drie benaderings is die kwalitatiewe benadering, die kwantitatiewe benadering en 'n kombinasie van kwalitatiewe en kwantitatiewe benadering (Creswell, 2003:16; De Vos, 2002:365).

'n Kwantitatiewe navorsingsbenadering is in hierdie studie gevolg.

Strydom (1999:74) is van mening dat in kwantitatiewe navorsing die positivistiese benadering op die kwantifisering van data en die meet van objektiewe feite fokus.

Met 'n kwantitatiewe studie word gepoog om die sosiale wêreld objektief te meet en menslike gedrag te voorspel. Dit word gemeet met nommers en statistiese prosedures om te bepaal of die voorspelde aannames van die teorie waar is (Fouché & Delpont, 2002:79).

Die navorser is van mening dat 'n kwantitatiewe navorsingsbenadering vir die studie gebruik moet word, aangesien die studie poog om die faktore wat dissiplinerig van kleuters tydens die egskeidingsproses beïnvloed, te verken. Vanweë die sensitiewe aard van die fenomeen, meen die navorser dat 'n kwantitatiewe studie waar 'n vraelys gebruik word, meer betroubare resultate behoort te lewer.

1.6 **SOORT NAVORSING**

Daar word onderskei tussen twee tipes navorsing, naamlik basiese navorsing en toegepaste navorsing (Fouché, 2002:108). Die soort navorsing wat in die studie gebruik is, is toegepaste navorsing.

Toegepaste navorsing is 'n ondersoek wat gerig is op die verkryging van kennis aangaande 'n probleem wat reeds bestaan (Strydom, 1999:10). Volgens Grinnel (1993:15) is die doel van toegepaste navorsing om kennis te genereer wat toegepas kan word om 'n situasie te verander. Toegepaste navorsing is meer prakties as teoreties.

Toegepaste navorsing word deur die navorser gesien as 'n ondersoek wat poog om 'n oplossing vir 'n bestaande probleem in die praktyk te vind. Die ondersoek het ten doel om op 'n wetenskaplike wyse, 'n praktiese oplossing te vind en verandering mee te bring.

In die studie is die faktore wat die dissiplinerings van kleuters tydens die egskeidingsproses beïnvloed, ondersoek. Dit is 'n probleem wat deur die navorser in die veld waargeneem is. Die gevolgtrekking en aanbevelings wat na aanleiding van die studie gemaak word, kan die onmiddellike probleem uitlig en moontlike oplossings voorstel.

1.7. NAVORSINGSONTWERP EN PROSEDURE

Die navorsingsontwerp, data insameling, data analisering en die literatuurstudie word hierna bespreek.

1.7.1 Navorsingsontwerp

Die navorsingsontwerp kan gesien word as die bloudruk van die studie. Royse (1995:27-28) definieer die begrip "ontwerp" soos volg: "A research design or methodology is something like a blueprint. It outlines the approach to be used to collect the data." Hierdie outeur meen dat die navorsingsontwerp die omstandighede waaronder die inligting ingesamel gaan word omskryf, die wyse waarop die respondente geselekteer gaan word identifiseer, bepaal watter instrumente benut sal word en oor die algemeen inligting met betrekking tot die praktiese uitvoering van die studie voorsien.

Navorsingsontwerp verwys volgens Fouché en De Vos (2002:138), na die groepies uitgewerkte formules waaruit voornemende kwantitatiewe navorsers een of meer kan kies, wat geskik is vir die navorsingsdoel. Bless en Higson-Smith (1995:63) meen: "A research design is the planning of any scientific research from the first step to the last step."

Vanuit die definisies is dit dus duidelik dat 'n navorsingsontwerp die oorhoofse plan vir die studie vorm. Dit sluit in sistematiese en fundamentele riglyne waarvolgens data ingesamel, geanaliseer en geïnterpreteer word.

In die studie het navorser van die kwantitatiewe vraelys ontwerp gebruik gemaak. Fouché en De Vos (2002:142) meen: “The survey designs...are often of a more quantitative nature, requiring questionnaires as a data collection method.”

1.7.2 Data insameling

Die metodes van data insameling wat in die kwantitatiewe vraelys ontwerp gebruik kan word is vraelyste, oorsiglyste, indekse en skale (Delpport, 2002:172). Vir die doeleindes van die studie is ‘n vraelys as data insamelingsmetode gebruik.

Delpport (2002:172) definieer die begrip “vraelys” as ‘n instrument met oop of geslote vrae, waarop die respondent moet reageer. Persoonlike vraelyste is tydens hierdie studie benut (Delpport, 2002:173). Die navorser het dus die vraelys per hand aan die respondent voorsien, was beskikbaar vir vrae indien nodig, maar haar eie bydrae tot die voltooiing van die vraelys is tot die minimum beperk.

Die navorser wil vasstel wat die faktore is wat die dissiplinerings van kleuters tydens die egskedingsproses beïnvloed. Die ouers wat geselekteer is, is reeds deur die egskedingsproses en behoort dus ‘n bydrae te kan lewer tot die studie.

Die geskeide ouers van kleuters tussen die ouderdomme van drie en ses jaar is geselekteer by die Ondersteuningsentrum van die NG Gemeente Moreletapark asook die Kinder Trauma Kliniek, vir die navorsing. Waar moontlik, is beide ouers betrek by die voltooiing van die vraelys, maar slegs een ouerpaar kon hierby betrek word. Die ander respondente was slegs die moeder of die vader. Daar is gepoog om twintig respondente te selekteer vir die hoofondersoek alhoewel slegs negentien respondente bereid was om aan die hoofondersoek deel te neem. Die vraelyste van die persone betrokke by die Ondersteuningsentrum van die NG Gemeente Moreletapark, is daar voltooi. Toestemming om ‘n lokaal te gebruik is vooraf verkry.

1.7.3 Data analisering

De Vos (2002:339), is van mening dat data analise die volgende ten doel het:
“Data analysis is the process of bringing order, structure and meaning to the mass of collected data.”

De Vos, Fouche en Venter (2002:223) is van mening dat data analise die opbreek van data behels om antwoorde op navorsingsvrae te verkry en om hipoteses te toets. Interpretasie van data is ook nodig om antwoorde op die vrae te kry. Eers moet die data beskryf en geanaliseer word waarna dit geïnterpreteer word.

Vir die doel van die studie is statistieke gebruik vir die analisering van die data en die aanbieding is met behulp van grafieke, figure en tabelle aangebied. Die data is ook geïnterpreteer.

1.7.4 Literatuurstudie

Dit is egter nodig om voor daar met die ondersoek in geheel begin word, 'n literatuurstudie te doen om 'n algemene idee of indruk te vorm van die konsep of probleem in sy geheel. Marais (2002:11) is van mening dat 'n literatuurstudie ook vir die volgende redes nodig is:

- Ten einde 'n aanduiding te kry of dieselfde navorsing reeds gedoen is.
- Dit verskaf 'n substansiële beter insig in die dimensie of kompleksiteit van die probleem.

Dit rus die navorser beter toe om die nodige beplanning te doen en die regte stappe te volg en om die vraelys op te stel.

1.8 VOORONDERSOEK

Volgens Strydom en Delport (2002:337) is die doel van 'n voorondersoek om te bepaal of die relevante data van die respondente verkry sal word. Strydom (2002:211) sien die voorondersoek as die: “dress rehearsal of the main investigation.”

Die Nuwe Woordeboek vir Maatskaplike Werk (1995:70) beskryf die term voorondersoek soos volg: “Proses waarvolgens die navorsingsontwerp vir 'n beoogde ondersoek getoets word.”

Die voorondersoek het ook ten doel om te bepaal wat die kostes en tyd verbonde aan die hoofondersoek sal wees. Deur 'n voorondersoek uit te voer word ook bepaal of die vrae en temas geskik is vir die verkryging van data. Die voorondersoek word gebruik om sekere vrae te ondersoek en veranderinge aan te bring indien nodig (Strydom & Delport, 2002:337). Die doel hiervan is dat die hoofondersoek se vrae en inhoud van kwaliteit kan wees.

1.8.1 Voorondersoek van vraelys

Die data-insamelingsinstrument naamlik die vraelys is getoets deur twee ouers wat aan dieselfde vereistes voldoen het as respondente wat vir die hoofondersoek gebruik is. Hierdie twee ouers vorm nie deel van die hoofondersoek nie. Die navorser het die ouers by die Ondersteuningsentrum van die NG Gemeente Moreletapark gekry.

So is bepaal of die vrae van die vraelys die regte inligting verkry en of die vrae nie ongemak veroorsaak het nie. Na die vraelys ingevul is, sal veranderinge aangebring word indien nodig, sodat die hoofondersoek kwaliteit inligting versamel, tyd en kostes beperk en ook ongemak vir respondente uitskakel of beperk. Dit was egter nie nodig om aan die vraelys te verander nie aangesien die ouers tevrede was en nie onduidelikhede gehad het nie.

1.8.2 Uitvoerbaarheid van die studie

Die ondersoek is uitvoerbaar op grond van die volgende:

□ **Tyd**

Die uitvoerbaarheid van die studie in terme van tyd, is dat die navorser negentien respondente vir die hoofondersoek gesien het en twee vir die voorondersoek. Ongeveer 'n halfuur was voldoende vir die invul van die vraelys. Die respondente het dus na werk, gedurende 'n etensuur of oor naweke die vraelys ontvang aangesien 'n paar dit verkies het om die vraelys tuis in te vul. 'n Aspek wat baie tyd opgeneem het, is die verwerking van die vraelyste van die respondente. Vraelyste is gekwantifiseer om verwerking te vergemaklik. Resultate is met behulp van tabelle en grafieke voorgestel. Die navorser het voorsien dat die literatuurstudie baie tyd in beslag sou neem, aangesien daar nie baie bronne beskikbaar is oor die onderwerp nie.

□ **Beskikbaarheid van respondente**

Wat die beskikbaarheid van die respondente betref, het die navorser ongeveer twintig of twee-en-twintig moontlike respondente geïdentifiseer vir die moontlikheid dat 'n paar respondente nie sal wil deelneem aan die navorsing nie, of as 'n respondent sou besluit om aan die navorsing te onttrek. Die navorser was buigbaar met die tye van die invul van die vraelys. 'n Paar kon nie bereik word nie en twee was nie bereid om aan die studie deel te neem nie.

□ **Koste**

Die navorser dra die kostes verbonde aan die navorsing. Voorsiening is gemaak vir die volgende onkoste: Brandstof, tolgeld, papier en druk van briewe en vraelyste, telefoonoproepe en stuur en ontvang van e-pos.

□ **Toestemming**

Skriftelike toestemming is by twee instansies naamlik die Ondersteuningsentrum van die NG Gemeente Moreletapark en die Kinder Trauma Kliniek verkry, om ouers betrokke by die instansies te nader vir die navorsing. Die ouers is geïdentifiseer deur 'n maatskaplike werker verbonde aan die Ondersteuningsentrum en die praktykbestuurder van die Kinder Trauma Kliniek, waarna die ouers gekontak is en hulle die ingeligte toestemmingsbrief (Bylae 4) geteken het voordat die vraelys (Bylae 5) voltooi is.

1.9 OMSKRYWING VAN POPULASIE, STEEKPROEF EN WYSE VAN STEEKPROEFNEMING

Die populasie, steekproef en wyse van steekproefneming wat vir die studie beoog word, word vervolgens bespreek.

1.9.1 Universum en populasie

Universum word in Strydom en Venter (2002:198) deur Arkava en Lane beskryf as alle potensiele respondente wat oor die eienskappe beskik waarin die navorser belangstel.

In die navorsing is die universum alle ouers van kleuters wat geskei is in Pretoria.

Populasie word deur Strydom en Venter (2002:198) beskryf as “the total set from which the individuals or units of the study are chosen”. Die totaliteit kan dus persone, gebeurtenisse, organisatoriese eenhede, gevalle rekords, of enige ander steekproefeenhede insluit waarmee die navorsingsprobleem verband hou.

Populasie is dus die individue in die universum wat oor sekere spesifieke eienskappe beskik. In die studie is die populasie die geskeide ouers van kleuters van die NG Gemeente Moreletapark se Ondersteuningsentrum en geskeide ouers wat kliënte is van die Kinder Trauma Kliniek.

1.9.2 Afbakening van steekproef

Die term steekproef verwys na al die elemente van die populasie wat oorweeg word vir die studie (Strydom & Venter, 2002:199). 'n Steekproef is dus 'n klein gedeelte van die totale stel van objekte, gebeurtenisse of persone wat deel vorm van die onderwerp van die studie.

Die steekproef van die studie bestaan uit die ouers van negentien kleuters wat geskei is en wat verteenwoordigend is van die genoemde Ondersteuningsentrum van die NG Gemeente Moreletapark en die Kinder Trauma Kliniek.

1.9.3 Wyse van steekproeftrekking

Die tipe steekproef wat vir die studie oorweeg is, is die nie-waarskynlikheidseleksie tipe steekproef. Strydom (2002:63) meen dat met nie-waarskynlikheidseleksie tipe steekproewe, dit nie moontlik is om te bereken wat die waarskynlikheid is dat 'n individuele geval in die universum in die steekproef opgeneem sal word nie. Die tipe steekproef bied geen steekproefraamwerk wat die grense van die universum aandui nie.

Die tipe steekproefneming wat vir die studie gebruik is, is die doelgerigte steekproef. Strydom (1999:70) is van mening dat die tipe steekproef totaal op die navorser se oordeel berus. Die navorser stel 'n kriteria saam van eienskappe wat die eenhede in die steekproef moet openbaar. Volgens die kriteria en eienskappe selekteer die navorser dan self die eenhede vir die studie.

Wanneer die navorser die doelgerigte steekproeftegniek kies, is dit belangrik om spesifieke en gedetailleerde eienskappe uiteen te sit voor die respondente daarvolgens gekies word (Strydom & Delpont, 2002:334).

Die kriteria wat die navorser gebruik het vir die selektering van respondente is:

- dat die ouers se kleuter tussen die ouderdom van drie en ses jaar oud moet wees;
- die ouerpaar geskei moet wees;
- die ouers moet vir nie langer as twee jaar reeds geskei wees nie; en
- die kleuters moet verbonde wees aan die NG Gemeente Moreletapark se Ondersteuningsentrum en die Kinder Trauma Kliniek.

Die maatskaplike werker by die Ondersteuningsentrum en die praktykbestuurder by die Kinder Trauma Kliniek was die navorser behulpsaam om die negentien ouers wat bereid was om aan die navorsing deel te neem, te selekteer.

1.10. ETIESE KWESSIES

Etiek word deur Strydom (2002:63) gedefinieer as: “a set of moral principals that are suggested by an individual or group, are subsequently widely accepted, and offer rules and behavioural expectations about the most correct conduct towards experimental subjects and respondents, employers, sponsors, other researchers, assistants and students.”

Babbie (1995:48) meen verder dat dit belangrik is om bewus te wees van: “the general agreements shared by researchers about what is proper and improper in the conduct of scientific inquiry.” Mark (1996:36) meen: “Ethics in social research are standards of conduct to ensure moral behaviour.”

Die volgende etiese aspekte soos deur Strydom (2002:64-73) bespreek, moet vir die doeleindes van die studie in ag geneem word:

- **Skade aan proefpersone**

Skade aan proefpersone kan van 'n fisiese en / of emosionele aard wees. Emosionele skade is dikwels moeiliker om te voorspel as fisiese ongemak, maar het dikwels meer verreikende gevolge vir die respondente. Strydom

(2002:64) meen dat skade aan respondente in die sosiale wetenskappe hoofsaaklik van 'n emosionele aard kan wees. Daar is 'n etiese verpligting op die navorser om die proefpersone teen enige fisiese ongemak en emosionele skade te beskerm, wat binne redelike perke is.

Die feit dat die proefpersone gebeure van hulle huwelik, skeiding en opvoeding van hulle kinders moet herroep, kan persoonlike teistering meebring. Die respondente kan ook hulle bevoegdheid as ouer in twyfel trek. Die vraelys is in so 'n mate uitgewerk dat persoonlike skade tot die minimum beperk word. Die voorondersoek het ook hiermee gehelp. Sou die respondente voel dat hulle skade gelyk het, was die maatskaplike werkers en sielkundiges van die NG Gemeente Moreletapark se Ondersteuningsentrum bereid om gratis terapeutiese ondersteuning aan die gesinne te lewer. Nie een van die respondente het op die stadium verdere ondersteuning benodig nie. Van die respondente was reeds in terapie. Baie van die respondente het gevoel dat hulle 'n belangrike bydrae lewer tot die studie en het bevoorreg gevoel om te kon deelneem.

□ **Ingeligte toestemming**

Ingeligte toestemming impliseer dat alle moontlike inligting ten opsigte van die doel van die ondersoek; die prosedures wat tydens die ondersoek gevolg word; die moontlike voordele; nadele en gevare waaraan respondente blootgestel mag word en die geloofwaardigheid van die navorser, aan die potensiële proefpersone verstrekkend word (Strydom, 2002:65).

Na al die inligting verstrekkend is, het elke proefpersoon die reg om self te besluit of hy / sy by die navorsing betrokke wil wees al dan nie. Die proefpersone het ook geweet dat hulle enige tyd gedurende die navorsing mag onttrek. Die inligting in verband met die doelstelling, doelwitte en prosedures van die studie is skriftelik en persoonlik met die respondente hanteer. Anonimiteit en konfidensialiteit is beklemtoon. Toestemmingsvorme is deur die ouers

geteken voor aanvang van die studie. Geen van die respondente wat ingewillig het om deel te neem het aan die studie onttrek nie.

□ **Skending van privaatheid**

Proefpersone se privaatheid en die vertroulike hantering van alle inligting oor die proefpersone moet sover moontlik nagekom en eerbiedig word (Babbie, 1995:450).

In die studie is nie van versteekte kameras gebruik gemaak nie. Alle inligting is uiters vertroulik en anoniem hanteer. Vraelyste is anoniem en geen besonderhede waaraan 'n individu geïdentifiseer sal kan word, is in die verslag gebruik nie. Data wat ingesamel is van die ouers, is uiters sensitief en vertroulik hanteer. Navorser het dus elke vraelys persoonlik en per hand uitgedeel en weer opgeneem sodat geen inligting moontlik verkeerdelik versprei kon word nie.

□ **Misleiding van die onderwerp of respondente**

Neuman (2000:229) meen misleiding: “occurs when the researcher intentionally misleads subjects by the way of written or verbal instructions, the actions of other people, or certain aspects of the setting.”

Elke respondent is met respek behandel. Die onderwerp, doel, doelstellings en prosedures is korrek verduidelik. Geleentheid vir ouers om vrae te vra is gebied. Respondente wat verkies het om die vraelys tuis in te vul, het navorser se kontakbesonderhede gehad en is verseker dat hulle te enige tyd welkom was om haar te kontak indien daar vrae of onduidelikhede was. Respondente is ingelig oor die analisering en verspreiding van inligting via die toestemmingsbrief.

□ **Optrede en bekwaamheid van navorser**

Die navorser is bekwaam om die ondersoek of studie te loods. Daar was voldoende toesig oor die projek. Die navorser se optrede was te alle tye

professioneel en eties korrek. Dit sluit in dat die navorser nie mag oordeel of kant-kies nie en die proefpersone moet aanvaar vir wie en wat hulle is. Hulle besluite is ook gerespekteer (Strydom, 2002:69). Navorser is bevoeg om die navorsing te doen, aangesien sy as maatskaplike werker by die beroepsraad geregistreer is en die teoretiese module in maatskaplike navorsing vir die MSD Spel terapie kursus aan die Universiteit van Pretoria suksesvol voltooi het.

□ **Bekendmaking van bevindings**

Bevindings en resultate van die ondersoek moet skriftelik aan die leserspubliek bekend gestel word, anders beteken die ondersoek min en kan dit nie as waardevolle navorsing beskou word nie. Die verslag moet so noukeurig, objektief en wetenskaplik moontlik saamgestel word. Die navorser moet ook die tekortkominge van die ondersoek in die verslag meld (Strydom, 2002:72). Die verslag sal so volledig en lesersvriendelik as moontlik aangebied word.

1.11 **PROBLEME ERVAAR MET NAVORSING**

Navorser het beplan om twintig vraelyste uit te gee, dus is twintig respondente benodig. Die Ondersteuningsentrum van die NG Gemeente Moreletapark, het 'n beperkte aantal persone gehad wat aangemeld het dat hulle geskei is. Die geskeide kliënte van die Kinder Trauma Kliniek kon nie almal genader word nie, aangesien die oorgrote meerderheid se egskeding baie onaangenaam was en die ander nog te sensitief was oor die egskeding. Twee respondente wat genader is om aan die studie deel te neem, het van die staanspoor die navorser meegedeel dat hulle nie bereid was om deel te neem nie.

Die Ondersteuningsentrum se vereistes was dat die vraelyste in hulle lokale uitgedeel en ingevul word en nie in 'n ander plek nie. Baie van die ouers het gevra of hulle dit eerder kan huis toe vat en daar gaan invul. Dit is toegelaat.

Een van die vereistes was dat die geskeide ouers nie vir langer as twee jaar geskei moet wees nie. Die respondente waarvan die Ondersteuningsentrum en Kinder Trauma Kliniek bewus was en wat bereid was om deel te neem aan die navorsing, was tussen 13 jaar en minder as 'n jaar geskei. Een respondent is 13 jaar geskei, 'n ander is sewe jaar geskei, terwyl drie respondente vier jaar, nog drie, drie jaar en 'n verdere drie respondente twee jaar geskei is. Vyf respondente is 'n jaar geskei en drie respondente is in hierdie jaar, 2006 geskei.

1.12 DEFINISIES VAN HOOFKONSEPTE

Die volgende hoofkonsepte word gedefinieer:

1.12.1 Kleuter

Die term voorskoolse kind word deur Botha, Van Ede, Louw, Louw en Ferns (1998:238) gesien as die kleutertydperk of vroeë kinderjare. Die outeurs is van mening dat die tydperk in 'n kind se lewe strek van ongeveer twee- tot sesjarige ouderdom. Lemmer (2005) en ook Botha (1997:5) is van mening dat 'n kleuter 'n kind tussen drie en sesjarige ouderdom is.

Vir die doeleindes van die studie word kleuter gedefinieer as 'n kind tussen die ouderdom van drie tot ses jaar, in die tydperk voor skool.

1.12.2 Egskeidingsproses

▪ Egskeiding

Egskeiding word deur Benokraitis (1996:583) as “the legal and formal dissolution of a marriage”, gedefinieer.

Die Wet op Egskeiding (Wet 70 van 1979) bepaal dat 'n huwelik deur egskeiding ontbind kan word indien die huweliksverhouding onherstelbaar verbrokkel het en daar geen redelike moontlikheid op die herstel van 'n normale huweliksverhouding bestaan nie (Robinson & Human, 2001:153).

Egskeiding word deur Marais (2002:16) beskryf as: “die emosionele en traumatiese beëindiging van ‘n huweliksverhouding wat die gesinsisteem versteur en almal betrokke se funksionering beïnvloed.”

Vir die doeleindes van die studie word egskeiding gesien as die wetlike beëindiging van ‘n huwelik wat al die betrokke partye se funksionering beïnvloed.

▪ **Egskeidingsproses**

Ahrns (2005:384) sien die egskeidingsproses as ‘n multidimensionele proses wat gekenmerk word deur oorgangstadiums in die gesin wat behels die verandering van getroud na ongetroud.

Irving en Benjamin (1995:12) beskou die egskeidingsproses as: “a complex process that unfolds through time, involves a degree of mutual influence among a wide range of actors, and typically begins several years before divorce proceedings are formally initiated.”

Uit bogenoemde definisies en die egskeidingsproses wat vroeër bespreek is, word die volgende definisie van die egskeidingsproses saamgestel. Die egskeidingsproses bestaan uit drie fases, naamlik voor, gedurende en na die egskeiding, wat al die betrokkenes holisties en in alle aspekte raak.

1.12.3 Dissipline

Volgens Telep (1999) is die doel van dissipline “to raise responsible, confident children who grow up to be persons who think for themselves, who care about others, and who live satisfying and useful lives”.

Mol (2003:83) is van mening dat dissipline ten doel het om toekomstige gedrag te rig. Dit word bereik deur ‘n kind te dissiplineer deur onaangename gevolge daar te stel as hulle onaanvaarbaar optree; en deur hulle te leer deur aangename gevolge daar te stel as hulle aanvaarbaar optree.

Dissipline is gelyk aan grense. Vir die oortreding van die grense is daar gevolge wat nie noodwendig straf insluit nie (Smith, 2005).

Volgens die navorser en vir die doeleindes van die studie, is dissipline 'n onderrig wyse waartydens kleuters geleer word om hulself en ander te respekteer, aanvaarbare gedrag te openbaar, te leer om hulle impulse te beheer, hulle aan gesag te onderwerp en om 'n gevoel van liefde en sekuriteit in die kleuter se lewe te kweek.

1.13. INDELING VAN NAVORSINGSVERSLAG

Hoofstuk 1: Algemene inleiding tot die studie, wat insluit:

navorsingsonderwerp, probleemformulering, doel, doelstelling, doelwitte, navorsingsvraag, navorsingsmetodologie, etiese aspekte en hoofkonsepte.

Hoofstuk 2: Faktore wat kleuters se dissiplinering tydens die egskeidingsproses beïnvloed.

Hoofstuk 3: Die kleuter se ontwikkelingsfase en –take, gesinstake en die effek wat egskeiding op die kleuter se funksionering het.

Hoofstuk 4: Empiriese studie

Hoofstuk 5: Samevatting, gevolgtrekkings en aanbevelings.

HOOFSTUK 2

FAKTORE WAT KLEUTERS SE DISSIPLINERING TYDENS DIE EGSKEIDINGSPROSES BEÏNVLOED.

2.1 INLEIDING

Egskeiding is oor die algemeen nie 'n spontane, impulsiewe besluit of daad nie. Dit is 'n proses wat oor 'n lang tydperk strek waarin twee mense hulle verhouding en verwagtings van mekaar en hulle huwelik herdefinieer, herorganiseer en soms hervorm (Benokraitis, 1996:453).

Cronje (1997:6) beskou egskeding nie as 'n eenmalige proses nie maar: “as 'n proses van gesinsveranderinge en aanpassings waarby ouers en kinders hul lewens en verhoudings moet probeer aanpas en stabiliseer. Dit is 'n proses wat dikwels oor jare strek en waarvan die negatiewe gevolge nie noodwendig met die verloop van tyd verdwyn nie.”

Cronje (1997:6) is verder van mening dat egskeding 'n sosiale en persoonlike fenomeen en ervaring is. 'n Egskeiding verander die lewens van alle betrokkenes permanent en dramaties. Die meeste mense is onvoorbereid op die eise wat 'n egskeding stel. Die tradisionele wyse om 'n krisis te hanteer is nie altyd voldoende in die geval van 'n egskeding nie. Krisis word in Cronje (1997:8) beskryf as 'n draaipunt met die potensiaal vir positiewe of negatiewe gevolge of 'n kombinasie van beide, dat 'n krisis 'n tydperk van relatiewe onstabiliteit is en dat 'n krisis altyd gepaard gaan met verandering.

“Egskeiding is 'n multidimensionele proses wat 'n huwelikskeiding en 'n ouerlike skeiding impliseer” (Nel, 2005:38). Ouers sowel as kinders ondergaan sielkundige en gedragsmodifikasies gedurende die jaar(e) wat op die egskeding volg.

Dit is dus uit bogenoemde duidelik dat egskeiding nie 'n gebeurtenis is wat mense onaangeraak laat nie. Egskeiding is 'n traumatiese ervaring vir kinders sowel as vir volwassenes. Dit is 'n gebeurtenis wat verandering, nuwe omstandighede en noodgedwonge aanpassing te weeg bring.

2.2 BEGRIP EGSKEIDING

Die Nuwe Woordeboek vir Maatskaplike Werk (1996:12) omskryf die begrip egskeiding as: “ontbinding van die huwelik deur 'n geregtelike bevel”.

Egskeiding word deur Nel (2005:26) gesien as: “'n Multidimensionele proses waardeur die huwelik ontbind en die gesinsisteam geskei word. Hierdie proses bring gekompliseerde aanpassings mee en stel dus hoë emosionele eise aan die betrokke individue en sisteme”.

Cronje (1997:8) sien egskeiding as 'n krisis. Hiermee word bedoel dat egskeiding die verkleining van gesinsgrense veroorsaak deur die ontbinding van die eggenoot-sisteam, en potensiaal inhou vir verdere spanning deur die uitbreiding van die gesinsgrense deur die hertroue van een of beide eggenote.

Dit is dus duidelik dat egskeiding die wetlike ontbinding van 'n huwelik is, dat die verkleining en moontlike vergroting van die gesinsgrense as 'n krisis gesien kan word en dat 'n egskeiding aanpassings en emosionele eise aan die betrokke persone stel.

2.3 REDES HOEKOM MENSE SKEI

Die redes hoekom mense skei, word deur Benokraitis (1996:456-462) in drie vlakke verdeel, elk met onderafdelings.

2.3.1. Makro vlak of samelewingsvlak.

2.3.1.1 Sosiale instelling

Verandering in geregtelike-, geloofs- en gesinsinstellings het die egskeidingsyfer beïnvloed. Die groeiende aantal mense wat die regsberoep betree asook die groeiende aantal regshulpklinieke het egskeiding meer toeganklik en goedkoper gemaak. Mense wat sterk in hulle geloof is, ten spyte van spesifieke dominasies, is minder geneig om te skei. Die verandering in die gesin as instelling het ook 'n effek op die egskeidingsyfer. Die skuif van 'n pre-industriële na 'n industriële samelewing het verandering in sekere gesinsfunksies teweeg gebring. Gesinslede het meer onafhanklik van mekaar geword vir ekonomiese, rekreasie en persoonlike vervulling aangesien daar instellings buite die gesin ontstaan het wat dié, en ander behoeftes kan vervul (Benokraitis, 1996:456).

2.3.1.2 Sosiale integrasie.

Benokraitis (1996:457) sien sosiale integrasie as: “the social bonds that people have with others and with the community at large.” Mense wat deel is van 'n ondersteunende gemeenskap is minder geneig om te skei, selfmoord te pleeg, of in ander self-destruktiewe gedrag betrokke te wees. In vandag se lewe is mense minder deel van 'n ondersteunende gemeenskap en meer gerig op hulle eie vooruitgang.

2.3.1.3 Geslagsrolle.

Vroue betree meer die arbeidsmark en vervul al minder die tradisionele rol van 'n vrou wat tuis bly en kinders versorg. Huishoudelike take word meer gedeel deur man en vrou. Vrouens is in die algemeen meer ekonomies onafhanklik. Stres, moegheid en onaangename werksomstandighede veroorsaak spanning op die huwelik. Vroue is meer gerig op hul behoeftes en regte. Vroue se eerste prioriteit is deesdae hulle beroep, waarna trou en kinders kry volg (Benokraitis, 1996:458-459).

2.3.1.4 Kulturele waardes

Houdings teenoor egskeiding het, en is steeds besig om te verander. Al word egskeiding oor die algemeen goedgekeur, is daar nog 'n stigma wat aan egskeiding en geskeide gesinne kleef. 'n Kultuur se sienings, houdings en geloof oor egskeiding, beïnvloed dus die egskeidingsyfer (Benokraitis, 1996:459).

2.3.2. Demografiese veranderlikes in egskeiding

2.3.2.1 Egskeiding van ouers

Wanneer die ouers van een of albei eggenote geskei het terwyl hulle kinders was, is eggenote meer geneig om ook te skei (Benokraitis, 1996:460).

2.3.2.2 Teenwoordigheid van kinders

In gesinne met kleuters, is ouers minder geneig om te skei aangesien hulle moontlik voel dat kleuters te jonk is om deur die trauma van egskeiding te gaan en dat ouer kinders die konsep en gebeure beter sal verstaan en verwerk.

Navorsers is van mening dat ouers vandag nie werklik meer die ouderdom van kinders in ag neem in die geval van egskeiding nie.

2.3.2.3 Ouderdom ten tye van huwelik

Egpare wat op 'n jong ouderdom getroud is, is volgens bevindings meer geneig om te skei as egpare wat op 'n latere ouderdom getroud is. Die rede hiervoor kan wees dat jong egpare nie goed voorbereid was op die huwelik nie en minder volwasse is (Benokraitis, 1996:460).

2.3.2.4 Voorhuwelikse geboorte

Vroue wat voor die huwelik swanger geraak het of geboorte geskenk het, is meer geneig om te skei as vroue wat binne die huwelik swanger geraak het.

2.3.2.5 Opvoeding en inkomste

Persone met 'n graad of diploma is minder geneig om te skei as persone met slegs 'n hoërskool sertifikaat. 'n Persoon wat verder gaan studeer, trou later. So 'n persoon is gewoonlik meer volwasse, met meer ervaring en is meer in staat om krisisse te hanteer wanneer getroud (Benokraitis, 1996:461).

2.3.3. Interpersoonlike redes vir egskeiding.

Interpersoonlike redes vir egskeiding kan wees dat een eggenoot voel dat sy of haar verwagtings van die huwelik en die ander eggenoot, nie aan die verwagtings voldoen nie. Persoonlikheidseienskappe wat verskil is ook een van die hoofredes. Ander redes is ontrouheid, rusies oor geld, die kinders en familie asook fisiese mishandeling (Benokraitis, 1996:462).

Navorsers is van mening dat bogenoemde redes wel 'n rol speel tot die verbrekking van 'n huwelik. In vandag se moderne samelewing is daar egter ander en meer konkrete redes en aspekte wat 'n rol speel tot die verbrekking van 'n huwelik. Irving en Benjamin (1995:18) het gevind dat die volgende as redes vir egskeiding dien: egskeuring, alkohol of dwelmmisbruik of beide deur een eggenoot, een eggenoot wat gewelddadig is en waarneembare nie-nakoming van eggenoot se verpligtinge en verantwoordelikhede.

Pretorius (2005) stem saam met Irving en Benjamin en voeg by dat swak (of 'n gebrek aan) kommunikasie, lang werksure en die betrokkenheid van 'n derde party van die hoofredes is waarom mense in vandag se moderne samelewing skei.

2.4 EGSKEIDINGSPROSES

Die kompleksiteit van 'n egskeiding is daarin geleë dat die persone betrokke, ses verskillende stadiums ervaar. Die ses stadiums word volgens Benokraitis (1996:453-455) en Gelles (1995:402) se menings, uiteengesit. Vir die doeleindes van die studie word die stadiums in drie fases opgedeel.

□ Voor egskeiding

▪ Emosionele egskeiding

Die emosionele egskeiding kan 'n geruime tyd begin voor die wetlike stappe geneem word. Een of albei eggenote kan ontnugter, ongelukkig of verwerp voel. Hulle kan mekaar ook begin irriteer. Hulle bly egter in die huwelik vir 'n verskeidenheid redes, naamlik:

- hulle wil nie alleen wees nie
- een of albei glo dat 'n egskeiding hul kinders skade sal berokken
- hulle voel gebind deur hulle huweliksbeloftes

Ten spyte van hulle woede kan hulle beleefd teenoor mekaar optree, of vyandige gedrag toon. In die beginfase van die emosionele egskeiding voel die eggenote teleurgestel in mekaar en is daar 'n hoop dat die huwelik sal verbeter. Gedurende die middelfase vermeerder hulle gevoelens van woede en seer aangesien hul pogings om die situasie te red, onsuksesvol blyk te wees. Die eggenoot wat ongelukkig is, evalueer die voor- en nadele om die huwelik te verlaat. Gedurende die laaste fase hou een eggenoot op om, om te gee en verwyder hom/haarself emosioneel van die ander. Selfs al is daar nie haatgevoelens tussen hulle nie, is dit in die stadium gewoonlik te laat om die huwelik te red. In die laaste fase probeer hulle gewoonlik terapie of word wetlike stappe geneem om die huwelik te beëindig.

□ Gedurende die egskeiding

▪ Wetlike egskeiding

Gedurende die stadium vind die formele beëindiging van die huwelik plaas. Hier moet die ouers besluit en ooreenstem oor aspekte soos toesig van die kinders, verdeling van eiendom en ander ekonomiese bates. Ander aspekte waarvoor min ooreengestem word, is die onderhoud vir die eggenoot en vir die kinders. Die proses is gewoonlik 'n moeilike proses aangesien elke prokureur die beste vir sy kliënt soek en daar baie onmin en konflik kan voortspruit. Die eggenoot wat nie ten gunste van die egskeiding is nie, sal alles probeer om die proses te vertraag en wanneer dit blyk dat dit nie voorkom kan word nie, vereistes stel om wraak te neem. Na 'n wetlike egskeiding kan die eggenote teenstrydighede ervaar. Hulle is nie seker of hulle die regte besluite geneem het nie. Hulle is bekommerd oor hulle kinders en of hulle vriende en familie se optrede teenoor hulle gaan verander, al dan nie. Bogenoemde outeurs maan dat die onsekerhede nie aan die kinders oorgedra moet word nie, aangesien

hulle dan nie die realiteit van die egskeiding gaan aanvaar nie en fantaseer oor 'n versoening.

□ Na die egskeiding.

- Ekonomiese egskeiding

In die stadium kom eggenote dikwels nie ooreen wie die agterstallige skuld, eiendomsbelasting en onvoorsiene uitgawes van die kinders moet betaal nie. Eggenote kan probeer om die onderhoud te verander of faal om dit te betaal. Die een huisgesin (gewoonlik waar die kinders woonagtig is) ervaar 'n vermindering van inkomste, wat 'n groot aanpassing vir beide volwassene en kinders is.

- Mede-ouerskap na die egskeiding

Die egskeiding behels die ooreenkoms tussen die ouers aangaande die wetlike verantwoordelikheid vir die finansiële onderhoud van die kinders, die daaglikse sorg van die kinders asook die regte van die toesighoudende en nie-toesighoudende ouers van hoe tyd saam met die kinders verdeel word. Afhangende van hoe goed die ouers oor die weg kom, kan die konflik gedurende die stadium, korttermyn of langtermyn van aard wees.

- Gemeenskap egskeiding

Die stadium kan reeds begin wanneer ouers hul vriende, familie, ouers, die kinders se onderwysers en hulle kollegas meedeel dat hulle gaan skei, maar veral wanneer die wetlike egskeiding voltrek is. Die eggenote kan vriende verloor aangesien sommige hulle as 'n bedreiging beskou noudat hulle weer 'beskikbaar' is.

- Fisiese egskeiding

In hierdie stadium skei die eggenote hulleself emosioneel van mekaar. Hulle verander van 'n egpaar na enkellopend, een of albei verhuis na 'n nuwe tuiste en moet nuwe vriende maak. Een of albei eggenote kan deur 'n proses van rou gaan. Sommige mense voltooi egter nooit die proses van rou nie, vir die rede dat hulle nie van die pyn, woede en gekrenktheid kan laat gaan nie, selfs al bevind hulle hulself in 'n tweede huwelik.

Uit bogenoemde is dit dus duidelik dat die ouers deur baie emosies en teenstrydighede gaan wat hulle vir hulself moet rasionaliseer en verwerk. Daar is ook verskeie aanpassings wat van hulle vereis word. Tussen alles deur moet die toesighoudende ouer ook na die versorging van die kinders omsien en hulle vrae ten opsigte van die egskeiding en nuwe lewe beantwoord.

2.5. DIE OUER SE AANPASSING

Die ouers se aanpassing na die egskeiding ten opsigte van gesondheid, sosiaal, emosioneel en finansieel word hiernaas bespreek.

2.5.1 Gesondheid en fisiese effek

Volwasse, geskeide persone ondervind meer gesondheids- en emosionele probleme as getroude pare. Die probleme wat ervaar word strek van gesondheids- en fisiese wanorde of siektes, emosionele ongemak, geestesgesondheid verstourings, ongelukke, selfmoord, alkohol en substans misbruik en 'n algehele sin van subjektiewe gesondheid. Die toesighoudende ouer se geestesgesondheid en kwaliteit van ouerskapsvaardighede, speel 'n belangrike rol ten opsigte van kinders se aanpassing na hul ouers se egskeiding. Daar is verder bevind dat hoë vlakke van stres en disorganisasie, gesinne se funksionering gedurende die eerste jaar na die egskeiding kenmerk. Feitlik alle kinders ervaar die aanvanklike periode na hul ouers se egskeiding as traumaties (Cronje, 1997:32).

2.5.2 Sosiale aanpassing

Die invloed wat egskeiding op 'n persoon se sosiale funksionering en ondersteuningstelsel het, word as volg deur Irving en Benjamin (1995:53) beskryf: "Each spouse stands at the center of a network of relationships, first with the children and the former partner, then with parents and in-laws, extended kin, and finally with friends, coworkers, and others. Each of these social relationships is in some way affected by the separation and divorcing process".

Die geskeide eggenote ervaar dikwels 'n verlies aan 'n ondersteuningsstelsel en vriende. Hul gesamentlike vriende kan dikwels kant kies, of hulle kan voel dat die geskeide persone vir hulle 'n bedreiging inhou in die sin dat hulle nou weer 'beskikbaar' is en dalk hulle eie huwelik kan skaad (Irving & Benjamin, 1995:53). In gevalle waar die geskeide persoon 'n goeie en ondersteunende verhouding met sy of haar skoonfamilie gehad het, kan die egskeiding 'n wig tussen hulle dryf.

Cronje (1997:32) is van mening dat die egskeiding vir die volwassene meer beteken as net die ontbinding van die huwelik en die verlies aan 'n huweliksmaat. Hulle ervaar 'n verlies van die self, rolle wat in die gesin vervul is en die sekuriteit van die tradisionele twee-ouergesin.

Die vrou moet dikwels na 'n nuwe omgewing verhuis, waarna sy dan 'n bekende omgewing en bure met wie sy gereeld gesels het en op wie sy kon staat maak in 'n krisissituasie, moet agterlaat. Sy kan ook geïsoleerd en verleë voel as haar sosio-ekonomiese status geval het. As sy nie voor die egskeiding gewerk het nie, sal sy heel moontlik nou moet werk (Benedek & Brown, 1995:89).

Navorsers is van mening dat die verandering van omgewing meebring dat veral die vrou se ondersteuningsstelsel verander en dikwels wegval – in haar vorige omgewing kon sy op die bure staatmaak sou 'n krisis hom voordoene en hulle het dalk vir 'n middag of aand na die kinders omgesien. Met 'n nuwe werk word van haar verwag om nuwe mense te ontmoet. Wanneer hulle na 'n nuwe omgewing verhuis, bring dit dikwels mee dat die kinders van skool moet verander, wat 'n verdere stressor teweeg kan bring naamlik dat die moeder bekend was met die kinders se onderwysers en die onderwysers met die gesin se agtergrond en omstandighede.

2.5.3 Emosionele aanpassing

Om 'n lang, intieme verhouding te beëindig, kan verrykende psigologiese gevolge vir beide eggenote inhou. Dit kan gevoelens soos trauma, angs, depressie en 'n verlaagde selfwaarde behels. Obsessiewe gedagtes oor die verlede en die toekoms, psigosomatiese versteurings, eensaamheid, woede, bitterheid en seksuele frustrasie kan voor kom (Irving & Benjamin, 1995:51). Ten spyte van bogenoemde emosies rapporteer vyf en twintig persent van geskeide pare gevoelens van voortdurende gehegtheid of 'n band met hul gewese eggenoot. Vrouens is geneig om groter bekommernis sowel as groter verligting na die egskedding te ervaar as mans.

Volgens Gelles (1995:405-406) gaan baie volwasse geskeide persone deur 'n periode van emosionele en sosiale ontwrigting. Vir 'n tyd na die egskedding ervaar sommige mense 'skeidingsangs', wat in 'n mate dieselfde is as die skeidingsangs wat kinders ervaar. Gedurende die periode fokus die persoon op die verlore eggenoot. Ontoeganklikheid tot die gewese eggenoot veroorsaak ongerief, angs en selfs paniek. Slaapprobleme en die onvermoë om te konsentreer by die werk is algemeen. Van die geskeide persone kan selfs erge depressie ontwikkel. Individue wat nie die skeidingsangs ervaar het nie, kan eufories word. Die persone voel dat hulle ontslae is van 'n groot las en dat hulle ontslae is van hulle probleme. Na ongeveer 'n jaar na die egskedding verdwyn beide die skeidingsangs en die euforie en word dit vervang met eensaamheid.

Geskeide persone rapporteer ook 'n moeisaamheid om effektief te werk, gewigskommeling, insomnie, seksuele disfunksie, dralende psigologiese effekte wat insluit emosies van rou, hulpeloosheid, lae selfagting, verlies aan beheer oor gebeure, eensaamheid, woede, verliese, frustrasie, identiteitsprobleme en ontevredenheid oor hul gedwonge leefstyl (Irving & Benjamin, 1995:50).

As gevolg van die krisis wat egskedding in die ouers se lewe veroorsaak, vind daar 'n verandering in die ouer-kindverhouding plaas. Voorbeelde hiervan is 'n afname in ouerskapsvaardighede wat kan lei tot 'n afname in dissipline en die

fisiese en emosionele versorging van kinders. Volgens Cronje (1997:33) spandeer ouers minder tyd saam met hulle kinders gedurende die egskedingsproses en is minder sensitief vir die behoeftes van hulle kinders.

Irving en Benjamin (1995:52) het gevind dat die effek van rou met tyd verminder. Die aanvanklike gevoel van trauma verdwyn eerste – binne vyf tot agt weke. Die volgende is angs en identiteitsveranderinge wat geleidelik na 'n jaar of meer verdwyn. Die gevoelens van depressie duur die langste. Dit verdwyn binne vyf na agt maande en dan meer geredelik oor die volgende jaar.

Die totale aanpassing en herorganiseringsproses wat samelopend is met 'n egskeding, neem twee na vier jaar. Irving en Benjamin (1995:50) het gevind dat die eerste 12 na 18 maande na die egskeding vir die meeste eggenote die mees ontstellende en stresvolste is.

Vir die toesighoudende ouer is dit moeilik om effektief te funksioneer. Gelles (1995:407-408) is van mening dat daar drie bronne van spanning is, naamlik:

- Verantwoordelikheid oorklading. Enkelouers moet al die besluite neem en moet self voorsien in al die behoeftes vir die kinders en hulself.
- Taakoorlading. Die enkelouer moet self werk, die huishouding waarneem en die kinders versorg.
- Emosionele oorklading. Enkelouers is altyd aktief betrokke om die emosionele eise van hul kinders te hanteer.

Vrouens is meer geneig tot akute bekommernis en angs gedurende die eerste maande na die egskeding as mans, aangesien mans hulleself onttrek in hulle werk en eers die volle impak en gepaardgaande emosies na 'n jaar of meer ervaar (Irving & Benjamin, 1995:50).

Kinders se reaksies op egskeiding word grootliks beïnvloed deur hulle ouers se reaksies. Die psigologiese aanpassing van die toesighoudende ouer speel 'n belangrike rol in die langtermyn aanpassing van die kinders (Benedek & Brown, 1995:73). Hoe beter die ouers in staat is om hulle eie lewe na die egskeiding te hanteer, hoe rustiger sal die kinders wees.

Twaite, Silitsky en Luchow (1998:52) is van mening dat: “one of the most important predictors of the psychosocial adjustment of children and adolescents from divorced families is the adjustment of the custodial parent.”

Twaite et al. (1998:52) meen verder dat die psigologiese aanpassing van die toesighoudende ouer na die egskeiding betekenisvol is om te determineer wat die uiteindelige gevolg vir die kinders sal wees.

Die aanpassing van die toesighoudende ouer beïnvloed sy kapasiteit vir effektiewe ouerlike gedrag (Twaite et al. 1998:69).

Dit blyk dus dat die geskeide ouers baie emosies het om te verwerk en baie emosionele veranderinge het waarby hulle moet aanpas. Terwyl die ouer al die emosies het wat hy moet verwerk, kan dit sy vermoë beïnvloed om sy kleuter effektief te versorg, in sy behoeftes te voorsien en te dissiplineer.

2.5.4 Finansiële aanpassing

Die bronne van inkomste wat beskikbaar is vir geskeide egpare verskil volgens geslag. Geskeide mans steun steeds op hul werksverwante inkomste terwyl vrouens (veral die met kinders) inkomste ontvang van hul werk, eggenootlike onderhoud, onderhoud vir die kinders en dikwels van die welsyn. Irving en Benjamin (1995:54) is verder van mening dat die geskeide vrou se inkomste laer en minder stabiel / betroubaar is as die van 'n geskeide man. In meerderheid gevalle kry die vrou toesig oor die kinders en is dan verantwoordelik vir die huishouding. Die verantwoordelikhede is gewoonlik gedeel deur die egpaar.

Binne 12 maande na die egskeiding begin die meeste vrouens werk (sou hul nie voor die egskeiding gewerk het nie). Baie vrouens het nie hulle opleiding voltooi nie en is nie gekwalifiseer in enige rigting nie, dus sou hulle 'n werk kry, is dit dikwels 'n laag betalende werk.

Navorsers is van mening dat egskeiding baie meer impliseer as twee persone wie se huwelikstatus van getroud na ongetroud of geskei verander. Uit bogenoemde is dit ook duidelik. Die geskeide eggenote ervaar emosies van verlies, depressie en 'n algehele toestand waar hulle nie meer seker is hoe om situasies en gebeurtenisse te hanteer nie. Dit blyk dus belangrik te wees dat die ouers self deur die trauma en veranderings moet werk voor hulle werklik van emosionele hulp vir hul kleuters kan wees.

2.6. IMPAK VAN EGSKEIDING OP OUERSKAP

Die impak van egskeiding op ouerskap word deur Benedek en Brown (1995:88) as volg beskryf: "Absorbed in their own problems, parents may become less affectionate with their children or fail to discipline them consistently."

Volgens Nel (2005:38) kan volwassenes na afloop van die egskeiding gevoelens van ambivalensie, vrees en skuldgevoelens ervaar. Ook gevoelens van ontoereikendheid, eensaamheid, vervreemding en depressie kan ervaar word.

Benedek en Brown (1995:89) is ook van mening dat ouers 'n verskeidenheid van emosies kan ervaar gedurende die aanvanklike periode na hulle egskeiding. Dit kan emosies van hartseer, angstigheidsgevoel, skuldgevoel, skaamte en skok wees. Hulle kan ook verheug voel dat al hulle probleme nou opgelos is. Hulle kan ook waardeloos en onbeminlik voel en kan selfs wonder of dit die regte besluit was om te skei (Benedek & Brown, 1995:89). 'n Ouer kan selfs nie meer kans sien en energie hê vir daaglikse take, om werk toe te gaan en om na die kinders om te sien nie.

Die volgende is reaksies wat ouers kan ervaar na hul egskeiding:

- ❑ Ouer as kind, kind as ouer
- ❑ Ontkenning en sublimering
- ❑ Skuif van verantwoordelikhede oor op kinders
- ❑ Geweld
- ❑ Isolاسie teenoor hiperaktiwiteit

Sekere universele probleme manifesteer na afloop van 'n egskeiding. Die ouer (veral die toesighoudende ouer) kan oorweldig voel met take wat onderneem moet word. Die take, wat dikwels tydens die huwelik deur twee volwassenes hanteer is, moet nou deur een volwassene hanteer word. Indien daar jong kinders is wat baie aandag nodig het, kan die taakoorlading selfs meer intens wees (Nel, 2005:38).

Twaite et al. (1998:65) beweer dat enkelouers geneig is om minder eise aan hulle kinders te stel en meer oneffektiewe dissiplineringsstrategieë te gebruik, as getroude ouers. Nel (2005:38) stem hiermee saam en het gevind dat geskeide ouers minder geneig is om volwasse eise aan hulle kinders te stel, minder konsekwent te wees met dissipline, minder met hul kinders te redeneer, effektief met hulle te kommunikeer of toegeneë of liefhebbend met hul kinders te wees.

Navorsers is van mening dat die ouer se aanpassing en die graad van verwerking van die egskeiding en gebeure daar rondom, 'n bepalende faktor is tot die betrokkenheid en effektiewe ouerskap wat ouers toon.

2.7. DISSIPLINE

In hierdie afdeling word gekyk na die definiëring van dissipline, die verskillende ouerskapstyle en riglyne vir die dissiplinerings van kleuters.

2.7.1 Definiëring van dissipline

Die woord 'dissipline' beteken om te leer, op te lei en af te rig (Van Niekerk & Van der Spuy, 1994:279). Dissipline behels onderrig en die vorming van die kind se karakter deur beginselvaste gedrag aan te moedig en te versterk en ongewenste gedrag af te wys en reg te stel. Dissipline behels twee aspekte naamlik, om op te voed en te begrens. Dissipline is daarop gerig om die kind vir die lewe voor te berei. 'n Kind is onkundig, het 'n gebrek aan insig, is onervare en onoordeelkundig. Hy het dus opvoeders nodig om hom te onderrig en te lei tot selfdissipline.

2.7.2 Ouerskapstyle

Die wyse waarop ouers hulle kinders groot maak, dit wil sê die ouerskapstyle, kan 'n belangrike rol in die ontwikkeling van die kind speel. Vervolgens word gekyk na vier ouerskapstyle (Louw, Van Ede & Ferns, 1998:356), vergelyk met Twaite et al. (1998:65):

□ Outoritêre ouers

'n Hoë premie word geplaas op konformiteit en gehoorsaamheid, soveel so dat 'n ouer selfs die kind sal verwerp indien hy nie gehoorsaam nie. Daar is baie min kommunikasie tussen die ouer en kind. Die kind moet die ouer te alle tye onvoorwaardelik gehoorsaam. Indien die kind nie gehoorsaam nie, word streng strafmaatreëls ingestel.

Die outoritêre ouerskapstyl kan die volgende effek op die kind hê:

- Die kinders het gewoonlik 'n laeselfagting;
- Hulle is minder vaardig in verhoudings met vriende;
- Sommige neig tot teruggetrokkenheid of hoë mate van aggressie;
- Hulle is meer geneig tot antisosiale optrede; en
- Hulle neig om swakker op skool te presteer.

Navorsing toon dat die outoritêre ouer duur betaal vir die ingesteldheid.

□ Gesaghebbende ouer

Die ouers dui duidelike rigting vir hul kinders aan. Heelwat vryheid word binne redelike grense toegelaat. Hulle stel billike eise en oefen beheer uit, is warm, sensitief, geduldig, en moedig kinders aan om insette by die gesin se besluitnemingsprosesse te maak. Demokratiese benadering word gevolg waarin die regte van ouers en kinders erken en gerespekteer word.

Die effek van die gesaghebbende ouerskapstyl op die kind kan wees:

- Die kinders het gewoonlik hoë selfagting;
- Beter in staat om morele standaarde te internaliseer;
- Presteer op akademiese gebied;
- Baie onafhanklik;
- Probeer makliker nuwe dinge;
- Openbaar groot mate van altruïstiese gedrag.

Die invloed van die gesaghebbende ouerstyl is die positiefste van al die ouerskapstyle.

□ Permissiewe ouer.

Kinders is verantwoordelik vir die regulering van hulle eie gedrag. Die ouers versorg die kinders goed, maar oefen nie beheer uit oor die kinders nie. Die gevolg van die optrede is dat die kinders doen wat hulle wil. Hierdie is 'n oorverdraagsame benadering tot ouerskap. Die effek van die ouerskapstyl kan die volgende wees:

- Kinders is geneig om impulsief en aggressief te wees;
- Hulle openbaar dikwels 'n gebrek aan selfbeheersing;
- Aanvaar nie maklik verantwoordelikheid nie;
- Is geneig om minder goed op skool te doen;
- Gedrag is minder volwasse teenoor vriende en in die skool.

□ Onbetrokke ouer.

Ouers met dié ouerskapstyl stel weinig eise, is ongeërg en selfs verwerpend teenoor die kind. Ouers doen slegs die minimum wat van hulle as versorgers teenoor die kind verwag word. Die ouers reageer op sekere korttermyn eise van die kind soos kos en klere. Hulle faal egter om langtermyn rigtinggewende doelwitte vir die kind te stel. Die redes hiervoor kan wissel van gebrek aan belangstelling in kinders of oorweldigende persoonlike probleme. Die effek van die onbetrokke ouerskapstyl op kinders kan as volg lyk:

- Vertoon versteurings in verhouding met ander mense;
- Geneig om impulsief te wees;
- Kan antisosiale gedrag openbaar;
- Minder prestasiegeoriënteerd op skool.

Die aard van 'n ouerskapstyl kan die kind se ontwikkeling en die kind se reaksie op dissipline beïnvloed.

2.7.3 Dissiplinerings van kleuters in 'n egskeidingsituasie

Volgens (Benedek & Brown, 1995:179) is die volgende van toepassing op dissiplinerings van kinders na 'n egskeiding: "Following divorce, parents often abandon their role as effective disciplinarians. So much energy is being devoted to survival issues that disciplining the children in any systematic way gets eclipsed by more pressing matters"

Ouers bespreek en verduidelik dikwels nie die konfliktsituasie met of aan die kleuter nie. Kleuters het 'n baie fyn aanvoeling vir huislike of verhoudings atmosfeer. Hierdie onsekerheid het 'n baie negatiewe invloed op die kind. Orton (1997:38) meen dat kleuters dikwels onderskat word in terme van waartoe hy in staat is om te redeneer of te verstaan. Ouers wil die kleuter beskerm teen die pyn van die egskeiding of weet nie hoe om die inligting aan die kleuter oor te dra en te verduidelik nie. Die stilswye werk dus baie negatief in op die kind.

Volgens Benedek en Brown (1995:179) kan die proses in sommige gesinne reeds voor die egskeiding begin. Ouers wat vasgevang word in hul huweliksprobleme se prioriteite word verplaas na oorlewing. Baie geskeide ouers is nie gemaklik daarmee om hulle kinders te dissipliner nie. Ouers wat nie voor die egskeiding die kinders gedissiplineer het nie, vrees dat die kinders hulle sal verwerp en eerder by die ander ouer wil gaan bly as hulle die kind nou begin dissipliner. Ander ouers probeer deur dissipline nie toe te pas nie, op te maak vir die moeilike tye voor en gedurende die egskeiding. Hulle kan ook skuldig voel. Party ouers het skielik meer verantwoordelikhede en take om te voltooi en sien net toe dat die uiterste gevalle wel gestraf of gedissiplineer word.

Die gebrek aan dissipline het egter negatiewe gevolge vir kinders. Benedek en Brown (1995:180) het gevind dat kinders uit 'n egskeidingsituasie, wie se ouers hulle nie konsekwent dissipliner en grense stel nie, sleg vaar op skool, bots met outoriteitsfigure en nie goed oor die wegkom met hul maats nie. Sodoende verloor kinders ook respek vir hulle ouers.

Kinders toon dikwels gedragsprobleme as 'n reaksie op 'n krisis of verlies wat hulle ervaar het of steeds ervaar – soos in die geval van 'n egskeiding (Birch, 1997:50).

Kinders het dissipline nodig. Hulle maak staat op hulle ouers om grense te stel wanneer hulle nie self kan nie. Deur die grense te toets is die enigste manier wat kinders kan verseker dat hulle ouers konstant is en hulle sal beskerm. Wanneer ouers nie beheer neem nie, sal die kinders die beheer oorneem – met negatiewe gevolge.

Volgens Benedek en Brown (1995:181) kan dit verwag word dat kinders in die eerste jaar na hul ouers se egskeiding gedragsprobleme toon. Dit kan aggressie, impulsiwiteit, vernietigende gedrag, kermrigheid, angstigheid asook onttrekking insluit. Die simptome verdwyn gewoonlik met tyd en dit is die wyse waarmee

ouers die kinders hanteer wat bepaal of die kinders groei tot goed aangepaste individue en of hulle hul eie waarde verloor.

Egskeiding is 'n kognitiewe legkaart vir die kind waarbinne dissonansie en inkonsekwentheid van sy sosiale en affektiewe wêreld plaasvind (Hess & Camara, 1999:82).

Van Niekerk en Van der Spuy (1994:289-293) stel die volgende as riglyne waarvolgens kinders gedissiplineer kan word:

- Stel grense
- Wees konsekwent
- Eis dat die kind verantwoordelikheid vir sy gedrag aanvaar
- Toon afkeuring van onbehoorlike gedrag
- Wees ferm
- Kommunikeer
- Wees vergewensgesind
- Wees verantwoordelik
- Balanseer dissipline met kwaliteit aandag.

Navorsers is van mening dat grense en dissipline 'n gevoel van veiligheid en sekuriteit skep. Deur dissipline toe te pas word 'n boodskap aan die kleuter gestuur dat die ouer vir hom lief is en omgee. Dit is dus belangrik dat dissipline konsekwent toegepas word, maak nie saak wat die omstandighede is nie. In alles wat verander kan dissipline die een ding wees waarvan hulle seker is en wat hulle dan 'n gevoel kan gee dat alles weer sal reg kom. 'n Ouer wat deur 'n egskeiding gaan, voel jammer en skuldig en wil die kleuter nie dissiplineer nie. Deur dit nie te doen nie, doen die ouer in werklikheid sy kleuter 'n onreg aan. Dit is dus belangrik dat die ouers hul eie emosies verwerk en konsekwent bly met die dissiplinering van hulle kleuter.

2.8 SAMEVATTING

In hierdie hoofstuk is daar aandag geskenk aan konsepte rondom egskeiding, die ouer se aanpassing na egskeiding, die impak van egskeiding op ouerskap en dissiplinering van kleuters.

Die begrip egskeiding, die redes waarom mense skei en die egskeidingsproses is bespreek. Hieruit het navore gekom dat egskeiding 'n wetlike en formele ontbinding van 'n huwelik is wat onherstelbaar verbrokkel het. Dit is 'n traumatiese ervaring vir alle persone betrokke, wat hul funksionering beïnvloed en veranderinge wat plaasvind. Baie van die veranderinge en gepaardgaande emosies word dikwels nie voor die egskeiding in aanmerking geneem nie.

Uit die bespreking van die ouer se aanpassing op gesondheid-, sosiale-, emosionele- en finansiële vlak, is dit duidelik dat die ouer baie aanpassings en emosies het om te verwerk en deur te werk.

Met die bespreking van die impak van egskeiding op ouerskap, is dit duidelik dat egskeiding wel 'n invloed het op die geskeide persoon se ouerskapsvaardighede en verhouding met sy of haar kleuter.

Uit die definiëring van dissipline, bespreking van ouerskapstyle en riglyne vir die dissiplinering van kleuters, het dit navore gekom dat dissipline en die stel van grense wel nodig is in 'n kleuter se lewe. Dissipline en grense gee vir 'n kleuter die sekuriteit dat sy ouers vir hom omgee en vir hom lief is, dit beïnvloed ook sy funksionering op 'n positiewe wyse.

Hoofstuk drie fokus op die kleuter se ontwikkelingsfases en –take, die gesinstake en die effek wat egskeiding op die kleuter se funksionering het.

HOOFSTUK 3

DIE KLEUTER SE ONTWIKKELINGSFASES EN –TAKE, GESINSTAKE EN DIE EFFEK WAT EGSKEIDING OP DIE KLEUTER SE FUNKSIONERING HET.

3.1 INLEIDING

In die kleutertydperk word gebou op die vaardighede wat in die eerste twee na drie jaar ontwikkel is. Aansienlike kognitiewe en fisiese-motoriese ontwikkeling vind in die tydperk plaas en talle nuwe vaardighede word aangeleer.

Nel (2005:79) is van mening dat die gesin se rol in die ontwikkeling van die kleuter, primêr van aard is. Die gesinseenheid dra toepaslike gedragswyses, waardes en kennis aan kleuters oor. Verder voorsien die gesin 'n emosionele konteks waar kleuters kan ervaar dat hulle liefgehê en aanvaar word. Die ontwikkelingskonteks van die gesin speel 'n belangrike rol in die ontwikkeling van die kleuter se persoonlikheid en sosiale ontwikkeling.

Twaite et al. (1998:111) het gevind dat kleuters op huwelikskeiding reageer deur: “regression, anxiety, tantrums, fantasies of reconciliation, anger, aggression, problems in basic trust, and, for the one to three year age group, loss of recently acquired perceptual-motor skills.”

Swanepoel (2004:40) is van mening dat dit belangrik is dat 'n mens moet begryp hoe die normale kind dink en voel tydens verskillende fases van sy ontwikkeling. Daarna is dit belangrik om die effek van 'n trauma op die kind en sy gesin te verstaan.

In die hoofstuk gaan die begrip kleuter, die ontwikkeling van die kleuter, die effek van egskeiding op die kleuter, verliese wat 'n kleuter met egskeiding kan ervaar en die gesinstake bespreek word.

1.1 BEGRIP KLEUTER

Die kleutertydperk, wat ook as die vroeë kinderjare bekendstaan, strek volgens Botha, Van Ede, Louw, Louw en Ferns (1998:238) van twee- tot sesjarige ouderdom.

Neuman (1998:105) sien die kleutertydperk as: “The Age of Wonder” en is van mening dat dié tydperk tussen die ouderdom van drie- tot vyfjarige ouderdom strek. Die tydperk bring vir die kleuter ‘n vinnig groeiende intellektuele, fisiese en emosionele groei mee. Die kleuter se verbeelding neem toe en hy word gefassineer deur alles rondom hom. Volgens Neuman (1998:105) is die kleuter se ontwikkelingsmissie om afhanklik te word. Die kleuter se nuuskierigheid, bewondering en sin vir avontuur dra daartoe by dat sy wêreld verbreed.

Vir die doeleindes van die studie word Lemmer (2005) en Botha (1997:5) se mening dat ‘n kleuter ‘n kind tussen drie en sesjarige ouderdom is, gebruik.

3.3 ONTWIKKELING VAN DIE KLEUTER

Menslike ontwikkeling is ‘n lewenslange proses wat met dramatiese veranderinge gepaardgaan. Daar is voortdurende veranderinge met betrekking tot die fisiese, emosionele, kognitiewe en morele funksionering van die individu (Botha et al., 2001:239; Nel, 2005:70). Die omstandighede waarbinne die individu funksioneer verander ook gedurig.

Geen stadium van ontwikkeling kan oorgeslaan word nie. Elke stadium is meer kompleks as die vorige een en elke stadium word gebou op die voorafgaande stadium (Nel, 2005:27).

Dit is dus duidelik dat dit belangrik is om kennis te dra van die kleuter se ontwikkelingsfases. Die kennis is noodsaaklik vir ouers, onderwysers en terapeute wat met kinders werk.

In die afdeling word gekyk na die ontwikkeling wat 'n kleuter deurgaans asook die ontwikkelingstake wat 'n kleuter suksesvol moet voltooi.

3.3.1 Ontwikkeling van die kleuter

Die kleuter se liggaamlike, kognitiewe, persoonlikheid en sosiale ontwikkeling word in die afdeling bespreek.

3.3.1.1 Liggaamlike ontwikkeling

In die kleuterfase ontwikkel die liggaamsdele in verhouding sodat die liggaamsverhouding van die kind aan die einde van die kleuterfase bykans dieselfde is as die van 'n jong volwassene (Botha et al., 1998:239). Dit sluit in:

- Lengte en massa
- Liggaamsproporsies
- Spier- en beenontwikkeling
- Tande
- Breinontwikkeling
- Perseptuele ontwikkeling
- Motoriese ontwikkeling

3.3.1.2 Kognitiewe ontwikkeling

Kognitiewe vermoë hang ten nouste saam met sintuiglike waarneming, kommunikasie met ander mense en die kind se algemene vermoë om kennis te verwerk. Intelligensie behels die kleuter se vermoë om sy wêreld te verstaan en probleme op te los (Botha et al., 1998:245).

Piaget verwys na die kleutertydperk as die pre-operasionele periode, aangesien daar nog nie operasionele denke is nie. Die pre-operasionele periode word verdeel in pre-konseptuele denke en intuïtiewe denke. Pre-konseptuele denke beteken dat die kind nog nie begryp wat 'n konsep behels nie (Meyer & Van Ede, 1998:79). Egosentriese spraak vorm deel van die pre-konseptuele denke. 'n Kind lewer hardop kommentaar op sy eie doen en late, sonder om werklik

met iemand te kommunikeer (Thomas, 2000:260). Die pre-konseptuele denke geskied tussen twee en vierjarige ouderdom.

Intuïtiewe denke strek van vier tot sewejarige ouderdom en verwys na denke wat nie op logika gebaseer is nie, maar waardeur gevolgtrekkings gemaak word op grond van waarneming (Meyer & Van Ede, 1998:79).

Teoretici soos Piaget en Vygotsky het aanbevelings gemaak oor hoe kinders se kognitiewe ontwikkeling bevorder kan word. Volgens Piaget se teorie kan kognitiewe ontwikkeling bevorder word deur faktore soos rypwording, ervaring en oefening, sosiale interaksie en oordrag en ekwilibrasie (Botha et al., 1998:266). Ervaring en oefening, sosiale interaksie en oordrag wys na die rol wat die omgewing in kinders se kognitiewe ontwikkeling speel. Die omgewing kan selfs 'n rol in ekwilibrasie speel (ekwilibrasie is die motiverende krag in 'n individu om kognitiewe situasies te verander indien hy aan 'n nuwe situasie of inligting blootgestel word). Vygotsky stem hiermee saam. Hy benadruk dat die sosiale konteks waarin kinders opgroei, die volwassenes en ander spesifieke persone in 'n kind se lewe, 'n belangrike rol vervul in die kognitiewe ontwikkeling van kinders (Botha et al., 1998:267).

3.3.1.3 Persoonlikheidsontwikkeling

In die kleuterfase hou kinders daarvan om te verken en word inisiatief, wat 'n belangrike aspek van persoonlikheid is, ontwikkel. Ouers speel 'n belangrike rol in die ontwikkeling van kleuters se inisiatief (wat insluit die ondernemingsgees om te verken, nuwe take te verrig en saam met hulle maats aan aktiwiteite deel te neem). Sou ouers die inisiatief ontmoedig of straf, kan die kleuter onnodige skuldgevoel ontwikkel wat sy persoonlikheidsontwikkeling negatief kan beïnvloed (Botha et al., 1998:271).

Die psigososiale teorie van Erikson handel oor die emosionele ontwikkeling van die mens. In elke fase is 'n krisis wat ontlok word deur 'n spesifieke wyse van interaksie tussen die individu en die sosiale omgewing. Die oplossing van elke

krisis is geleë in 'n sintese (Meyer & Van Ede, 1998:53). Erikson deel die kleuterfase in die derde stadium in, wat hy noem inisiatief teenoor skuld, waarvan die sintese doelgerigtheid is. Die kleuter se taak in die stadium is om te leer om inisiatief te toon en om gelyktydig 'n gevoel van skuld te bekamp. Kleuters het nou groter bewegingsvryheid en outonomie wat hulle in staat stel om meer selfstandig op te tree en die wêreld met 'n nuwe doelgerigtheid te verower. Kleuters maak kontak met 'n wyer kring van mense en probeer die sfeer van ander mense binnedring. Seuns sal op 'n aktiewe wyse probeer indring waar hy konsentreer op die materiële wêreld. Dogters sal konsentreer op innemendheid deur byvoorbeeld vir mense aantreklik te wees (Meyer & Van Ede, 1998:54). Kleuters leer ook in die stadium om meer te manipuleer en begin meer konsentreer op hulle geslagsrol. Identifikasie met die ouer van dieselfde geslag speel hier 'n groot rol. 'n Gebalanseerde ontwikkeling lei tot die sintese van doelgerigtheid. Dit word gekenmerk deur die vermoë om doelwitte met vasberadenheid en selfvertroue na te streef, sonder om skuldig te voel en sonder inisiatief wat vir ander aanstootlik kan wees (Meyer & Van Ede, 1998:55).

Die persoonlikheidsontwikkeling van die kleuter sluit in toenemende emosionele beheer, verdere ontwikkeling van die selfkonsep en die ontwikkeling van die geslagsidentiteit.

3.3.1.3.1 Emosionele beheer

Die basiese emosies soos blydschap, vrees en woede raak meer gevarieerd in die kleuterjare en komplekse emosies soos skuldgevoelens, skaamte en trots maak in die fase hul verskyning. In dié fase word kleuters meer bewus van hulle eie en ander se emosies en soos hulle ontwikkel, word hulle meer in staat om hulle emosies te beheer (Botha et al., 1998:271). Ontwikkelende kognitiewe en sosiale vaardighede dra by tot verandering in hulle emosionele belewenisse. Huges (1996) meen emosies is: "The way our bodies talk to us and tell us what they need to be healthy and happy."

3.3.1.3.2 Selfkonsep

Volgens Botha et al. (1998:287), is selfkonsep: “’n Belangrike aspek van die mens se persoonlikheidsontwikkeling, aangesien dit die persoon se siening van hom of haar omsluit.” Selfagting, is ‘n persoon se persoonlike evaluasie van sy eienskappe. Wanneer ‘n persoon sy eienskappe as goed en aanvaarbaar evalueer, is sy selfkonsep en selfagting positief en wanneer ‘n persoon ontevrede is met sy eienskappe, is sy selfkonsep en –agting negatief. Die mate waartoe ‘n kind homself aanvaar, speel ‘n belangrike rol in die kind se persoonlikheidsontwikkeling en beïnvloed al die aspekte van sy ontwikkeling.

Navorsers is van mening dat die kleuter se ouers, maats, onderwysers, broers en susters asook volwasse familieledes en huisvriende, ‘n groot rol speel in die ontwikkeling van sy selfkonsep. Dit is belangrik om te onthou dat klaarblyklike skadelose kommentaar ‘n kleuter se selfkonsep kan maak of breek. As ‘n kleuter gedurig sukkel om take suksesvol te voltooi en sien hy kry ‘niks’ reg nie, gaan hy begin glo dat hy niks kan doen nie en dat hy niks werd is. Dit is dus belangrik om nie vir kleuters take te gee wat hulle nie met gemak kan voltooi nie.

3.3.1.3.3 Geslagsidentiteit

Geslag speel ‘n belangrike rol in ‘n kind se definiëring van sy selfkonsep. Dwarsdeur ‘n kind se lewe bly hy bewus van sy geslag, dit beïnvloed ook hoe ander teenoor hom optree en hoe hy teenoor ander optree (Botha et al., 1998:291).

3.3.1.4 Sosiale ontwikkeling

Sosiale ontwikkeling behels die verandering in die kleuter se verhouding met ander mense. Dit behels die invloed wat die samelewing (kleuterskool) en spesifieke persone, wat kan insluit ouers, versorgers, broers en susters, portuurgroep en die kleuterskoolonderwyseres, op die kleuter het (Botha et al., 1998:300).

Sosiale ontwikkeling sluit in verdere ontwikkeling van gehegtheid, uitbreiding van die kleuter se interpersoonlike kontak en die ontwikkeling van verhoudings met broers en susters, ander kinders en volwassenes; die verwerping van sosiaal aanvaarbare en toepaslike gedrag as gevolg van sosialisering, morele ontwikkeling en spel (Botha et al., 1998:300).

Kohlberg is van mening dat morele ontwikkeling deel is van sosialisering. Sosialisering is die proses waar kinders leer om te konformeer aan die verwagtinge van die kultuur waarin hulle groot word. Morele waardes daarenteen, leer kinders nie net om te konformeer nie, maar ook om die standaarde te internaliseer en sodoende die standaarde as korrek te aanvaar en deel te maak van hul persoonlike waardes (Thomas, 2000:476).

3.3.2 Ontwikkelingstake

Daar is sekere ontwikkelingstake wat gedurende die kleuterstadium voltooi moet word. Die sukses waarmee die ontwikkelingstake in die kleutertyd voltooi word, het 'n invloed op die kind se vermoë om ontwikkelingstake in latere stadiums van sy ontwikkeling, te bemeester. Botha et al. (1998:238), Swanepoel (2004:45) en Nel (2005:80) is van mening dat die volgende ontwikkelingstake gedurende die kleuterstadium bemeester moet word:

- **Motoriese** ontwikkeling is een van die belangrikste ontwikkelingstake vir die kleuter. Dit is belangrik vir voortbeweging en om beheer te kry oor sy liggaam. Die fyn- en grootmotoriese vaardighede moet ook verder verfyn word.
- Die **geheue**, psige-teorie, numeriese vermoëns en metakognisie moet ontwikkel.
- Die aanleer en verbetering van **vaardighede** behels om te leer om self te eet, aan te trek en om verskillende voorwerpe te hanteer.

- **Skoolgereedheid** moet bereik word. Dit behels dat die kleuter 'n spesifieke vlak van fisiese, motoriese, taal-, kognitiewe, emosionele en sosiale ontwikkeling moet bereik, wat hom in staat sal stel om te voldoen aan die vereistes wat die skool stel en sodoende te baat by die formele opvoeding binne die skoolkonteks (Botha et al., 1998:264).
- **Taalbegrip** en kommunikasievermoë moet uitgebrei word. Die kleuter leer om sy eie behoeftes in taal uit te druk en meer taal word tydens sosiale interaksies benut.
- Beheer oor die **emosies** moet verkry word. Die kleuter kan emosionele reaksies van betekenisvolle persone herken en interpreteer. Emosionele vaardighede wat die kleuter reeds van kleins af kan aanleer is volgens Blom (2004:7) en De Klerk en Le Roux (2003:8) die volgende:
 - vermoë om eie emosies te verstaan, wat selfbewustheid kweek;
 - vermoë om ander se emosies te verstaan, wat empatie bewerk;
 - vermoë om eie emosies te beheer, wat impulscontrole tot gevolg het;
 - vermoë van aanpassings by veranderinge, wat buigsaamheid / aanpasbaarheid te weeg bring;
 - vermoë om gemotiveerd te wees, wat optimisme kweek.
- Die **selfkonsep** moet duideliker gedefinieer word. Die selfbewussyn en selfbegrip neem toe in die kleuterjare. Soos wat die kleuter se denke meer gesofistikeerd raak en sy ervaringswêreld uitbrei, is die selfkonsep onderworpe aan voortdurende verandering. Die ontwikkeling word beïnvloed deur die insette van betekenisvolle ander persone in die kleuter se lewe.
- 'n **Geslagsrolidentiteit** moet ontwikkel word. Die kleuter moet sy geslag korrek kan identifiseer, al besef hy nie altyd dat sy geslag konstant bly nie. Om met geslagtoepaslike speelgoed en met maatjies van dieselfde geslag te speel, word belangrik vir die kleuter. Dit is noodsaaklik om 'n gesonde voorbeeld en rolmodelle tot die kleuter se beskikking te stel.

- Sosiale en emosionele **verhoudinge** met die ouers, sibbe (broers en susters) en portuurgroep moet verder ontwikkel word.
- **Sosialisering**, dit wil sê die aanleer van die norme en waardes van die groep, asook dit wat van hom in die gesin en gemeenskap verwag word en om sosiaal aanvaarbare gedrag te openbaar, moet ontwikkel word.
- **Morele** ontwikkeling, dit wil sê die vermoë om tussen reg en verkeerd te onderskei, en die ontwikkeling van 'n gewete, moet 'n aanvang neem. Norme, reëls en kulturele betekenis word aangeleer, asook aanvaarbare gedragpatrone, hoffikheidsgewoontes en pligsbesef.

3.4 DIE EFFEK VAN EGSKEIDING OP KLEUTERS

Die impak van egskedding op kleuters word soos volg deur Benedek en Brown (1995:59) beskryf: “Experiencing a severe trauma – such as the divorce or death of a parent – may interrupt a child’s development. The child may become stuck at the stage in which the trauma occurred or regress to a stage that had already been mastered.”

Volgens Read (2002:2) is kinders die mees kwesbare persone gedurende die egskeddingsproses. Die ontnugtering, woede en vrees werk vormend op hulle in en beïnvloed hulle keuse van huweliksmaats, ouerskapstyl en interaksiepatrone in die volgende geslag.

Irving en Benjamin (1995:58-59) is van mening dat kinders ongevraagd deel is van die egskeddingsproses. 'n Egskeiding is baie spanningsvol vir kinders, met 'n verskeidenheid van psigologiese simptome wat kinders ervaar soos hulpeloosheid, frustrasie, verlaagde selfwaarde, ens. Kinders toon ook dikwels gedragsprobleme soos jeugmisdad, aggressie, ongehoorsaamheid, is nie-samewerkend en ervaar probleme met hulle vriende.

Navorsers is van mening dat egskeiding 'n groter effek op kleuters het as die verlies aan 'n ouer, huis en bekende omgewing.

In die afdeling gaan gekyk word na die effek wat egskeiding op die kleuter se fisiese-, emosionele-, sosiale- en skoolastiese ontwikkeling het, asook wat die effek is op kleuters se ouderdom en geslag.

3.4.1 Fisies

Volgens Cronje (1997:11) ervaar sommige kinders 'n gebrek of toename aan eetlus, ondervind slaapversteurings, het maag- en hoofpyn en is rusteloos. Kinders uit egskeidingsgesinne word meer dikwels gediagnoseer met ernstige siektes as kinders uit intakte gesinne.

3.4.2 Emosioneel

Benedek en Brown (1995:60) het gevind dat wanneer kinders nie die kans gegun word om die gebeure en hulle emosies rondom die egskeiding te verwerk nie, die emosies later kan ontluik in ander probleme soos depressie, skeidingsangs, persoonlikheidsprobleme en vermindering van konsentrasie. Benedek en Brown (1995:60) is verder van mening dat die kinders meer aandag van volwassenes in hulle lewe gaan eis. Soos wat hulle groot word, is dit moontlik dat hulle nie in staat sal wees om doelwitte daar te stel en dit te bereik nie, nie gemaklik voel om alleen te wees nie en nie empaties teenoor ander kan wees nie, aangesien dit nooit aan hulle getoon is nie. Benedek en Brown (1995:60-73) en Cronje (1997:11-14) het die volgende reaksies en emosies geïdentifiseer wat kinders kan ervaar na hul ouers se egskeiding:

□ Ontkenning

Ontkenning van die egskeiding en fantasering oor hereniging en oor waar die afwesige ouer hom bevind, help kinders om die aanvanklike skok en pyn van die verlies te hanteer.

□ Hartseer

Kleuters is hartseer oor die verlies van een ouer en oor die verlies aan 'n beskermende gesinstruktuur.

□ Vrees vir verlating

Kleuters redeneer dat as hulle ouers mekaar kon verlaat, hulle ouers hulle ook kan verlaat (Clark, 1999:2). Skeidingsangs kan dan voorkom en manifesteer in die vorm van groter afhanklikheid van die ouer, algehele geïrriteerdheid en 'n lae frustrasiedrempel. Sammons (2001:4) meen dat die kleuter nog baie onseker is oor sy emosies en dit nie verstaan nie. Die egskeiding laat hom verder bedreig en onseker voel en baie vrese ervaar.

□ Woede

'n Algemene reaksie van kleuters op hul ouers se egskeiding is woede, wat gesien kan word as 'n manier waarop kleuters hul eie gevoelens van hartseer en hulpeloosheid probeer verwerk. Woede en aggressie word nog op 'n fisiese manier getoon wat 'n uitdaging is vir ouerlike dissipline (Berk, 1997:386). Die kleuter toon dit fisies omdat hy te nagekom of bedreig voel.

□ Skuldgevoelens

Veral kleuters voel dikwels dat hulle deur ongehoorsaamheid of swak gedrag verantwoordelik was vir hul ouers se egskeiding (Sammons, 2001:5). Hulle glo dan ook dat, aangesien dit sy skuld was, hy sy ouers weer kan verenig. Wanneer dit nie gebeur nie, kan dit tot depressie lei. Ouers verwag dikwels van die kleuter om kant te kies. Die kleuter beskik nie oor die vermoë om tussen reg en verkeerd te onderskei nie (Cloud & Townsend, 1998:19). Die kleuter word soms as boodskapper gebruik (Johnston & Roseby, 1997:149). Navorsers is van mening dat dit die kleuter in 'n situasie plaas waar hy voel dat hy moet kant kies tussen sy ouers. Sou 'n kleuter dan kant kies, kan hy skuldig voel dat hy die een ouer gekies het en nie die ander een nie.

□ Eensaamheid

Kinders uit 'n egskeidingsituasie voel eensaam aangesien die een ouer die huis verlaat het en die ander toesighoudende ouer na die egskeiding soveel meer verantwoordelikhede het en nie tyd het om saam met die kinders te spandeer nie. Kleuters hou dikwels 'n fantasiewêreld in stand en ontwikkel fantasiemaats (Martin, 1998:1). Seuns toon dikwels aggressie teenoor die moeder aangesien hulle meen dat dit sy is wat hulle vader uit die huis gedryf het (Cummings, Davies & Campbell, 2001:2).

□ Verwerping

Kleuters verstaan dikwels nie dat 'n huwelik tussen twee volwassenes is en nie tussen volwassenes en die kinders nie. As die huweliksmaats mekaar kan verwerp, word hulle as kinders wat 'deel' was van die huwelik ook verwerp. Kleuters dink konkreet en begryp dus nie die situasie nie.

□ Regressie

Kleuters reageer dikwels op hul ouers se egskeiding deur na 'n vroeëre ontwikkelingsfase te regresseer waar hulle meer beheer gehad het. Hulle kan byvoorbeeld terugkeer na bottels en doeke, wat verdere eise aan die toesighoudende ouer stel en wat 'n invloed op dissipline kan hê.

□ Fantasie oor hereniging

Die kleuter se wens dat sy ouers moet versoen, kan lei tot aktiewe versoeningspogings van die kleuter se kant af. Selfs na 'n verloop van vyf jaar en al is een of albei ouers weer getroud, kan kleuters wens dat hul ouers sal herenig.

□ Skaamte

Kleuters is oor die algemeen skaam om hul onderwyser en maats mee te deel dat hulle ouers geskei is. Hulle voel ook dikwels geïsoleerd van hul portuurgroep.

□ **Depressie**

Egskeiding is 'n situasie waaroor 'n kleuter geen beheer het nie en wat sy lewe ingrypend kan verander. Dit kan aanleiding gee tot angstigheid en depressie. Sammons (2001:4) meen dat die kleuter belangstelling verloor in algemene aktiwiteite, kom moeg voor en wil selfs nie aan sport deelneem nie. Die kleuter onttrek homself en wil nie oor die situasie praat nie. 'n Afname in konsentrasie kom ook dikwels voor.

□ **Selfbeeld**

Die selfkonsep van kleuters uit geskeide gesinne is laer as kleuters se selfkonsep uit intakte gesinne. Dit wil voorkom asof die veranderinge in die ouer-kindverhouding 'n effek het op kleuters se evaluasie van hulself en van hul ouers (Benedek & Brown, 1995:60-73; Cronje, 1997:11-14). Johnston en Roseby (1997:50) voeg by dat voortdurende ouerlike konflik die kind van interne ondersteuning beroof.

3.4.3 Sosiale ontwikkeling

Onvolwasse, afhanklike gedrag, antisosiale gedrag, afreagerende gedrag, aggressiewe gedrag, onttrekking, swak samewerking tuis en in die skool en probleme met hul portuurgroep, is gedragsprobleme wat gerapporteer word by kinders uit egskedingsgesinne (Cronje, 1997:15).

Dit is belangrik om te onthou dat kleuters deur hulle gedrag praat (Landreth, 1991:262; Oaklander, 1988:160). Daar kan ook 'n verandering in speelpatrone by voorskoolse kinders gevind word. Seuns kan tot twee jaar na die egskeding steeds ongewild wees onder ander seuns en nie deel wees van groepspele nie. Seuns uit 'n egskeding openbaar meer aanpassingsprobleme as dogters uit 'n egskeding (Cronje, 1997:15). By dogters is gevind dat die afwesigheid van die vaderfiguur kan veroorsaak dat dogters skaam is om met mans te kommunikeer, of vroeër seksueel aktief raak. Stewart, Capeland, Chester, Malley en Barenbaum (1997:176) meen: "Poor interpersonal relations correlate with anti-

social behaviour. Children high in aggressiveness and other anti-social behaviours are rejected by their peers and show poor social skills.”

3.4.4 Skolastiese vordering

Onderwysers beskryf dikwels kinders uit egskedingsgesinne as ingedagte, verveeld, rusteloos en onoplettend in die klas. Die hantering van gevoelens ten opsigte van die egskedingsituasie en die aanpassing by die nuwe omstandighede kan baie energie vereis wat 'n negatiewe uitwerking op kinders se skolastiese vordering kan hê (Cronje, 1997:15). Twaite et al. (1998:111) het gevind dat kleuters dikwels skielik rusteloos, raserig en geïrriteerd raak. Bezuidenhout (2005) stem hiermee saam en voeg by dat die kleuters meer emosioneel in die klas is, dat hulle konsentrasie verminder en dat hulle werk minder korrek en suksesvol voltooi word.

Cronje (1997:15) meen dat kinders dikwels ook beter kan presteer na hul ouers se egskeding. Die rede hiervoor kan tweevoudig wees. Die kinders gebruik hul skoolwerk as 'n bron van ontvlugting, of die konflik en onsekerhede voor die egskeding is nou minder, wat dit vir hulle makliker maak om op hulle skoolwerk te konsentreer.

3.4.5 Ouderdom en ontwikkelingstadium

Kleuters beleef hul ouers se egskeding vanuit 'n egosentriese perspektief (Cronje, 1997:20). Gevoelens van gehegtheid en toegeneentheid word aan fisiese nabyheid gekoppel. Wanneer een ouer die gesin verlaat, kan kleuters voel dat hulle iets verkeerd gedoen het om die fisiese afstand te veroorsaak.

Twaite et al. (1998:111) meen dat kleuters tot die gevolgtrekking kan kom dat die vertrek van die een ouer die boodskap kan oordra dat die kleuter nie werd is om liefgehê te word nie. Dit kan 'n groot impak hê op die kleuter se verdere ontwikkeling van sy selfwaarde.

3.4.6 Geslag

Daar is gevind dat seuns meer negatief beïnvloed word deur egskeiding as dogters. Seuns vertoon meer antisosiale gedrag, is meer impulsief en vertoon minder gekontroleerde gedrag as dogters (Cronje, 1997:23). 'n Rede wat hiervoor aangevoer kan word is dat seuns nie 'n vaderfiguur het by wie hulle kan leer om aggressie en spanning te hanteer nie.

Alhoewel daar gevind is dat dogters se gedrag twee jaar na die egskeiding stabiliseer, word die effek van hul ouers se egskeiding dikwels eers later waargeneem tydens hulle vroeë volwassenheid. Gedrag soos die aangaan van veelvuldige verhoudings en die sluit van impulsiewe huwelike wat dan op egskeidings uitloop, is kenmerkend (Cronje, 1997:23).

Van der Merwe (1996:188) is van mening dat kleuters in 'n egskeidingsituasie se geslagsidentifikasie negatief beïnvloed kan word. Die rede hiervoor is, dat al het die afwesige ouers steeds gereelde kontak met die kinders, daar 'n konstante afwesigheid is van 'n rolmodel in die kleuter se daaglikse lewe.

'n Kleuter is baie bewus van die vertrek van 'n ouer met egskeiding. Gevolglik vrees die kleuter die moontlikheid dat die ander ouer hom ook sal verlaat. Die vrees vir verlating manifesteer in ekstreme angstigheid wanneer die kleuter tydelik van die toesighoudende ouer geskei word (Twaite et al., 1998:110). Hulle sal dikwels skielik nie meer kleuterskool toe wil gaan nie, al was hulle voor die egskeiding baie gelukkig by die kleuterskool. Bedtyd is gewoonlik erger. Hulle wil nie alleen gelaat word nie en kan nagmerries ondervind.

Twaite et al. (1998:110) meen verder dat kleuters wie se ouers geskei is: “may experience disruptions in their normal ability to resolve inner conflicts through play and fantasy. They may cease to engage in play behavior altogether. They may also demonstrate marked behavioral changes in their interactions at nursery school.”

Volgens Neuman (1998:9) voel die oorgrote meerderheid van kinders wat uit 'n egskeidingsituasie kom hartseer, deurmekaar, kwaad, skuldig en gevoelens van teenstrydighede. Wanneer daar nie uiting gegee word aan die gevoelens en dit nie op 'n gesonde, produktiewe wyse hanteer word nie, word kinders se siening van hulself en ander besmet en ly hulle daaronder. Jare na hul ouers se egskeiding, sien die nou volwasse kinders hul ouers se egskeiding as die mees verwoestende gebeurtenis van hul kinderdae en soms van hulle lewe.

Uit die bogenoemde blyk dit dus dat die effek van egskeiding op kleuters veelvuldig is. Nie net word hulle omstandighede geraak en dikwels verander nie. Hulle fisieke, emosionele, sosiale en skolastiese funksionering word oor die algemeen negatief beïnvloed en egskeiding het ook 'n effek op hulle toekomstige funksionering.

3.5 VERLIESE WAT KLEUTERS MET EGSKEIDING ERVAAR

Verlies word deur Read (2002:10) beskryf as verandering in 'n reeks van situasies wat deur rou gevolg word en sosiale verandering meebring. Die verliese wat kleuters tydens die egskeidingsproses ervaar, asook hul reaksies op verlies, word hierna bespreek.

3.5.1 Verliese wat kleuters tydens die egskeidingsproses ervaar

Egskeiding bring noodwendige verliese vir die kind mee, waarmee daar lewenslank saamgeleef moet word (Read, 2002:35). Egskeiding is dikwels die eerste verlieservaring in 'n reeks van opeenvolgende verliesbelewensisse. Read (2002:35) het bevind dat een uit tien kinders uit 'n egskeidingsituasie meer as drie aanpassings moet maak naamlik, die verlies aan 'n ouer, hertroue en die verlies aan 'n stiefouer. Volgens Clapp (1992:32) is egskeiding sinoniem met ontwrigting, verandering, heraanpassing, herorganisering en stres, vir ouers en kinders. Kinders uit 'n egskeidingsituasie word dus blootgestel aan die moontlikheid van veelvuldige verliese (Read, 2002:35). Die verliese wat 'n kind uit 'n egskeidingsituasie kan ervaar word hierna bespreek:

□ Verlies aan gesinseenheid

Die verlies aan gesinseenheid kan die kind kwaad en gedisorïenteerd laat voel. Read (2002:36) is van mening dat die gesin waarin 'n kind grootword, die grootste impak het op sy geestesgesondheid en normale ontwikkeling. Die gesin kan beskou word as die behoudende en vormende aspek wat die basis in elke mens se lewe lê. Kinders wie se ouers geskei is kan moontlik die stabiliteit, sekuriteit, liefdesbetoning en vertroue wat volledige gesinne bied, ontbeer. Spigelman en Spigelman (1991:440) meen dat kleuters angs kan ervaar as gevolg van 'n gebrek aan sekuriteit. Johnston en Roseby (1997:143) beklemtoon 'n verwarring by die kleuter as gevolg van die twee huishoudings en veral wanneer die ouers nuwe verhoudings aanknoop en meer persone betrokke raak.

□ Verlies aan 'n ouer

Soos wat die ouer wat die huis verlaat se rol verander, verander of verminder die ouer se kontak, kommunikasie en betrokkenheid by die kind en ervaar die kind inderdaad 'n verlies aan 'n ouer. Kinders neem dikwels letterlik afskeid van die ouer wat die huis verlaat (Read, 2002:36).

Die ouers is so besig om deur die proses van egskeiding en die gepaardgaande emosies en veranderinge te werk, dat 'n ouer fisies by die kleuter kan wees, maar afwesig is vir sy behoeftes. Cohen (2001:1020) meen: "Mothers are likely to react to daily stressors as well as toward major events, to consume more alcohol, use more mental services, and feel overwhelmed and less capable as parents. Fathers often feel pushed away, are likely to seem less accepting of their children."

□ Verlies aan familie

Die verhouding wat volgens Read (2002:37) die meeste skade lei is dié van die afwesige ouer se familie, soos grootouers. Met die verloop van twee afsonderlike gesinne se lewe, is dit 'n aspek wat dikwels nie voldoende aandag geniet nie en ervaar die kinders dit as 'n verlies. Grootouers speel 'n

belangrike rol in die ontwikkeling en emosionele groei van kleuters en is dit belangrik dat hulle met die grootouers in kontak bly (divorcesource.com, 2006).

□ Verlies aan ouerlike aandag

Volgens Read (2002:37) verkeer die toesighoudende ouer in 'n proses van aanpassing en is dikwels oorweldig deur onverwerkte gevoelens. Die ouer moet sy eie verliese verwerk, nuwe moontlikhede ondersoek, funksioneel in beroepsverband wees en nuwe interpersoonlike verhoudinge aankoop. Minder tyd en aandag word dus aan kinders spandeer en hulle beleef verwerping in die proses.

□ Verlies aan vertroue

'n Kind se ouers is waarskynlik die persone wat die naaste aan hom is en 'n huweliksverhouding en gesin wat verdeel kelder vertroue wat nie maklik weer herstel kan word nie (Read, 2002:39). Dit kan 'n kind so skend dat hy probleme kan ondervind in toekomstige vertrouensverhoudings.

□ Verlies aan betrokkenheid en fisiese kontak

Read (2002:39) is van mening dat fisiese kontak tussen ouers en kinders uit 'n egskedingsituasie verminder. Elke gesinslid probeer om aan te pas en lewenseise te hanteer wat te weeg kan bring dat hulle by mekaar verbyleef. Fisiese kontak is waarskynlik van die eerste wyses waarop kontak met mekaar verbreek word.

□ Verlies aan eie identiteit voor die egskeding

Kinders wat nog hulle eie identiteit moet vind kan verward wees omdat hulle nie weet waarmee om te identifiseer tydens die egskedingsproses nie.

Twyfel in veral hul ouers en hulleself, kom op die voorgrond (Read, 2002:40). Voor die egskeding is kinders bewus van hul ouers se eienskappe, na die egskeding ondergaan albei ouers soms veranderinge wat veroorsaak dat die kind nie meer vry voel om met hulle te identifiseer nie (Van Staden, 1987:192).

As dit gebeur dat ouers mekaar se eienskappe voor die kinders aftakel, het hul ook nie vrymoedigheid om met die eienskappe te identifiseer nie.

□ Verlies aan ondersteunende verhoudings

Dit kom dikwels voor dat die gesin se verhouding met vriende verander na 'n egskedding. Ander kinders kan ook verhinder word om by die enkelouergesinne te kuier as gevolg van gebrek aan toesig. Kinders uit 'n egskeddingsituasie is dikwels ontwrig en benodig 'n ondersteuningstelsel. Grootouers, onderwysers, uitgebreide familie, vriende en maats kan 'n belangrike rol speel in die ondersteuning van die kinders (Read, 2002:40).

□ Verlies as gevolg van die kind se reaksie op egskedding

Read (2002:41) is van mening dat kinders wat die egskeddingsituasie as 'n bedreiging beskou, ontydige en oorhaastige losmakingsoptrede kan openbaar. Optrede word gekenmerk deur 'n terugtrekkende houding, verwerping van die ouer wat die huis verlaat het en uitskakeling van die behoefte aan die verlore verhoudings. Die kleuter kan dan uitreik na 'n substituut-verhouding (Van Staden, 1987:194). Navorser is van mening dat kleuters kan redeneer dat hulle reeds een ouer verloor het en hulself dan die pyn wil spaar van nog 'n ouer of familielid wat hom kan verlaat, daarom breek hy die bande en probeer so verdere pyn voorkom.

□ Verlies aan sosiale status

Volgens Read (2002:41) is daar steeds 'n stigma wat aan egskedding kleef, wat veroorsaak dat kinders uit egskeddingsituasies geëtiketteer word. Die kinders is bewus dat hulle en hulle omstandighede 'anders' is as die van kinders uit 'n volledige gesin. Kinders uit 'n egskeddingsituasie voel dikwels selfbewus en kyk met ander oë na hulself.

□ Verlies aan ekonomiese sekuriteit en lewenstandaard

Egskeiding bring ekonomiese aanpassings mee, soos die verlaging in lewenstandaard. Dit bring onder andere kleiner woonplekke, langer werksure vir ouers en minder studie-moontlikhede vir kinders, mee (Read, 2002:41).

Navorsers is van mening dat die inperking van buitemuurse aktiwiteite en ontwikkelingsgeleenthede ook 'n realiteit kan wees wat uit egskeiding voortvloei. Ander verliese wat kleuters kan ervaar is die verlies aan troeteldiere, speelgoed, 'n huis, skool, maats en 'n bekende omgewing.

3.5.2 Die kleuter se reaksie op verlies

Aangesien kleuters nog nie sterk verbaal is nie, is hulle kommunikasie medium hulle gedrag, optredes en spelpatrone. Die kleuter kommunikeer aan sy versorger dat hy emosies ervaar wat hy nie ken nie, wat hom ontstel en nie weet wat om daarmee te maak nie. Navorsers is van mening dat baie van die emosies en gedrag beheer kan word deur genoegsame liefde, aandag en deur toepaslik dissipline toe te pas.

Die volgende probleme en reaksies kan (wat volgens navorsers ook gepaardgaan met verlies) volgens Cronje (1997:20-21) en Benedek en Brown (1995:76) en Twaite et al., (1998:111) na 'n egskeiding ervaar word:

- Groter afhanklikheid
- Skeidingsangs
- Slaapprobleme
- Vrees vir verlating
- Aandagsoekerige gedrag
- Regressie (in gedrag en dikwels in taal)
- Gevoelens van verwerping
- Verwarring
- Skuldgevoelens en blaam
- Verhoogde aggressie of inhibisie van aggressie

- Rustelose en raserige gedrag
- Huilerigheid
- Angstigheid
- Gevoelens van intense hartseer
- Fantasie op hereniging en ontkenning
- Skep van fantasie maats
- Afreagerende gedrag en swak samewerking tuis en in die skoolopset
- Inhibering van speelaktiwiteite
- 'Tantrums'
- Probleme met vertrouwe

Volgens Van Staden (1987:193), gaan die kind wat verliese gedurende egskeiding ervaar, deur vyf stadiums naamlik:

- Die aanwending van die realiteit van verlies
- Die ervaring en aanvaarding van die kompleksiteit van die gevoelens wat verband hou met verlies
- Die afhandeling van onafgehandelde sake wat met die verlies verband hou
- Die geleidelike losmaking van die verlies
- Om te besluit en nuwe gedagte rigtings te ontdek om ten spyte van die seer voort te gaan met sy lewe en om in sy eie emosionele behoeftes te voorsien.

Ouers kan hul kleuters help om deur die verliese en rouproses te werk deur aanvaarding van die kleuter as 'n individu met gevoelens en die aanvaarding dat hy in 'n proses van rou verkeer. Die betrokkenheid van albei ouers sal vir die kleuter van groot waarde wees aangesien hy sy ouers as 'n belangstellende eenheid sal beleef, al bestaan die gesinseenheid nie meer nie. Ouers kan verder die kleuter bystaan deur te let op sy gedrag, sê-goed en emosie skommeling. Die ouer kan dan erkenning aan die emosies gee en die kleuter geleentheid bied om daarvoor te praat. In die proses is dit van groot belang dat die ouers bewus is van hul eie emosies en dit ooreenkomstig hanteer (Van Staden, 1987:193).

Read (2002:3) is van mening dat 'n persoon toegelaat moet word om oor 'n verlies te kan rou. Dieselfde geld vir kinders. 'n Rouproses stel die kind in staat om aan te pas by die deprivasie wat verlies aan verhoudings meebring. Sodoende kan hulle vir hulself uitmaak wie en wat hulle verloor het en waarom. Ten einde sinvol met sy lewe te kan voortgaan, moet 'n kleuter toegelaat word om 'n rouproses te deurleef en die verliese in sy lewe te betreur.

Die kleuter moet egter op 'n baie praktiese en sensitiewe wyse gelei word in die hantering van die emosies wat hy ervaar. Die hantering van die emosies is baie belangrik in sy groei na emosionele volwassenheid en sosiale aanvaarding asook optimale funksionering in die samelewing.

Dit is dus duidelik dat egskeiding verliese vir die kleuter meebring. Die kleuter het nodig om die verliese te verstaan en te verwerk. Die kleuter se ouers en ander naasbestaendes asook terapeute kan die kleuter hierdeur help.

3.6 GESINSTAKE

Die kleuter se ontwikkeling word veral deur die gesin, sosiale invloede en die kultuur waarin die kleuter grootword, beïnvloed. Die gesin is vir die meeste kleuters die sterkste invloed. Die sosiale omstandighede van die gesin, die teenwoordigheid van ander familie in die huishouding, ekonomiese en sosiale status van die gesin, ouerskapstyle en die interaksie met, hoeveelheid van en ouderdomsverskil tussen broers en susters speel 'n rol in die kleuter se ontwikkeling (Botha et al., 1998:238).

Nel (2005:70) is van mening dat die individu hom vanaf geboorte in 'n gesin bevind waar hy versorg word. Die gesinsisteam beskik oor 'n bepaalde dinamika wat, tesame met genetica, daartoe lei dat die individu se persoonlikheid volgens 'n spesifieke wyse ontwikkel.

Die rol wat die gesin en ook die ouers in die kleuter se ontwikkeling speel, beïnvloed die wyse en graad waartoe die kleuter sy ontwikkelingstake voltooi. Swanepoel (2004:46) is van mening dat ouers die volgende gesinstake het om te voltooi:

- ❑ Die kleuter het affeksie en stimulasie nodig. Dit is belangrik dat dit aan hom gegee word.
- ❑ Hy het 'n honger na nuwe ervarings en sy ontwikkeling kan gestimuleer word deur onder andere opvoedkundige spel en vrye spel.
- ❑ Die kleuter besit 'n geweldige behoefte aan liefde en erkenning, veral van die belangrike mense in sy lewe soos sy gesin, familie, beste maatjies en sy onderwyseres.
- ❑ Die kleuter begin meer in seksuele vrae en antwoorde belangstel wat die ouers so eenvoudig en eerlik moontlik moet antwoord.
- ❑ Lewer minimum kritiek. Wanneer dit wel nodig is, moet dit selektiewe en opbouende kritiek wees.
- ❑ Geniet die kleuter se unieke individualiteit.
- ❑ Help en rig die kleuter om sy vermoëns optimaal te ontwikkel. Gee baie aanmoediging al was sy pogings hoe gering.
- ❑ Vermy onrealistiese streng reëls en straf, maar ook oormatige toegeeflikheid. Reëls moet ook ouderdom gerig wees.

Die navorser is van mening dat die volgende ook by die gesinstake gevoeg kan word:

- ❑ Luister na die kleuter se vertellings, hetsy verhale of stories.
- ❑ Gee aandag aan sy emosies en moet dit nie net afskryf nie. Elke persoon het 'n reg om te voel wat hy voel. Wat hy daarmee maak en hoe hy daarop reageer, is belangrik.
- ❑ 'n Boodskap van: "ek is hier, ek luister en verstaan en gee om" moet aan die kleuter oorgedra word. Dit skep 'n gevoel van sekuriteit.

Dit is dus belangrik dat ouers betrokke moet wees by hulle kleuter. Dat hulle gereeld saam met die kleuter sal speel, gesels, aktiwiteite saam doen soos inkopies, uitstappies en te alle tye bewus moet wees van wat in die kleuter se lewe aangaan. Nel (2005:79) voeg by dat faktore soos ouers se ondersteuning, leiding, begrip, vertrouwe en sekuriteit van belang is. Die kleuter se gevoelens met betrekking tot sy identiteit en die feit dat hy 'behoort', word ondersteun deur warmte en aanvaarding van sy ouers.

Ouers se aanpassing beïnvloed kinders se aanpassing in intakte, sowel as in geskeide gesinne (Twaite et al., 1998:254).

Cloud en Townsend (1998:14) is van mening dat die doel van ouerskap is om die toekoms in sig te hou en dat ouers hul kinders moet groot maak met die doel om verantwoordelike volwassenes te wees.

Bogenoemde outeurs lig drie funksies van 'n ouer uit, naamlik:

□ Bewaarder / Beskermer / Voog

Cloud en Townsend (1998:19) is van mening dat 'n voog: "is legally responsible for a child and, in that capacity, protects and preserves the child." Kinders beskik nie oor die wysheid om hul eie lewe te beskerm en te bewaar nie. 'n Kind kan nie reg van verkeerd, gevaarlik van veilig, goed van beter en lewe van dood onderskei nie. Hulle dink nie oor die gevolge van hulle aksies nie, maar oor onmiddellike bevrediging. Soos wat hulle, hulle limiete / beperkinge eksplorieer en ontdek, kan hulle hulself in gevaar plaas. Wysheid kom slegs saam met ervaring – iets waaroor 'n kind nog nie beskik nie. 'n Voog voorsien 'n kind 'n veilige omgewing om wysheid te bekom en te leer.

□ Bestuurder

'n Bestuurder maak seker dat dinge gedoen word, dat doelstellings bereik word en dat aan verwagtings voldoen word. Volgens Cloud en Townsend (1998:20) word kinders nie gebore met selfdissipline nie en daarom het hulle ander nodig om die dissipline toe te pas. Die bestuurders stel die dissipline beskikbaar deur

bronne te beheer, deur te onderrig, om gevolge daar te stel, deur te korrigeer, deur tugtiging, orde te beheer en om vaardighede te ontwikkel. Hulle oorsien die dag tot dag se harde werk om doelstellings te bereik.

Grense speel 'n belangrike rol in bestuur. Die stel van limiete en verwagting dat die kind eienaarskap vat (om die probleme as sy eie te beskou) en verantwoordelikheid (en die gevolge van sy besluite te dra) behels 'n goeie verstaan van grense.

Navorsers is van mening dat ouers geneig is om dissipline en roetine te laat slap lê gedurende en na egskeiding. Die ouers is moeg, emosioneel, verward en heel dikwels self nie seker wat volgende gaan gebeur nie. Die kleuter wat in 'n egskeidingsituasie is, is geneig om sy grense te toets om te bepaal of sy ouers nog aan hom die sekuriteit bied soos voor die egskeiding. 'n Kleuter het nodig om te weet wat van hom verwag word en wat gaan gebeur as hy nie aan die verwagting voldoen nie. Hulle het ook nodig om te weet wanneer wat gaan gebeur en in watter volgorde. Kleuters sal ook die grense toets om te bepaal of bogenoemde nog vasstaan.

□ Bron

Ouers is die bron van alle goeie dinge vir 'n kind. Hulle is die skakel tot die buite wêreld vir bronne wat lewe handhaaf. Kinders het nodig om te leer hoe om bronne verantwoordelik te ontvang en te gebruik en met tyd die rol oor te neem en self in hul behoeftes te voorsien (Cloud & Townsend, 1998:21). As ouers gee sonder grense, kan kinders voel dat hulle geregtig is om te ontvang en selfgesentreerd word. As ouers bronne te veel vashou, kan kinders tou opgooi en nie hoop ontwikkel om doelstellings te bereik wat bevredigend is nie.

Dit is dus duidelik dat ouers veelvuldige take en funksies het om in 'n kind se lewe te vervul. As 'n ouer die kind se toekoms as prioriteit beskou, sal hy die waarde van dissipline en die take wat hy moet vervul, besef.

Wanneer ouers nalaat om dissipline toe te pas, kan dit aan die kleuter die boodskap gee dat sy ouers nie meer vir hom omgee en sy beste belang op die hart het nie. Kleuters kan dan uitreageer omdat daar nie grense gestel word nie. Dit veroorsaak dat hulle as moeilik, probleemkind en ongemanierd bestempel word by die kleuterskool. Hulle raak ongewild by die onderwysers en tussen die maats. Aggressie kan navore kom by die kleuters aangesien hulle in 'n situasie vasgevang is waarvoor hulle geen beheer het nie en nie weet hoe om dit te verbeter nie.

3.7 SAMEVATTING

In hierdie hoofstuk is aandag geskenk aan aspekte rondom die kleuter, naamlik die kleuter se ontwikkeling, die effek wat egskeiding op die kleuter het, verliese wat kleuters met egskeiding kan ervaar en ook die gesinstake ten opsigte van die kleuter.

By die ontwikkeling van die kleuter is gefokus op die ontwikkelingstake wat die kleuter moet voltooi, asook die kleuter se liggaamlike-, kognitiewe-, persoonlikheids- en sosiale ontwikkeling. Dit is duidelik dat ouers en ander persone wat te doen het met kleuters, bewus moet wees van die kleuter se ontwikkelingstake en sy algehele ontwikkeling.

Met die bespreking van die effek wat egskeiding op die kleuter het, het dit duidelik navore gekom dat egskeiding 'n effek op die kleuter se funksionering het wat sy fisiese, emosionele, sosiale, skolastiese, ouderdom en ontwikkelingstadium en sy geslag insluit.

Die verliese wat 'n kleuter kan ervaar met egskeiding is veelvoudig. Dit is nodig om van hierdie verliese kennis te dra om voorkomend te kan optree.

Die gesinstake is 'n goeie aanduiding van aspekte waaraan ouers moet aandag gee ten einde optimale groei en funksionering van die kleuter te bewerk.

Dissipline speel 'n belangrike rol in die ontwikkeling van 'n kleuter. Wanneer dissipline toegepas word, leer die kleuter tussen reg en verkeerd en hoe om situasies te hanteer. Dit gee aan die kleuter die nodige sekuriteite en 'n gevoel dat sy ouers vir hom omgee. Kleuters wat egter nie gedissiplineer word nie, kan sukkel om in 'n werk aan te pas en aangesien hy nie gewoond was aan reëls nie, kan hy gedragsprobleme toon en probleme hê met maats.

Dit is dus te alle tye nodig om alle aspekte van 'n kind se ontwikkeling in ag te neem.

In hoofstuk vier word die empiriese navorsing uiteengesit en bespreek.

HOOFSTUK 4

EMPIRIESE ONDERSOEK NA DIE FAKTORE WAT DIE DISSIPLINERING VAN KLEUTERS TYDENS DIE EGSKEIDINGSPROSES BEÏNVLOED.

1.1 INLEIDING

In hoofstuk een word die navorsingsmetodologie uiteengesit. In hoofstuk twee en drie is die literatuurstudie bespreek wat die eerste doelwit van die studie is. In hierdie hoofstuk word gefokus op die tweede doelwit naamlik die empiriese studie. Data insameling word verduidelik en die analisering en interpretering daarvan, word weergegee. Daar gaan ook gekyk word na die metodologie wat toegepas is en die prosesse wat gevolg is om sodoende 'n beter geheelbeeld van die studie te verkry.

1.2 DOELSTELLING EN DOELWITTE VAN HIERDIE NAVORSING

Die doelstelling van die navorsing, soos genoem in hoofstuk een, was om meer inligting te bekom ten opsigte van die faktore wat die dissiplinering van kleuters tydens die egskedingsproses beïnvloed.

Die doelwitte van die studie is:

- ❑ Om 'n kennisraamwerk op te bou oor: die invloed van egskeding op kleuters; dissipline style van ouers ten opsigte van kleuters; faktore wat 'n invloed op die dissiplinering van kleuters tydens die egskedingsproses het en die komponente van dissipline en die invloed daarvan op kleuters se gedrag.
- ❑ Om deur middel van 'n empiriese ondersoek, faktore wat die dissiplinering van kleuters tydens die egskedingsproses beïnvloed, te verken.
- ❑ Om gevolgtrekkings en aanbevelings ten opsigte van faktore wat die dissiplinering van kleuters tydens 'n egskedingsproses beïnvloed, te maak.

1.3 NAVORSINGSVRAAG

Die navorsingsvraag van die studie was: Watter faktore beïnvloed die dissiplinering van kleuters tydens die egskeidingsproses?

4.4 NAVORSINGSMETODOLOGIE

In die afdeling word aandag gegee aan die navorsingsbenadering, -ontwerp, soort navorsing, die steekproef en omskrywing van deelnemers, die meetinstrumente en data insameling.

□ **Navorsingsbenadering, soort navorsing en navorsingsontwerp**

Die navorsingsprobleem is gestel as 'n gebrek aan kennis oor moontlike faktore wat die dissiplinering van kleuters voor, tydens en na die egskeiding beïnvloed. Hierdie toegepaste navorsing is gerig op die verkenning van 'n verskynsel vir die verkryging van verdere kennis om 'n probleem wat reeds in die praktyk bestaan, aan te spreek. 'n Kwantitatiewe navorsingsbenadering is vir die studie gebruik aangesien die studie poog om faktore wat die dissiplinering van kleuters tydens die egskeidingsproses beïnvloed, te verken. Verskeie navorsing en praktyk ervaring soos in die vorige hoofstukke bespreek, lewer bewys dat egskeiding wel 'n effek het op die dissiplinering van kinders. 'n Kwantitatiewe benadering waar 'n vraelys gebruik word, is as die mees gepaste ontwerp gesien om inligting by ouers van kleuters self te verkry oor hulle mening oor die invloed van hulle egskeiding op die dissiplinering van hul kleuter. 'n Kwalitatiewe benadering is oorweeg, maar as gevolg van die sensitiewe aard van die fenomeen en ouers wat om verskeie redes na hul egskeiding nie bereid is om vir fokusgroepe of persoonlike onderhoude beskikbaar te wees nie, behoort 'n vraelys die mees betroubare resultate te lewer.

□ **Data insameling**

Vir die doeleindes van die studie is 'n vraelys as data insamelingsmetode gebruik. Persoonlike vraelyste is in die studie benut. Daar is vooraf toestemming by die Ondersteuningsentrum van die NG Gemeente Moreletapark en die Kinder Trauma Kliniek verkry om hulle kliënte te kontak vir deelname aan die studie. Die vraelyste is in 'n lokaal by die Ondersteuningsentrum voltooi en van die respondente het verkies om dit by die huis te voltooi. Die vraelys is per hand aan die respondente oorhandig en terug ontvang. Al die respondente het 'n ingeligte toestemmingsbrief ontvang waarin die doel van die studie en al die etiese aspekte soos vertroulikheid, asook die respondente se regte, verduidelik is (Bylae 4). Die vraelyste is tussen 1 April 2006 en 31 Mei 2006 uitgedeel en weer in ontvangs geneem.

Data insameling het plaasgevind deur gebruik te maak van vraelyste wat individueel deur 19 respondente voltooi is. Slegs 19 respondente het deelgeneem aan die studie aangesien die ander respondente nie binne die sperdatum hul vraelyste voltooi het nie. Saam met die vraelys is 'n brief ter verduideliking van die navorsing (Bylae 3) asook 'n toestemmingsbrief vir deelname aan die studie uitgedeel, wat die respondente moes teken (Bylae 4).

□ **Toetsing van vraelys tydens voorondersoek.**

Voor die finale vraelys aan respondente tydens die hoofondersoek verskaf is, is 'n voorondersoek geloods waartydens die geldigheid en betroubaarheid van die vraelyste bepaal is en onduidelikhede vasgestel is. Die vraelys is voltooi deur twee ouers wat aan dieselfde kriteria voldoen het as wat vir die seleksie van respondente vir die hoofondersoek daargestel is. Hierdie twee vraelyste vorm nie deel van die 19 voltooide vraelyste wat vir die hoofondersoek gebruik is nie. Dit was egter nie nodig om aan die vraelys te verander nie aangesien die ouers tevrede was en nie onduidelikhede gehad het nie. Die vraelys is ook deur die Departementele Navorsingsvoorleggings komitee en die Fakulteit Geesteswetenskappe se Navorsingsvoorstel- en Etiekkomitee geëvalueer.

□ **Steekproef**

In hierdie navorsing is die universum alle ouers van kleuters wat geskei is in Pretoria. Die populasie is die geskeide ouers van kleuters van die NG Gemeente Moreletapark se Ondersteuningsentrum en die Kinder Trauma Kliniek.

Die steekproef is beplan vir ouers van 20 kleuters. Net 19 vraelyste is egter terug ontvang binne die sperdatum.

Die kriteria wat die navorser gebruik het vir die selektering van respondente is:

- dat die ouers se kleuter tussen die ouderdom van drie en ses jaar oud moet wees;
- die ouerpaar geskei moet wees;
- die ouers moet vir nie langer as twee jaar reeds geskei wees nie;
- en die kleuters moet verbonde wees aan die NG Gemeente Moreletapark se Ondersteuningsentrum, asook kliënte van die Kinder Trauma Kliniek.

Probleme om voldoende respondente vir die studie tussen 1 April 2006 en 31 Mei 2006 te werf, is ervaar. Die kriteria vir seleksie naamlik dat die ouers nie vir langer as twee jaar geskei moet wees nie, moes dus aangepas word. Die meeste geskeide persone wat by bogenoemde instansies aangemeld het, was langer as twee jaar geskei en die res was pas geskei en navorser en die betrokke persone het gemeen dat die geskeide persone se rouproses hulle nog nie toegelaat het om deel te neem aan die navorsing nie.

□ **Data analisering**

Die data is geanaliseer met behulp van die Microsoft Excel program. Van die vrae is ook met die SAS (Statistical Analysis System) program geanaliseer deur Carel Badenhorst, 'n statistikus. Dieselfde resultate is met albei programme verkry (Bylae 6).

Vir data analisering gaan statistieke gebruik word en die aanbieding sal met behulp van grafieke, figure en tabelle geskied. Die data sal ook geïnterpreteer word.

□ **Betroubaarheid en geldigheid**

Geldigheid beteken dat die meetinstrument (in die studie die vraelys) die konsep onder bespreking meet en dat dit die konsep wat gemeet word, akkuraat meet (Delport, 2004:166). Betroubaarheid is volgens Delport (2004:168) wanneer dieselfde instrument onder dieselfde omstandighede, dieselfde of ooreenstemmende resultate sal verkry.

Die Navorsingsvoorlegging- en Etiekkomitee van die Fakulteit Geesteswetenskappe, die studieleier, asook terapeute en maatskaplike werkers in die veld het die vraelys bestudeer en almal was van mening dat dit die konsep wat gemeet moet word, akkuraat sal meet en weer dieselfde resultate by hergebruik, sal lewer. Die vraelys is ook in die voorondersoek getoets.

4.5 RESULTATE EN BEVINDINGE VAN DIE NAVORSING

Die data wat vervolgens voorgehou word is met die vraelys wat deur 19 respondente voltooi is, ingesamel. Die resultate word nou geanaliseer en geïnterpreteer met behulp van tabelle en figure.

4.5.1 Geslag van respondente

Die respondente wat die vraelys voltooi het, word soos volg in tabel 4.1 aangedui:

Tabel 4.1 Geslagverspreiding van respondente

Geslag	n	%
Moeders	15	79
Vaders	4	21
Totaal	19	100

Tabel 4.1 toon dat 15 (79%) van die respondente vroulik was teenoor die 4 (21%) manlike respondente. Die vraag was ingesluit omdat navorsers wou weet watter oer die vraelys voltooi het. Die dominansie van vroulike respondente kan toegeskryf word aan vroue se geneigdheid om meer toegeneë te wees om persoonlike inligting te deel en raad te soek, as mans (Viljoen, 2005:216). Weens die oneweredige verspreiding kan daar nie voor-die-hand-liggende vergelykings ten opsigte van geslag gemaak word betreffende die hieropvolgende data nie.

4.5.2 Toesighoudende oer

Tabel 4.2 Toesigverdeling van die kleuter

	n	%
Toesighoudende ouers	16	84
Nie-toesighoudende ouers	3	16
Totaal	19	100

Tabel 4.2 toon dat 16 (84 %) van die respondente ouers is wat toesig het oor hulle kleuters en dat 3 (16 %) van die respondente nie toesig het oor die kleuters nie. Daar is dus 'n groot meerderheid van toesighoudende ouers wat aan die navorsing deelgeneem het.

4.5.3 Ouderdomme van kleuters en ouers

Soos ingevul op die vraelyste strek die vaders se ouderdomme van 32 tot 44 jaar terwyl die moeders se ouderdomme tussen 28 en 41 jaar strek. Die kleuters se ouderdomme strek van drie tot ses jaar. Hodges (1991:15) meen dat kleuters geneig is om hul ouers se egskedding vanuit 'n egosentriese perspektief te beleef. Cronje (1997:20) meen kleuters koppel gehegtheid en toegeneentheid aan fisiese nabyheid. Wanneer een oer die huis verlaat, ervaar die kleuter skuldgevoelens oor sy moontlike dade wat daartoe aanleiding kon gegee het.

1.1.1 Geslag van kleuters

Daar is 14 manlike en 14 vroulike kleuters.

1.1.2 Aantal jare getroud

Tabel 4.3 Aantal jare wat respondente getroud was

Aantal jare getroud	n	%
0-2 jaar getroud	1	5
2-5 jaar getroud	4	21
5-10 jaar getroud	10	53
Ander (langer as 10 jaar)	4	21
Totaal	19	100

Uit tabel 4.3 kom dit na vore dat een (5%) van die respondente ongeveer twee jaar getroud was, dat vier (21%) van die respondente tussen twee en vyf jaar getroud was, terwyl 10 (53%) van die respondente vyf tot 10 jaar getroud was en vier (21%) was langer as 10 jaar getroud. Dus was die oorgrote meerderheid van respondente tussen vyf en 10 jaar getroud. Viljoen (2005:260) het gevind dat hoe langer huweliksmaats getroud was en hoe minder egskeiding verwag was, hoe moeiliker was dit vir die partye om die egskeiding te verwerk.

4.5.6 Hoeveelheid huwelike

Tabel 4.4 Aantal huwelike waarin respondente betrokke was

Hoeveelheid huwelike	n	%
Eerste huwelik	17	89
Tweede huwelik	2	11
Ander	0	0
Totaal	19	100

Vir 17 (89%) van die respondente was hierdie hulle eerste huwelik en vir twee (11%) hul tweede huwelik.

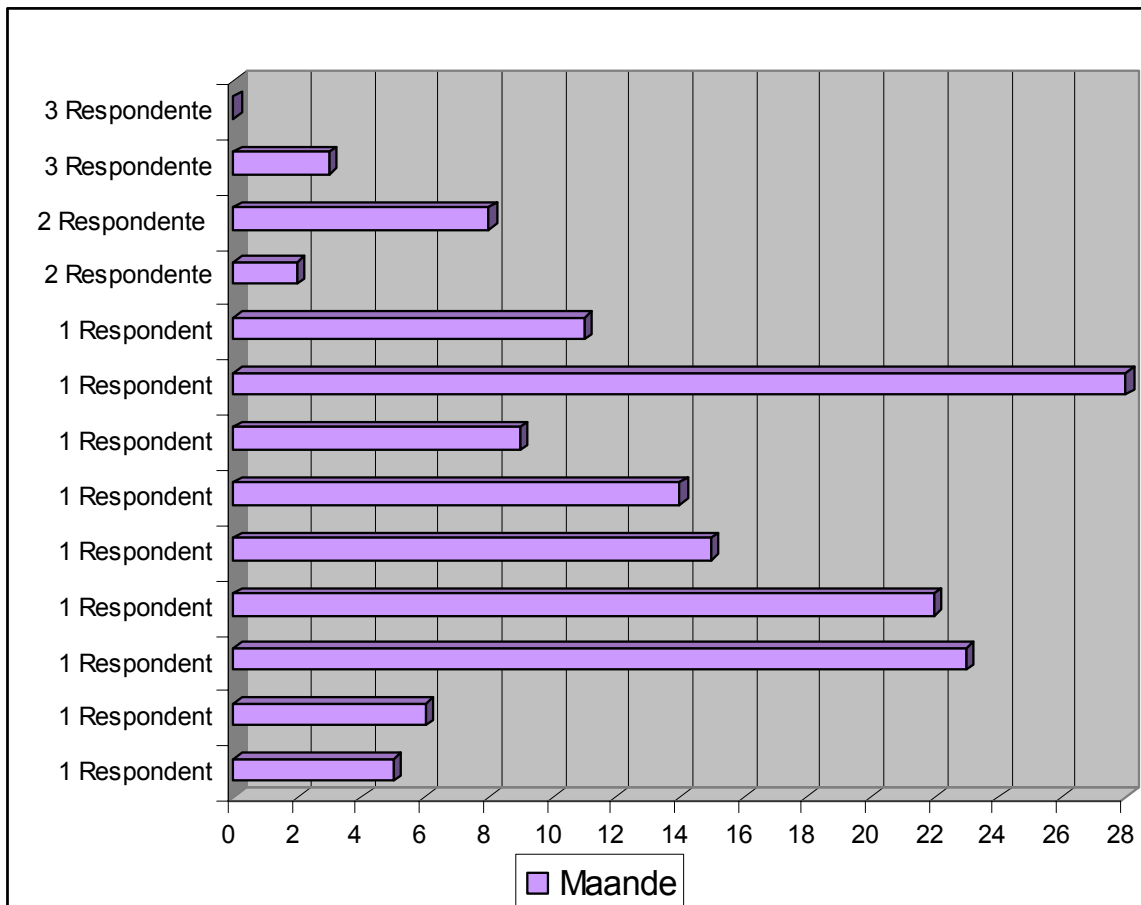
4.5.7 Getroud of saamleefverhouding

Vyf van die 19 respondente is tans weer in 'n saamleef verhouding of getroud. Dit beteken dat veertien van die respondente wat die vraelys voltooi het, tans enkelouers is.

Uit praktyk ervaring is ouers geneig om nie weer te trou nie. Die wat hul wel in 'n tweede huwelik begeef is geneig om daardie huwelik te maak werk, aangesien hulle nie kans sien vir nog 'n egskeiding nie.

4.5.8 Verwyder en wetlik geskei

Figuur 4.1 Maande uitmekaar (n=19)

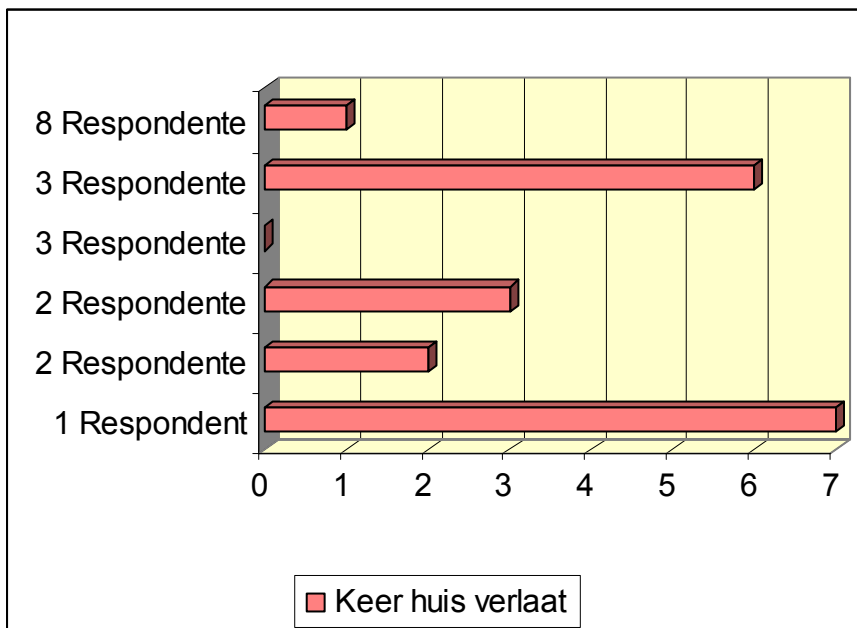

Figuur 4.1 toon hoe lank die ouers uitmekaar was voor hulle geskei is. Daar het nie 'n gemiddeld navore gekom nie en anders as verwag, is daar nie 'n gemiddelde tyd van verwydering voor wetlike egskeiding nie. Die tyd wat die

respondente uitmekaar was voor hulle geskei is, wissel van drie respondente wat in dieselfde maand uitmekaar is en geskei is tot twee jaar en vier maande uitmekaar voor geskei. Drie respondente was drie maande uit mekaar voor hulle geskei is; twee respondente was agt maande en twee respondente was twee maande uit mekaar voor hulle geskei is. Van die negentien respondente is 10 dus baie kort nadat hulle weg is van mekaar geskei. Daar is egter nie 'n patroon wat hom herhaal nie en die prosesse en individuele gevalle is uniek. Guttman (1993:41-41) bekryf hierdie as die fase van losmaking wat 'n betekenisvolle vermindering in die waarde van die huwelik vir die egliede impliseer. Die positiewe aspekte wat vroeër in die huwelik teenwoordig was, word onderdruk of gekanaliseer na werk, stokperdjies of ander plaasvervangers. Hierdie "plaasvervangers" kan die effek hê dat minder aandag aan die kleuter spandeer word en die kleuter langer tye in ander persone se sorg gelaat word.

4.5.9 Kere huis verlaat voor wetlike skeiding

Figuur 4.2 Keer wat huis verlaat is voor egskedding (n=19)

Figuur 4.2 toon dat die oorgrote meerderheid van die respondente naamlik 12, meen dat die huis minder as drie keer verlaat is voor die egskedding. Drie respondente het die huis glad nie verlaat voor die egskedding nie, agt

respondente het die huis slegs een keer verlaat, twee respondente het die huis twee keer verlaat en 'n verdere twee respondente het die huis drie keer verlaat voor die egskeiding. Drie respondente het die huis ses keer verlaat en 'n verdere een respondent het die huis sewe keer verlaat voor die egskeiding. Hieruit kan afgelei word dat hoe meer kere die huis verlaat is, hoe meer onsekerhede en verskille was daar. Navorsers is verder van mening dat in die gesinne waar die huis baie verlaat is, baie onsekerheid, onstabiele en ontwrigting vir die kleuters mee gebring het. Guttman (1993:42) meen dat die fisiese skeiding die mees traumatiese aspek van die hele egskeidingsproses uitmaak. Dit kan moontlik die rede wees waarom sekere van die respondente tot sewe keer bereid was om die huwelik weer 'n kans te gee.

4.5.10 Terminering van die huwelik

Van die 19 respondente wou agt respondente self die huwelik termineer, sewe respondente het te kenne gegee dat hul gewese eggenoot die huwelik wou termineer en vier respondente was van mening dat hul en hul gewese eggenoot die huwelik wou termineer. Guttman (1993:42) het gevind dat die individu wat die egskeiding geïnisieer het vanweë die geleentheid om hom van die huwelik los te maak, meer toegerus is om alleen te leef, maar meer skuldgevoelens en gevoelens van mislukking wat kan oorgaan in woede, ervaar. Die ander huweliksmaat kan dan weer minder toegerus wees om alleen te leef en verwerping ervaar. Al hierdie negatiewe emosies kan 'n effek hê op die ouer se verhouding met die kleuter.

4.5.11 Redes vir egskeiding

Een van die respondente het nie die rede vir egskeiding ingevul nie. Sewe van die respondente meen dat die rede vir hulle egskeiding was buitewegtelike verhoudings deur hul eggenoot. Twee respondente meen dat hul eggenoot gevoel het dat daar onvoldoende seksuele bevrediging was. Drie respondente is van mening dat emosionele aftakeling en manipulering van hul gewese eggenoot se kant die rede vir egskeiding was. Vier respondente meen die rede vir egskeiding is botsende persoonlikhede, onversoembare verskille en

onaanpasbaarheid. Twee respondente meen dat hul gewese eggenote se verslawing aan die internet en drank die rede vir hulle egskeiding was.

Volgens Irving en Benjamin (1995:18) en Pretorius (2005) is egskeiding, substans misbruik, geweld, versuiming van verantwoordelikhede, swak kommunikasie en lang werksure van die hoof redes waarom mense in vandag se samelewing skei.

4.5.12 Primêre versorger van kleuter

Tabel 4.5 Versorging van kleuters voor en na egskeiding

n=19	Voor egskeiding	Na egskeiding
Moeder	17	15
Vader	6	4

Die primêre versorging van die kleuter, is volgens tabel 4.5, meer deur die moeder waargeneem, voor en na die egskeiding, as deur die vader. Voor die egskeiding was daar 17 moeders en na die egskeiding 15 moeders wat die kleuter se primêre versorger was. Voor die egskeiding was ses vaders ook by die kleuter betrokke as primêre versorger, terwyl vier vaders na die tyd die primêre versorging waargeneem het. Vier respondente meen dat beide van hulle die primêre versorging van die kleuter voor die egskeiding waargeneem het. Viljoen (2005:184) meen dat toesighoudende enkelouers aan talle eise blootgestel word ten opsigte van die opvoeding en versorging van hul kinders.

4.5.13 Dissiplinerings voor die egskeiding

Op die vraag watter ouer hoofsaaklik die dissiplinerings voor die egskeiding gehandhaaf het, het 11 respondente geantwoord dat hulle self die dissipline gehandhaaf het, terwyl agt respondente meen dat beide die ouers dissipline toegepas het.

1.1.1 Dissiplinering van kleuter in afwesigheid van ander ouer

Al 19 respondente is van mening dat hulle self die dissipline van hul kleuters hanteer het wanneer die ander ouer uitstедig was en dat dit nie nodig was om die ander ouer eers te kontak of iemand anders te kry om dit te doen nie.

4.5.15 Vorm van verskille voor die egskeiding

Tabel 4.6 Verskille voor die egskeiding

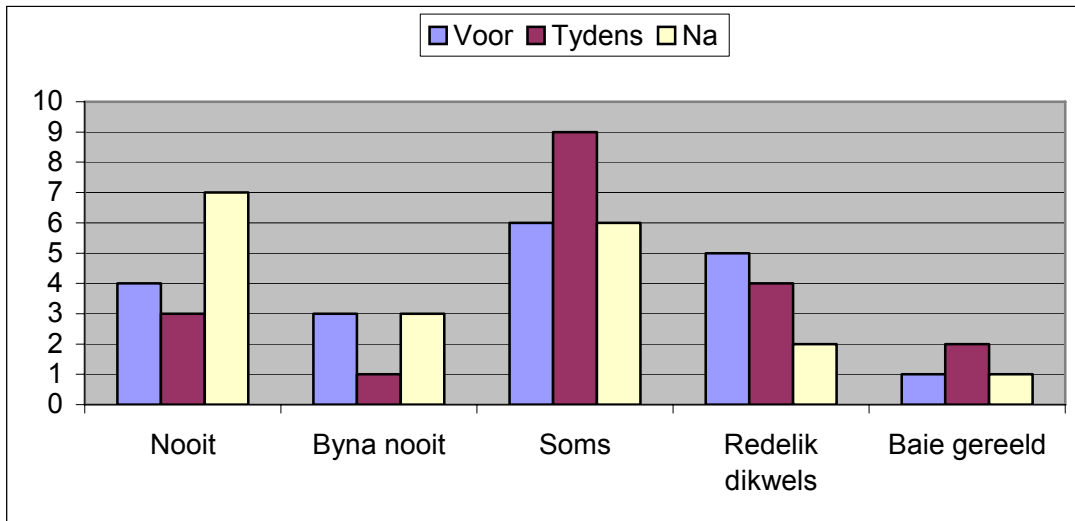
n=19	n	%
Stiltes	10	53
Verbaal / Argumente	15	79
Geweld	3	16

Volgens 10 (53 %) van die respondente het verskille voor die egskeiding bestaan uit stiltes. 'n Verdere 15 (79 %) is van mening dat die verskille verbaal was en uit argumente bestaan het. 'n Paar respondente, naamlik vyf (26%) het aangedui dat beide stiltes en argumente deel uitgemaak het van hulle verskille tydens egskeiding en drie (16%) het verbaal en geweld afgemerk. Drie (16 %) van die respondente het aangeteken dat geweld deel was van die verskille wat die egskeiding vooraf gegaan het.

Uit bogenoemde kan afgelei word dat die kleuters aan konflik en 'n ongemaklike atmosfeer blootgestel was, wat 'n invloed op hulle verwerking van die egskeiding het.

4.5.16 Kleuters teenwoordig tydens konflik

Figuur 4.3 Konflik voor kleuters (n=19)

Volgens figuur 4.3 het die meeste respondente naamlik nege, aangetoon dat konflik voor die egskeiding soms voor die kleuters plaasgevind het. Tydens die egskeiding het nege respondente aangetoon dat konflik voor die kleuters gebeur het. Na egskeiding het ses respondente getoon dat konflik ook soms voor die kleuters afgespeel het. Kleuters is nie in staat om twee konflikterende opinies van hul ouers te hanteer nie. Kleuters word gou verward en kan daardeur ouerlike konflik vererger (Viljoen, 2005:232; Blom, 2004:218).

1.0.0 Kleuter se bewustheid van konflik

Tabel 4.7 Kleuters bewus van konflik selfs agter toe deure

	n	%
Ja	14	74
Nee	5	26
Totaal	19	100

Selfs al het konflik agter toe deure plaasgevind, meen 14 (74 %) van die respondente dat hulle kleuters bewus was van die konflik. Die oorblywende vyf (26 %) van die respondente meen egter dat die kleuters nie bewus was van die konflik as dit agter toe deure plaasgevind het nie.

Die onsekerheid oor wat agter toe deure gesê word, kan vir sommige kleuters erger wees as konflik wat voor hulle afspeel. Dus, al het konflik nie voor kleuters plaasgevind nie, was hulle wel bewus van die konflik agter toe deure en is dit net so ontstellend as andersins. Orton (1997:38) is van mening dat kleuters 'n fyn aanvoeling het vir verhouding en huislike atmosfeer. Sou ouers nie die konflik situasies aan die kleuter verduidelik nie, het dit 'n baie negatiewe effek op die kleuter.

4.5.18 Geweld voor egskeiding

Tabel 4.8 Geweld voor egskeiding

n=19	Ja	%
Fisiese geweld	3	16
Emosionele aftakeling	15	79

In drie (16%) van die respondente se huishoudings het geweld 'n rol gespeel voor die egskeiding. Emosionele aftakeling was volgens 15 (79%) van die respondente voor die egskeiding aanwesig.

Uit tabel 4.7 kan dus afgelei word dat die kleuters die meeste van die fisiese geweld asook emosionele aftakeling waargeneem het. 'n Kleuter kan dikwels voel dat konflik sy skuld is en dat hy die konflik moet stopsit. Ouers se argumente en negatiewe teenoor mekaar word deur die kleuter aangevoel, wat sy gedrag beïnvloed. Die kleuter sal byvoorbeeld huil, wat verdere geïrriteerdheid en onsensitiewe reaksie by ouers ontlok. Die kleuter ervaar nie sy huis as 'n veilige plek nie en verstaan nie wat presies aangaan nie. Daar is vir die kleuter nie 'n verwysingsraamwerk nie en hulle kan nie abstraktheid verstaan nie (Blom, 2004:218).

4.5.19 Dra kleuter vooraf kennis dat egskeiding gaan plaasvind

Tabel 4.9 Vir kleuter vertel u gaan skei voor iemand uitgetrek het

	n	%
Ja	9	47
Nee	10	53
Totaal	19	100

Van die respondente het 10 (53 %) nie vir hulle kleuters vertel dat hulle gaan skei voor iemand uit die huis getrek het nie. Nege (47 %) van die respondente het wel hulle kleuters vertel en voorberei dat hulle gaan skei voor iemand die huis verlaat het.

4.5.20 Redes van egskeiding en nuwe aanpassings aan kleuter verduidelik

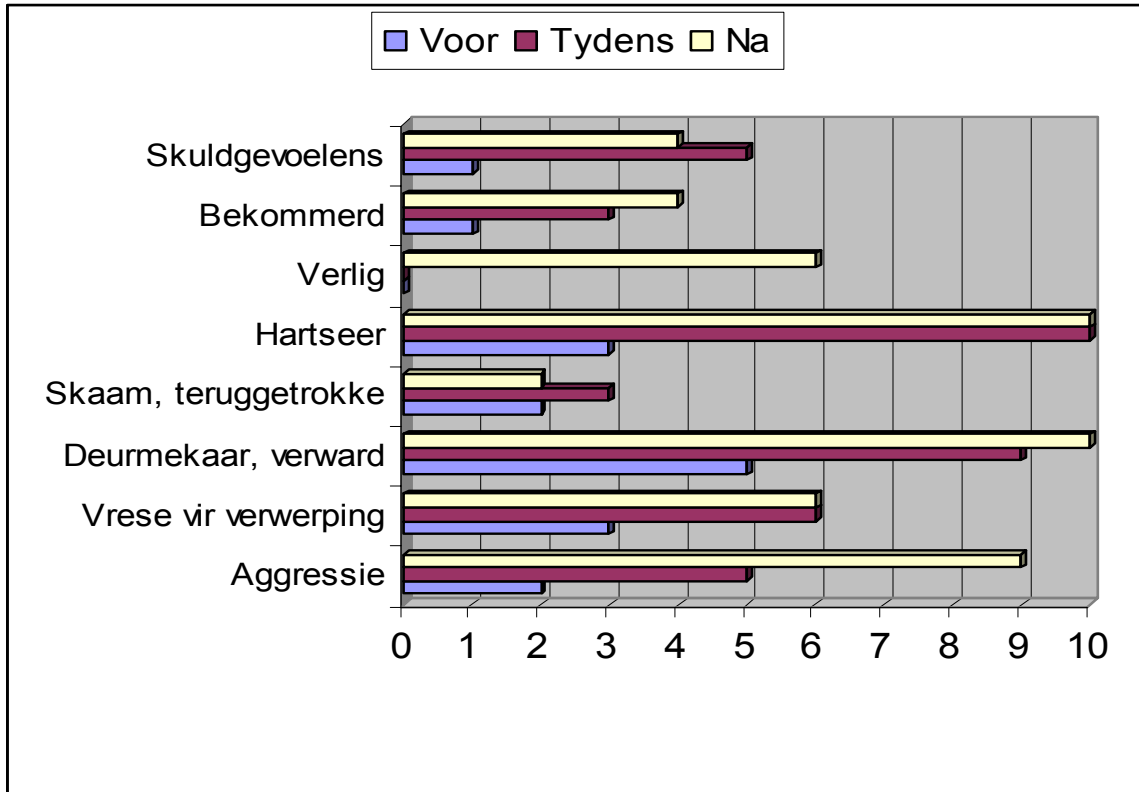
Tabel 4.10 Rede vir egskeiding en nuwe aanpassings verduidelik

n=19	Ja	%
Rede vir egskeiding	17	89
Nuwe roetine	17	89
Kind se betrokkenheid by twee huishoudings	17	89

Op die vraag of die respondente sekere aspekte aan hulle kleuters verduidelik aangaande die egskeiding, het 17 (89%) van die respondente geantwoord dat hulle wel vir die kleuters die rede vir die egskeiding verduidelik het, dat die nuwe roetine met die kleuters bespreek is en dat die kleuter se betrokkenheid tot die twee huishoudings hanteer is.

4.5.21 Kleuters se emosies tydens egskeidingsproses

Figuur 4.4 Emosies wat kleuters tydens egskeidingsproses ervaar het (n=19)

Volgens figuur 4.4 blyk dit dat die kleuters al die emosies meer intens tydens en na die egskeiding ervaar het as voor die egskeiding. Emosies wat sterk na vore gekom het is verligting, hartseer, deurmekaar en verward, vrese vir verwerping en aggressie. Skuldgevoelens en bekommernis is emosies wat ook baie toegeneem het tydens en na die egskeiding.

Irving en Benjamin (1995:58-59) is van mening dat kinders ongevraagd deel is van die egskeidingsproses en dat 'n egskeiding baie spanningsvol is vir kinders. 'n Verskeidenheid psigologiese simptome en gedragsprobleme kom dikwels na vore by kinders wat blootgestel is aan 'n egskeiding.

4.5.22 Skuldgevoel teenoor kleuter

Tabel 4.11 Skuldig gevoel teenoor kleuter omdat geskei is

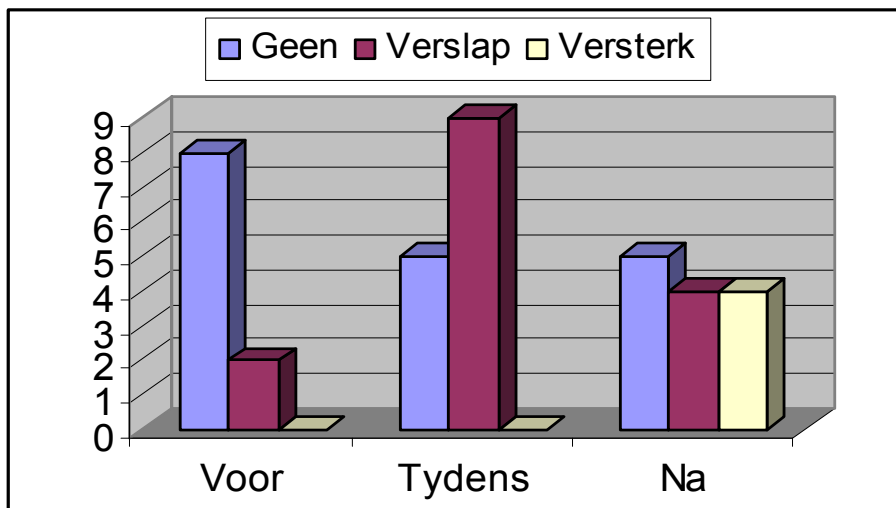
n=19	Voor	%	Tydens	%	Na	%
Ja	16	84	16	84	13	68

Van die 19 respondente het 16 (84%) gemeld dat hulle voor en tydens die egskeiding skuldig teenoor hulle kleuter gevoel het omdat hulle van die ander ouer geskei is. Die getal het gedaal na die egskeiding en 13 (68%) respondente het gemeld dat hulle na die egskeiding steeds skuldig teenoor hulle kleuter gevoel het omdat hulle geskei het.

Volgens Nel (2005:38) is skuldgevoel een van die gevoelens wat ouers na 'n egskeiding ervaar.

4.5.23 Effek van skuldgevoel oor egskeiding op dissiplinerig van die kleuter

Figuur 4.5 Effek van skuldgevoel op dissiplinerig van kleuter (n=19)

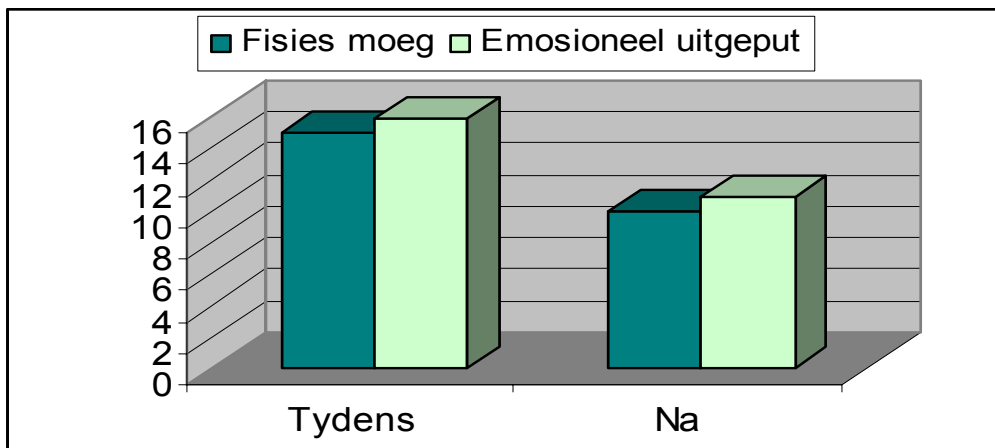

Op die vraag wat die effek van die ouer se skuldgevoel op die dissiplinerig van die kleuter gehad het, het agt respondente gemeen dat dit voor die egskeiding geen invloed gehad het nie en twee respondente meen dat dissipline verslap is. Tydens egskeiding het slegs vyf respondente gemeen dat die skuldgevoel geen

invloed op die dissiplinerig van hulle kleuters gehad het nie, terwyl nege respondente meen dat dissipline verslap is tydens egskeiding. Dissipline is nie voor of tydens egskeiding versterk nie. Na die egskeiding het vyf respondente gevoel dat daar geen invloed op die dissipline was nie, terwyl vier respondente meen dat dissipline verslap is en nog vier dat dissipline versterk is.

4.5.24 Fisiese moegheid en emosionele uitputting tydens egskeidingsproses

Figuur 4.6 Fisiese moegheid en emosionele uitputting tydens en na egskeiding (n=19)

Volgens figuur 4.6 is 15 respondente van mening dat hulle tydens die egskeiding fisies moeg gevoel het, teenoor 16 respondente wat emosioneel uitgeput was. Baie van die respondente het beide geantwoord, dus was van die respondente beide fisies moeg en emosioneel uitgeput tydens die egskeiding. Dit is interessant om te merk dat die getalle na die egskeiding gedaal het. Daar is 10 respondente wat van mening is dat hulle na die egskeiding nog fisies moeg was en 11 was emosioneel uitgeput (Vergelyk 2.5.3 en 2.6).

4.5.25 Terapeutiese ondersteuning gedurende egskeidingsproses ontvang

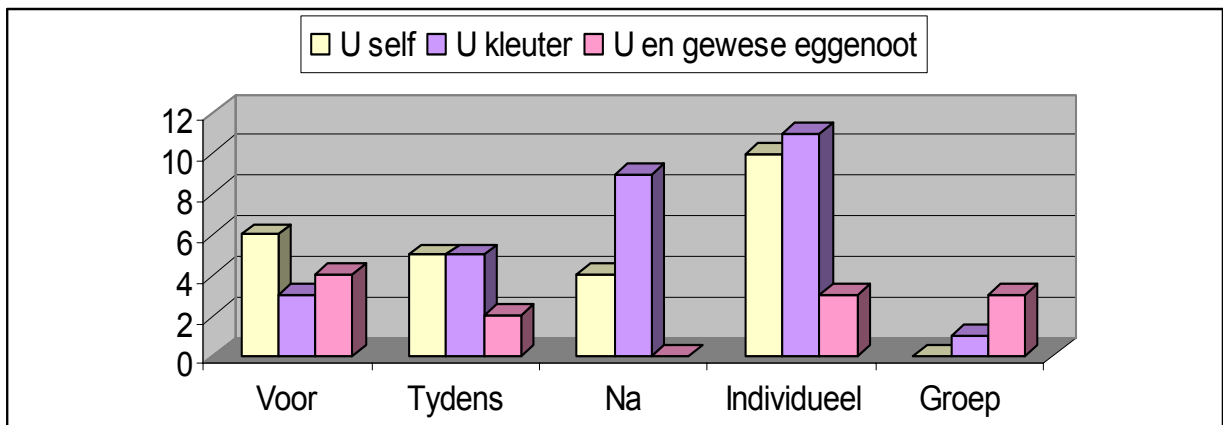
Tabel 4.12 Terapeutiese ondersteuning

Terapeutiese dienste ontvang	n	%
Ja	14	74
Nee	5	26
Totaal	19	100

Uit tabel 4.12 is dit duidelik dat 'n groot meerderheid van 14 (74%) van die respondente wel terapeutiese ondersteuning ontvang het gedurende die egskeidingsproses. Vyf (26%) van die respondente het egter gemeld dat nie hulle of hulle kinders enige terapeutiese ondersteuning ontvang het nie.

4.5.26 Inligting in verband met terapeutiese ondersteuning ontvang

Figuur 4.7 Detail inligting in verband met terapeutiese ondersteuning ontvang (n=19)

Die respondente wat gemeld het dat hulle wel terapeutiese ondersteuning ontvang het, het gemeld wanneer gedurende die egskeidingsproses hulle, hul kleuters en hulle as ouerpaar terapeutiese ondersteuning ontvang het en hetsy individueel of groepsgewys. Dit blyk dat van die respondente wat as ouerpaar terapeutiese ondersteuning ontvang het, dit onder groepsterapie gemeld het, aangesien dit meer as een persoon is. Dit blyk dat die respondente deurlopend ondersteuning verkry het in die egskeidingsproses. Daar het ses respondente

voor egskeiding, vyf tydens en vier na die egskeiding terapeutiese ondersteuning ontvang. Hulle het ook hul kleuters vir ondersteuning geneem, veral na die egskeiding. Nege kleuters het terapeutiese ondersteuning ontvang. Die meeste persone het die terapeutiese ondersteuning op 'n individuele vlak ontvang. Dit is egter ontstellend om te sien dat slegs vier ouerpare voor en twee tydens die egskeiding terapeutiese ondersteuning ontvang het.

Navorsers is van mening dat dit van groot belang is dat beide ouers en kleuters terapeutiese ondersteuning ontvang na 'n egskeiding. Vir kleuters is die ondersteuning van groot waarde, aangesien hulle 'n veilige plek in die terapeutiese opset het waar hulle hul gevoelens, vrae en onsekerhede kan ventileer. Ouers het terapeutiese ondersteuning net so nodig aangesien die ouers slegs sy kinders kan bystaan indien hy na homself kyk en 'n plek het om aan sy vrae en emosies uiting te gee (Viljoen, 2005: 2-4; Groenewald, 2002: 35).

4.5.27 Besoeke aan nie-toesighoudende ouer

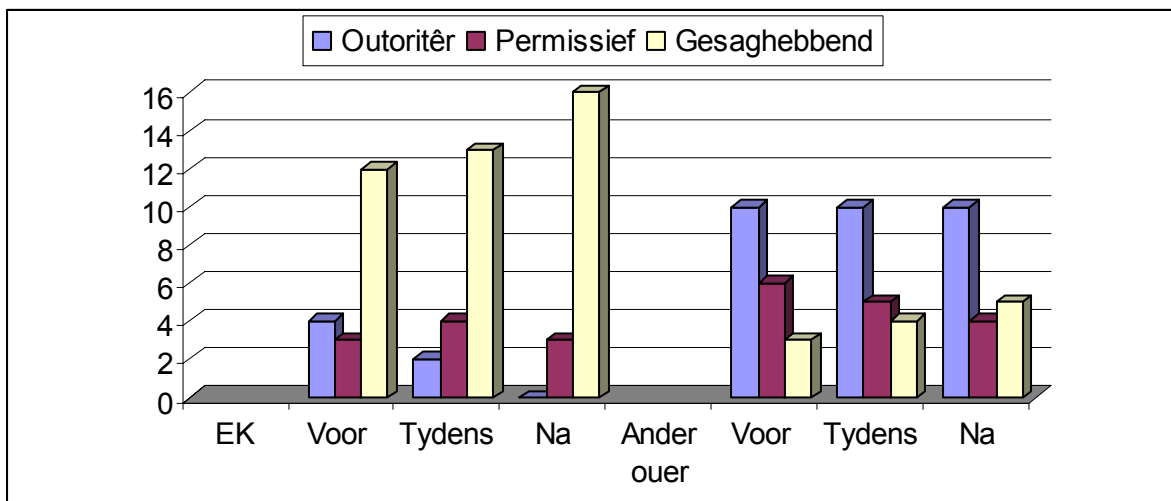
Tabel 4.13 Besoeke aan nie-toesighoudende ouer

	n	%
Elke naweek	2	11
Elke tweede naweek	3	16
Elke naweek en dag in die week	5	26
Ander	9	47
Totaal	19	100

Tabel 4.13 toon dat twee (11%) van die nie-toesighoudende ouers elke naweek besoek word, drie (16%) word elke tweede naweek besoek, vyf (26%) word elke naweek en 'n dag in die week besoek en nege (47%) van die respondente het ander besoek reëlings. Hierdie reëlings was dus 'n nuwe aanpassing vir die kleuters na egskeiding. Die kleuters moes gewoon raak aan twee huishoudings met moontlik twee stelde norme, waardes en dissiplinestyle.

4.5.28 Ouerskapstyl wat ouers handhaaf tydens egskeidingsproses

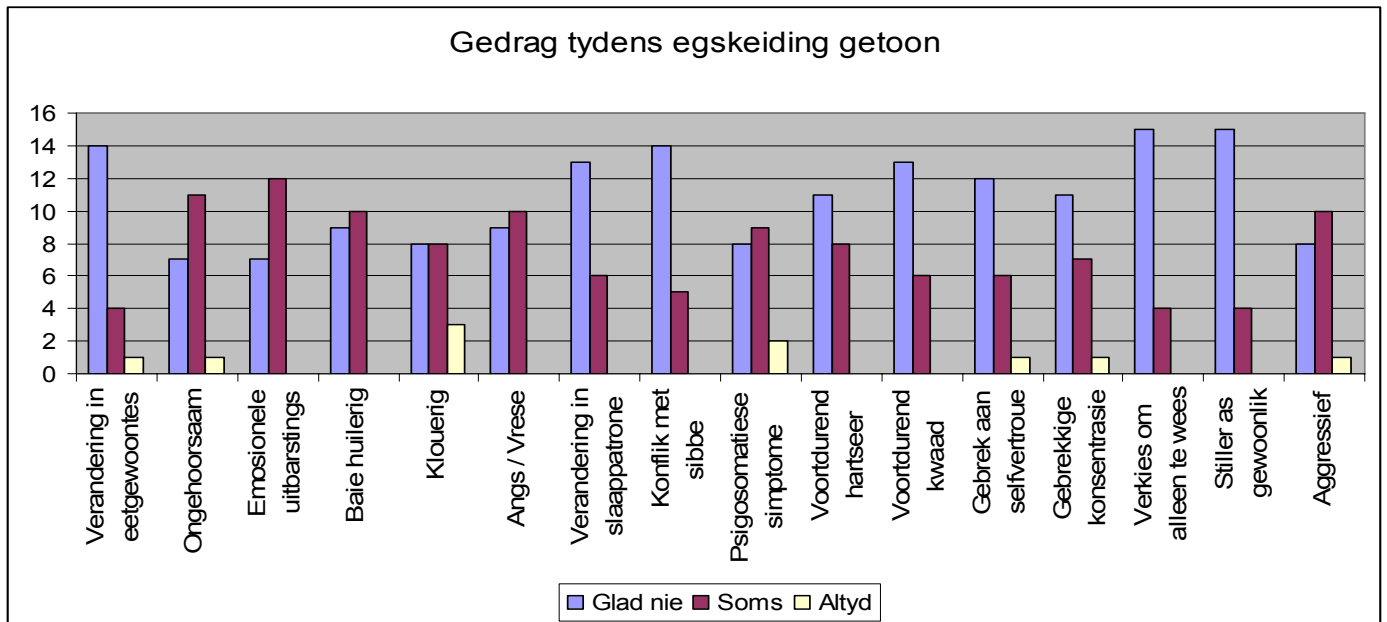
Figuur 4.8 Ouerskapstyl van respondent en gewese eggenoot (n=19)

Figuur 4.8 toon dat die respondente wat die vraelyste ingevul het van mening is dat hulle deurentyd 'n gesaghebbende ouerskapstyl uitleef. Die permissiewe ouerskapstyl het regdeur die egskeidingsproses ongeveer dieselfde gemeet met drie na vier respondente, terwyl die outoritêre ouerskapstyl van voor die egskeiding met vier respondente tot na die egskeiding na geen respondente verminder het. Daar is 10 respondente wat meen dat die ander ouer se oorheersende ouerskapstyl outoritêr is, waarna die permissiewe ouerskapstyl tussen ses en vier respondente wissel en die gesaghebbende ouerskapstyl die minste meet - van drie voor die egskeiding na vyf na die egskeiding.

4.5.29 Kleuters se gedrag tydens egskeiding

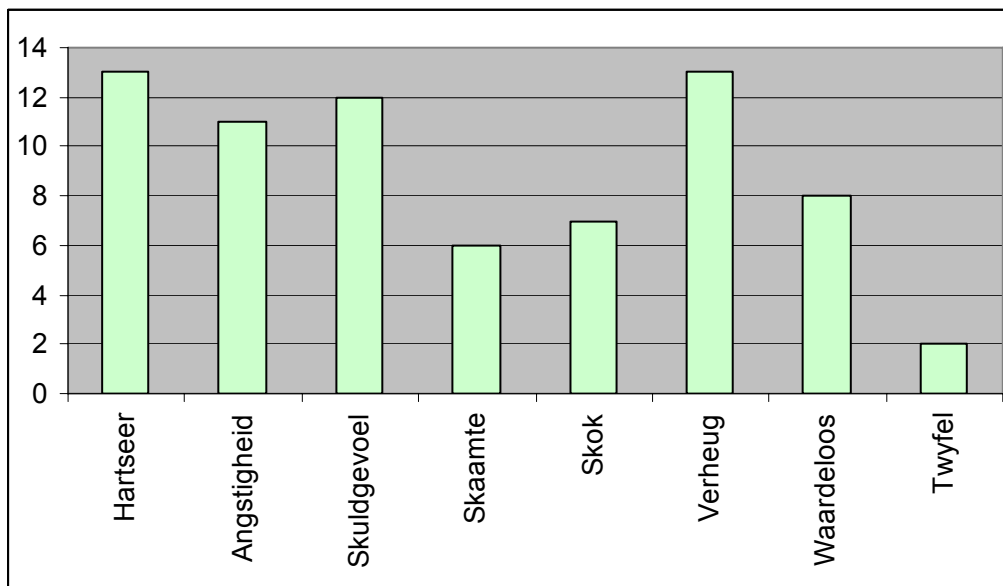
Figuur 4.9 Kleuters se gedrag tydens egskeiding (n=19)

Figuur 4.9 toon dat die kleuters die bogenoemde gedrag in 'n mindere of meerdere mate tydens egskeiding getoon. Die gedrag wat deur die meeste respondente aangeteken is en onder 'soms' val, is emosionele uitbarstings met 12, ongehoorsaamheid met 11, baie huilerig met 10, angs of vrees en aggressiewe gedrag albei met 10. Psigosomatiese simptome is deur nege respondente afgemerk. Die gedrag wat by 'altyd' afgemerk is, is die verandering in eetgewoontes en ongehoorsaamheid elk met een, klouerig met drie, psigosomatiese simptome met twee, gebrek aan selfvertroue met een, gebrekkige konsentrasie en aggressiewe gedrag elk met een. Dit is dus duidelik dat ouers se egskeiding kleuters se gedrag beïnvloed (Vergelyk 3.4.2.).

4.5.30 Ouers se emosies na egskeiding

Figuur 4.10 Emosies wat ouers na egskeiding ervaar het (n=19)

Volgens figuur 4.10 is emosies soos hartseer en verheug, of verligting dat die egskeiding verby is, deur die meeste respondente naamlik 13, ervaar. 'n Groot meerderheid van 12 respondente het 'n skuldgevoel na die egskeiding ervaar. Van die respondente was 11 angstig en agt het ook waardeloos gevoel na die egskeiding. Emosies soos skok (met sewe respondente), skaamte (met ses) en twyfel (met twee respondente) is die minste deur die respondente na die egskeiding ervaar.

Volgens Gelles (1995:405-406), ondergaan volwasse geskeide persone 'n periode van sosiale en emosionele ontwrigting, na die egskeiding. (Vergelyk 2.5.2.)

4.5.31 Ouers se aanpassing na egskeiding

Tabel 4.14 Aanpassing na egskeiding

	n	%
Baie moeilik	6	32
Maklik	9	47
Baie maklik	4	21
Totaal	19	100

Tabel 4.14 toon dat ses (32%) van die respondente baie moeilik aangepas het na die egskeiding, terwyl nege (47%) maklik en vier (21%) baie maklik aangepas het.

4.5.32 Die invloed van die ouers se aanpassing op die dissiplinerings van die kleuter (n=19)

Uit die studie is 10 van die respondente van mening dat hulle aanpassing na die egskeiding geen invloed op die dissiplinerings van hulle kleuter gehad het nie. 'n Verdere ses respondente is van mening dat die emosies wat na die egskeiding beleef is en die tyd wat dit vat om aan te pas, 'n effek gehad het op die dissiplinerings van hul kleuters. Van die redes wat hulle noem is dat hulle jammer vir hul kleuter was, dat dit moeilik is om al die verantwoordelikhede self te dra, emosionele uitputting, ongeduld as gevolg van hartseer en pyn, asook emosionele onbetrokkenheid by die kleuters. Drie respondente is van mening dat hulle aanpassing die dissiplinerings van hul kleuters beïnvloed het as gevolg van omstandighede en besluite wat hulle moes neem. 'n Voorbeeld hiervan is dat die een respondent toegang tot die kleuter moes toelaat, al was dit 'n baie moeilike besluit.

Dit is dus duidelik dat ongeveer die helfte van die respondente meen dat die egskeiding en hul aanpassing wel 'n invloed op die dissiplinerings van die kleuters gehad het. Ouers se aanpassing beïnvloed kinders se aanpassing in intakte, sowel as in geskeide gesinne (Twaite et al., 1998:254).

4.5.33 Tyd na egskeding wat lewe weer onder beheer gevoel het

Tabel 4.15 Tydperk na egskeding wat lewe weer onder beheer was

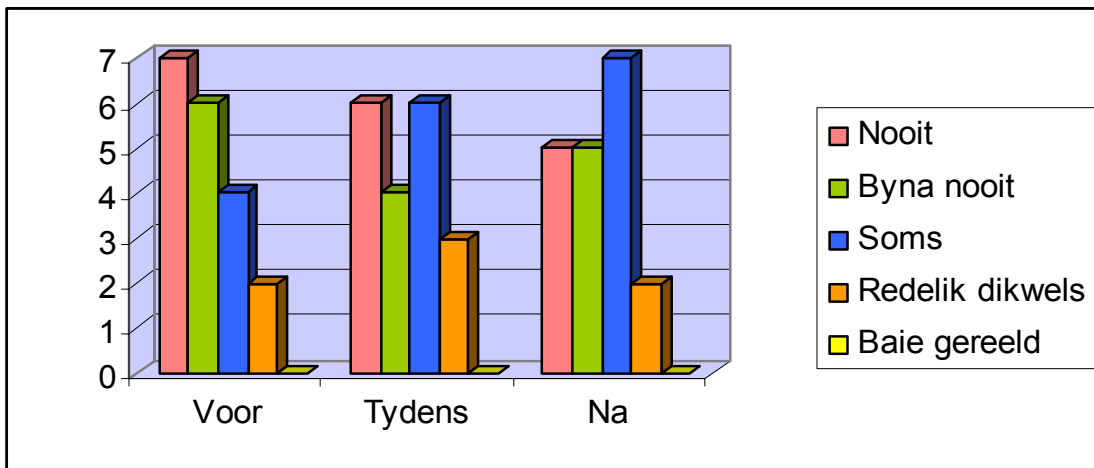
n= 19	n	%
3 maande	7	37
6 maande	2	11
12 maande	3	16
18 maande	5	26
Ander	2	11

Volgens tabel 4.15 meen die grootste persentasie respondente naamlik sewe (37 %), dat hulle lewe reeds na drie maande weer onder beheer en normaal was. Vyf (26 %) van die respondente meen dat dit hulle 18 maande geneem het om hulle lewe weer onder beheer te kry en normaal te funksioneer. Twee (11%) van die respondente is van mening dat dit ongeveer drie jaar geneem het voor dit gevoel het of die lewe weer onderbeheer is en dat alles weer na normaal teruggekeer het.

Egskeding is 'n proses van verandering en aanpassings waarby ouers en kleuters moet probeer aanpas. Dit is dikwels 'n proses wat jare kan duur (Cronje, 1997:6). Cronje is verder van mening dat die meeste persone onvoorbereid is op die eise wat 'n egskeding stel.

4.5.34 Geïrriteerd met kleuter tydens egskeidingsproses

Figuur 4.11 Geïrriteerd met kleuter (n=19)

Figuur 4.11 toon dat sewe respondente voor die egskeiding aangetoon het dat hulle nooit geïrriteerd was met hulle kleuters nie, tydens die egskeiding was daar ses en na die egskeiding was vyf respondente nooit geïrriteerd met hul kleuters nie. 'n Afname word aangedui, wat dui dat die geïrriteerdheid met die kleuters toegeneem het.

Die respondente wat aangetoon het dat hulle byna nooit geïrriteerd was met hul kleuters nie, het ook 'n afname getoon van ses voor die egskeiding na vier tydens en vyf na die egskeiding. Dit is interessant om te merk dat die vlak van geïrriteerdheid na die egskeiding effe vermeerder het. Die respondente wat meen dat hulle soms met hul kleuters geïrriteerd gevoel het, het voor die egskeiding van vier respondente gestyg na ses respondente tydens die egskeiding, tot sewe respondente na die egskeiding. Voor die egskeiding het twee respondente redelik dikwels geïrriteerd gevoel met hul kleuters, dit het tydens die egskeiding gestyg na drie respondente en na die egskeiding verminder na twee respondente. Geen van die respondente voel baie gereeld geïrriteerd met hul kleuters nie.

Dit is dus duidelik uit figuur 4.11 dat die respondente se geïrriteerdheid met hul kleuters toegeneem het tydens die egskeidingsproses en veral na die egskeiding. Hierdie verskynsel kan toegeskryf word aan die feit dat die toesighoudende ouer moontlik 'n enkelouer is wat alleen aan al die eise en verantwoordelikhede moet voldoen.

4.5.35 Kleuter se toets van grense na egskeiding

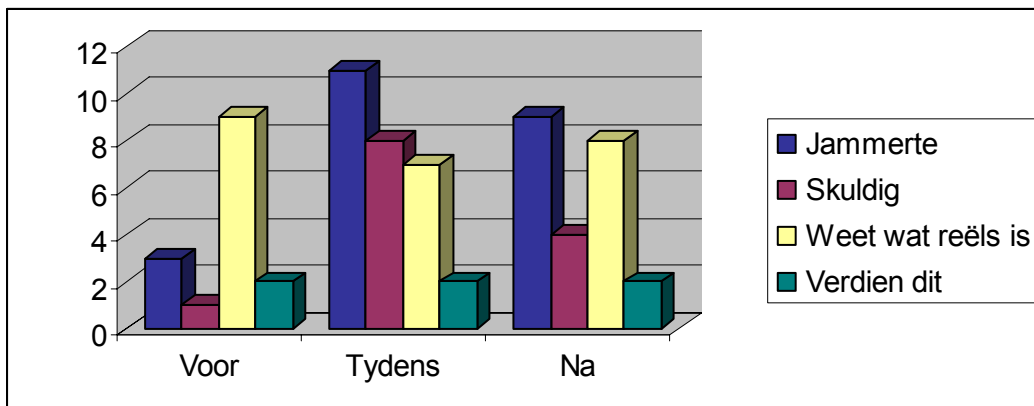
Tabel 4.16 Kleuter toets grense

	n	%
Ja	10	53
Nee	9	47
Totaal	19	100

Volgens die respondente meen 10 (53 %) dat hulle kleuters grense meer toets as voor die egskeiding, teenoor nege (47 %) wat meen dat hulle kleuters die grense nie meer toets as voor die egskeiding nie. Dit wil blyk dat die kleuters onsekerhede beleef het na die egskeiding aangesien kleuters die grense veral toets wanneer hulle onseker en emosioneel nie veilig voel nie. Deur die grense te toets is die enigste manier wat kinders kan verseker dat hulle ouers konstant is en hulle sal beskerm.

4.5.36 Emosies ervaar met dissiplinerig van kleuters tydens egskeidingsproses

Figuur 4.12 Emosies ervaar tydens dissiplinerig van kleuters (n=19)

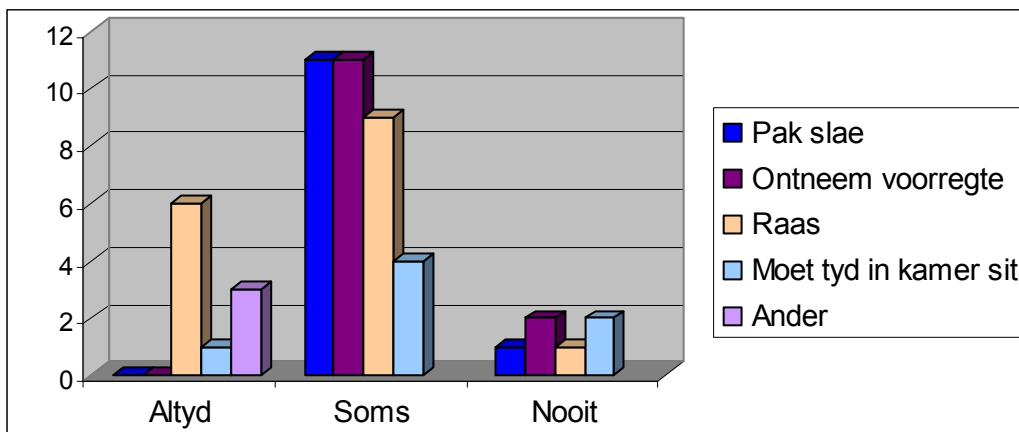

Figuur 4.12 toon dat die respondente se emosies minder betrokke was met die dissiplinerings van hul kleuters voor die egskeiding as tydens en na die egskeiding. Voor die egskeiding het die idee dat die kleuter weet wat die reëls is geseëvier. Tydens egskeiding was die gevoel van jammerte by 11 respondente aanwesig, terwyl agt skuldig gevoel het en sewe gemeen het dat die kleuter weet wat die reëls is. Die gevoel van jammerte vir die kleuter van 11 tydens, na nege na die egskeiding verminder en die skuldgevoel het verminder van agt na vier na die egskeiding. Twee respondente het regdeur die egskeidingsproses gevoel het dat hul kleuters die dissiplinerings verdien.

In die vergelyking van figuur 4.11 en figuur 4.12, is dit duidelik dat ouers meer geïrriteerd was met hul kleuters tydens en na die egskeiding teenoor hul gevoel van jammerte, skuld en dat die kleuters weet wat die reëls is, wat ook tydens en na die egskeiding hoër gemeet het. Dit wil dus blyk dat ouers tydens en na die egskeiding meer sukkel om hul kleuters te dissiplineer as voor die egskeiding.

4.5.37 Dissiplinerings van kleuter na 'n oortreding

Figuur 4.13 Dissiplinerings van kleuter na oortreding (n=19)

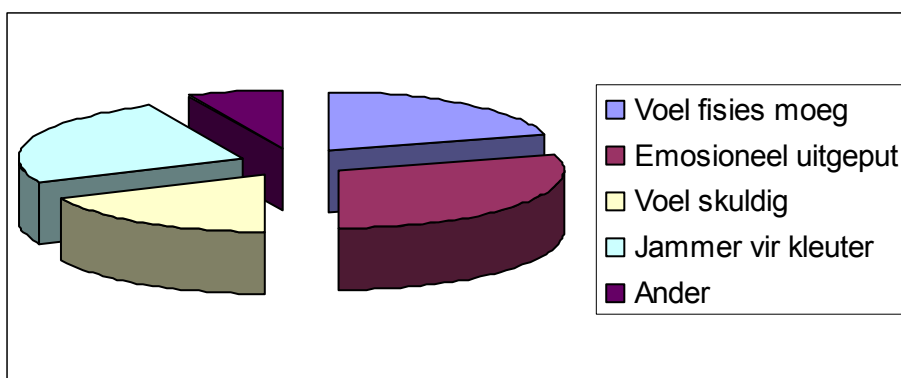
Die oorgrote meerderheid van respondente naamlik 11 se manier van dissiplinerings van hul kleuters na 'n oortreding, is soms die gee van 'n pakslae of ontneming van voorregte. Nege raas met hul kleuters en laat hulle vir 'n tyd in 'n kamer of hoek sit. Die gee van 'n pak slae en ontneming van voorregte is

nie 'n algemene reël van dissiplinerings nie, maar wel raas en in 'n mindere mate dat hulle in die kamer of hoek moet sit vir 'n tyd.

Drie respondente het gemeen dat hulle 'n ander metode van dissiplinerings gebruik. Een respondent meen dat skree op die kleuter na 'n oortreding gebruik word, terwyl twee respondente meen dat na 'n oortreding hulle onderskeidelik tel tot drie of vyf waarna 'n voorreg ontnem word of die kleuter 'n kans kry om oor die situasie te dink.

4.5.38 Faktore wat dissiplinerings van kleuter na egskeiding beïnvloed het

Figuur 4.14 Faktore wat die dissiplinerings van die kleuter beïnvloed het (n=19)

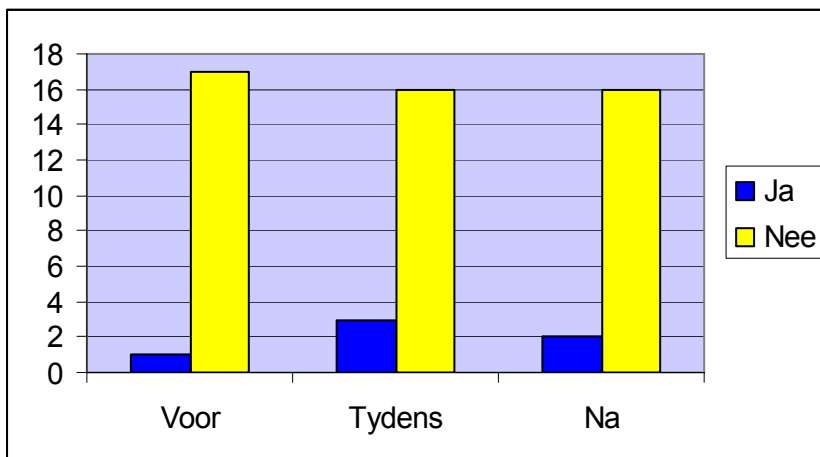

Volgens figuur 4.14 is emosionele uitputting die grootste invloed op die dissiplinerings van kleuters (13 respondente), waarna 11 respondente jammer voel vir hul kleuters terwyl fisiese moegheid ook 'n groot rol speel volgens nege respondente in die dissiplinerings van hul kleuters. Ook voel agt respondente skuldig oor die egskeiding en beïnvloed dit die dissiplinerings van die kleuters. Drie respondente het ander faktore ingevul, naamlik dat geen faktore 'n invloed gehad het op die dissiplinerings van die kleuter nie, terwyl 'n ander respondent meen dat desperaatheid 'n faktor is aangesien die taak soms te groot voel en nog 'n respondent meen dat konsekwentheid baie moeilik is om te handhaaf.

Volgens die literatuur is bogenoemde faktore baie algemene struikelblokke in die dissiplinerings van kleuters (Vergelyk 2.6).

4.5.39 Dissipline probleme deur kleuterskool aangemeld

Figuur 4.15 Dissipline probleme van kleuter by kleuterskool (n=19)

Op die vraag of die kleuterskool dissipline probleme van die kleuter aangemeld het tydens die egskeidingsproses, het een respondant geantwoord dat dit wel aangemeld is voor die egskeiding, drie het gemeld dat die kleuterskool hulle gekontak het tydens die egskeiding en twee respondente het klagtes na die egskeiding ontvang. Dit blyk dus dat die kleuterskole wel ouers inlig indien hulle gedragsverandering merk en dat dit wel drie meer aanmeldings was tydens die egskeiding as voor en na die egskeiding.

4.6 SAMEVATTING

In hierdie hoofstuk is die empiriese navorsing verwerk, geanaliseer en geïnterpreteer. Statistiese metodes soos grafieke en tabelle is gebruik om die verwerking te doen.

In hoofstuk vyf gaan gekyk word na die samevatting, gevolgtrekkings en aanbevelings.

HOOFSTUK 5

ALGEMENE SAMEVATTING, GEVOLGTREKKINGS EN AANBEVELINGS VAN DIE ONDERSOEK

5.1 INLEIDING

Die doel van hierdie hoofstuk is om kortliks die inhoud van die navorsingsverslag as opsommende gevolgtrekkings weer te gee en aanbevelings te maak. Dit is die derde doelwit van hierdie studie.

In hoofstuk een is die algemene oriëntering tot die navorsingsproses bespreek. In hoofstuk twee en drie word die literatuurstudie aangebied en in hoofstuk vier die empiriese ondersoek wat deurgevoer is ten einde die doelstelling verbonde aan die ondersoek te bewerkstellig.

In hierdie hoofstuk word aandag gegee aan die doelstelling en doelwitte van die studie en hoe dit bereik is. Daarna word die samevattende gevolgtrekking beskryf, aanbevelings word gemaak, verdere navorsing wat hieruit kan voortspruit word bespreek, die navorsingsvraag word geëvalueer waarna die hoofstuk eindig met die slotgedagte.

5.2 EVALUERING VAN DIE DOELSTELLING EN DOELWITTE RAKENDE DIE STUDIE

Die volgende doelstelling is in hoofstuk een gestel:

- Om die faktore wat die dissiplinerings van kleuters voor, tydens en na die egskedingsproses beïnvloed, te verken.

Hierdie doelstelling is volledig bereik deur 'n deeglike literatuurstudie te doen en daarna die empiriese studie. Gevolgtrekkings en aanbevelings volg verder in hierdie hoofstuk. Die doelstelling is bereik deur die volgende doelwitte:

Die doelwitte van die studie is:

- Om 'n kennisraamwerk op te bou oor:
 - die invloed van egskending op kleuters
 - dissiplinestyle van ouers ten opsigte van kleuters
 - faktore wat 'n invloed op die dissiplinering van kleuters tydens die egskedingsproses het
 - die komponente van dissipline en die invloed daarvan op kleuters se gedrag

Die eerste doelwit is bereik deur 'n volledige literatuurstudie wat oor twee hoofstukke strek. Die literatuur is ingesamel, vergelyk en gedokumenteer in hoofstukke twee en drie. Die kennis wat daaruit opgebou is, is ook gebruik om die vrae wat vir data insameling vir die empiriese studie benut is, op te stel. Daar is verder in die doelwit geslaag deur die literatuurstudie te benut om die empiriese resultate wat in hoofstuk vier weergegee is, te ondersteun of te weerlê.

- Om deur middel van 'n empiriese ondersoek faktore wat die dissiplinering van kleuters tydens die egskedingsproses beïnvloed, te verken.

Doelwit twee is bereik deur 'n empiriese ondersoek te loods, die data te versamel, te analiseer en weer te gee in hoofstuk vier.

- Om gevolgtrekkings en aanbevelings ten opsigte van faktore wat die dissiplinering van kleuters tydens 'n egskedingsproses beïnvloed, te maak.

Die derde doelwit is om gevolgtrekkings en aanbevelings te maak en word in hierdie hoofstuk gedoen.

Al die doelwitte van hierdie studie is dus ten volle bereik.

5.3 SAMEVATTENDE GEVOLGTREKKINGS

Hoofstuk een het gefokus op die navorsings metodologie. Die doel van die navorsing was verkennend van aard (Vergelyk 1.3.1.) Hieruit kan dus afgelei word dat die navorser oor die faktore wat die dissiplinering van kleuters voor, tydens en na die egskeidingsproses beïnvloed, verkenning gedoen het.

Die literatuurstudie en empiriese studie is gedoen en daar is in hoofstuk vier aangedui wat, volgens die ouers se menings, die faktore is wat die dissiplinering van die kleuter tydens die egskeidingsproses beïnvloed. Uit die resultate van hierdie studie is daar is tot die gevolgtrekking gekom dat egskeiding wel om verskillende redes 'n invloed het op die dissiplinering van kleuters.

Hierdie studie is bespreek as toegepaste navorsing. Dit is gerig op die benutting van bestaande tegnologie en kennis om nuwe kennis te verkry. Met hierdie studie het navorser dus gepoog om nuwe kennis tot die kennisvlak van maatskaplike werk toe te voeg.

By die uitvoering van hierdie studie is die kwantitatiewe benadering gebruik. Dit was positief in die studie se doeleindes benut deur middel van 'n navorsingsvraag wat gestel is.

Hoofstuk twee het gefokus op die konsepte rondom egskeiding, die ouer se aanpassing na egskeiding, die impak van egskeiding op ouerskap en die dissiplinering van kleuters.

Uit die literatuur blyk dit dat kleuters nie altyd die onsekerheid en konflik van die egskeidingsproses verstaan nie. Ouers verduidelik nie altyd aan die kleuter wat aangaan nie. Hierdie toestand bring emosionele versteuring wat dikwels in gedragsprobleme te voorskyn kom. Die gevolgtrekking wat uit hoofstuk twee gemaak kan word, is dat egskeiding 'n traumatiese gebeurtenis is vir alle partye teenwoordig, dat baie ouers oor 'n korter of langer tydperk sukkel om aan te pas na die egskeiding en dat egskeiding wél 'n impak op die dissiplinering van kleuters het.

In hoofstuk drie is aandag geskenk aan aspekte rondom die kleuter, naamlik die kleuter se ontwikkeling, die effek wat egskeiding op die kleuter het, verliese wat kleuters met egskeiding ervaar en ook die gesinstake ten opsigte van die kleuter.

Die gevolgtrekking wat na aanleiding van hoofstuk drie gemaak kan word, is dat dit belangrik is om kennis te dra van die ontwikkelingsfase van die kleuter alvorens daar na die effek van egskeiding of enigiets verbandhoudend, gekyk kan word. Verliese en die gepaardgaande rouproses maak deel uit van die proses wat kleuters moet deurmaak wanneer aan 'n egskeiding blootgestel word. Dit is verder belangrik dat ouers kennis dra van die gesinstake ten opsigte van hulle kleuters. Die graad waartoe die ouers aandag skenk aan die gesinstake beïnvloed die wyse en graad van dissiplinering en dus ook hoe die kleuter sy ontwikkelingstake voltooi. Ouers moet bewus gemaak word van die faktore wat 'n kleuter se dissiplinering tydens die egskeidingsproses kan beïnvloed. Hulle moet verder kennis neem van die alternatiewe take behalwe die normale ontwikkelingstake wat die kleuter moet bemeester tydens egskeiding. Egskeiding bring dus ook alternatiewe gesinstake, veral vir die toesighoudende ouer mee, wat 'n effek kan uitoefen op die dissiplinering van die kleuter.

Hoofstuk vier het bestaan uit die verwerking, analisering en interpretering van data. Die gevolgtrekking wat uit hoofstuk vier gemaak kan word is dat die empiriese studie geslaagd was, aangesien die navorser die inligting wat sy wou bekom van die ouers (respondente) verkry het. Uit die empiriese resultate blyk dit dat die

volgende faktore 'n invloed op die dissiplinerings van kleuters tydens die egskeidingsproses mag hê:

- Die ouers se skuldgevoel teenoor die kleuter. Die effek van die respondente se skuldgevoel op hul kleuter se dissiplinerings het veroorsaak dat hulle die dissipline tydens en na die egskeiding verslap het. Slegs vier respondente het na die egskeiding die dissipline verskerp.
- Emosies van die ouers. Hartseer en verligting was van die emosies wat deur die meeste respondente tydens die egskeidingsproses ervaar is. Skuldgevoel, angstigheid en waardeloosheid is emosies wat ook voorgekom het. Die oorweldigings van die emosies kan 'n moedeloosheid en hulpeloosheid by ouers meebring, wat lei tot die verslapping of nie-konsekwente dissiplinerings van kleuters.
- Die ouers se aanpassing na die egskeiding het ook 'n rol gespeel. Redes hiervoor is die oorweldigende emosies, die aanpassing by 'n nuwe situasie en al die verantwoordelikhede wat veral die toesighoudende ouer moet dra.
- Die respondente het gemeld dat hulle tydens en na die egskeiding fisies moeg en emosioneel uitgeput was. Dit mag wees dat ouers wel tuis is by die kleuter, maar nie in staat is om werklik aandag aan die kleuter te gee nie. Ouers kan ook so betrokke wees by hul eie pyn en emosionele belewenisse, dat hulle nie die emosionele behoeftes van die kleuter raaksien nie. 'n Ouer wat moeg is, het nie krag om dissipline toe te pas en dit konsekwent te volhou nie.
- Die gedrag wat die respondente meen hul kleuters tydens die egskeidingsproses getoon het, spreek van emosionele onveiligheid asook onsekerheid oor wat besig is om te gebeur en wat van hom verwag word. Dissipline skep 'n emosioneel veilige omgewing en bied aan die kleuter 'n bewustheid dat daar vir hom omgee word. Dissipline vorm ook grense wat

gestel word sodat die kleuter sekerheid kan hê oor wat van hom verwag word en wat hy toegelaat word om te doen.

- Van die respondente meen 10 dat hul kleuters na die egskeiding die grense meer getoets het as voor die egskeiding. Kleuters wat hul grense toets wil weet waar hulle met die ouers staan en wat van hulle verwag word.
- Die aantal kere wat die huis verlaat is, kan 'n effek hê op die dissiplinerings van die kleuter aangesien dit onsekerheid, onstabiliteit en ontwrigting meebring. In so 'n proses word die kleuter se roetine dikwels omvergegooi wat verdere onsekerheid meebring. Indien die ouers vir 'n tydlank versoen, probeer hul dikwels opmaak aan die kleuters en is dan nie konsekwent in hul dissiplinerings nie.
- Invloed van konflik en geweld in die huis op die kleuter se emosies en gedrag kan wees dat die kleuter gou verward raak. Konflik wat nie aan die kleuter verduidelik word nie kan dit vererger. Kleuters word in 'n tweestryd geplaas in die sin dat hulle nie weet watter ouer se kant om te kies nie. Ouers kan redeneer dat wanneer hulle die dissipline verslap, kleuters eerder hul kant sal kies.
- Die respondente se toetreding tot terapeutiese ondersteuning vir hul kleuters, is positief. Vyf respondente meen dat hulle hul kleuters tydens die egskeidingsproses geneem het vir terapeutiese ondersteuning en nege na die egskeiding.

Soos dus blyk uit die resultate is die hoof faktore wat die dissiplinerings van kleuters tydens die egskeidingsproses beïnvloed die ouers se emosies, veral skuldgevoel, sy aanpassing na die egskeiding asook fisiese en emosionele uitputting. Die invloed van die aantal kere wat ouers die huis verlaat het en die kleuter gewoon moes raak aan 'n nuwe roetine en omgewing; die aantal kere wat die kleuter blootgestel was aan konflik en selfs geweld; dissipline wat waarskynlik nie

konsekwent toegepas is nie, is egter ook belangrike faktore wat verband hou met die dissiplinerings van die kleuter tydens die egskeidingsproses.

5.4 AANBEVELINGS

In hierdie afdeling word aanbevelings gemaak oor hoe die inligting in die skripsie vervat, gebruik kan word. Aanbevelings rakende die onderwys, welsynsorganisasies, privaat praktyke, kerke, multidissiplinêre werkswyses en opleiding word gemaak.

□ **Binne die onderwys**

Kleuterskoolonderwysers is dikwels die klankbord vir die emosionele ongemak en gevolglike gedragsprobleme van die kleuter. Navorsers se aanbeveling is dat kleuterskoolonderwysers bewus moet wees van die invloed wat egskeiding op die kleuter se funksionering het; die effek van egskeiding op die ouer se emosies, denke en funksionering; die faktore wat die dissiplinerings van kleuters tydens die egskeidingsproses beïnvloed; die belangrikheid van dissiplinerings by die skool en tuis; en die rede waarom die kleuter as ongedisiplineerd of verward ten opsigte van grense mag optree. Sodoende is die onderwysers in staat om beide die kleuters en hul ouers in dié moeilike tyd by te staan.

□ **Welsynsorganisasies**

Welsynsorganisasies kan ouers behulpsaam wees deur hulle in te lig oor die effek wat egskeiding op kleuters het; die effek wat die egskeiding op hulle as ouers kan hê en hoe om dit te hanteer en die belangrikheid van dissipline vir die kleuter se emosionele funksionering en sekuriteit; en hoe om te voorkom dat die egskeiding 'n invloed het op die dissiplinerings van hul kleuters.

Ouerbegeleidingsgroepe in samewerking met professionele persone, kan vir ouers in 'n egskeidingsproses gestig word. Dit kan van waarde wees vir ouers nie die rouproses van die kleuter en die invloed daarvan op die dissiplinerings van die kleuter verstaan nie. Ouers moet bewus gemaak word van die

negatiewe effek van stilswye oor die dreigende egskeiding op die kleuter se emosies en gedrag.

□ **Privaat praktyk**

In privaat praktyk is dit soms makliker om met die ouers van kleuters wat deur 'n egskeiding gaan te kommunikeer. Hulle is gewoonlik goed opgevoed en gesofistikeerd in hulle denke en verlang daadwerklik hulp van die maatskaplike werker. Die terapeut kan op 'n meer intense vlak aan die ouer verduidelik wat die effek van egskeiding op die kleuter is, na watter simptome om op te let en hoe om die simptome te hanteer. Die belangrikheid van 'n ondersteuningsstelsel vir die ouer moet beklemtoon word sodat hy daar kan wees vir sy kleuter – die rus en ondersteuning mag egter nie ten koste van die kleuter wees nie. Die geskeide ouer moet goed ingelig word oor die belangrikheid van dissipline en hoe om dit gedurende die egskeidingsproses te handhaaf.

□ **Kerke**

Kerke wat programme het vir geskeide ouers, kan ook kennis neem van die inligting wat in die studie bekom is. Inligting wat navorser sal aanbeveel om deel te vorm van sulke programme is die effek wat egskeiding op die ouers het en hoe hulle dit kan hanteer; die effek van egskeiding op die kleuter, insluitend die simptome en hoe om dit te hanteer asook die noodsaaklikheid van dissipline en hoe om dit tydens die egskeidingsproses te implementeer.

□ **Multidissiplinêr**

Aangesien egskeiding 'n toenemende tendens is en al hoe meer kleuters hierdeur geraak word, sal navorser aanbeveel dat die temas wat in die navorsingstudie gedek is, aan die multidissiplinêre span in hul opleiding deurgegee word. Behalwe vir die geesteswetenskaplike studente is dit veral ook aan te beveel vir die mediese studente (wat geneesheers, fisioterapeute, arbeidsterapeute, spraakterapeute, en andere insluit), en ook onderwysstudente.

1.0.0 Opleiding van maatskaplike werkers

In die voorgraadse opleiding van maatskaplikewerkstudente kan die kleuter se ontwikkelingsfase, die effek wat egskeiding op die kleuter het asook die effek wat 'n egskeiding op die ouer se funksionering en die gevolglike dissiplinerings van die kleuter het, sterker beklemtoon word in die kurrikulum. 'n Riglyn vir ouerbegeleiding aan ouers in 'n egskeidingsproses of ouers wat geskei is, kan hieruit saamgestel word.

5.5 VERDERE NAVORSING

Dit word aanbeveel dat hierdie studie opgevolg word met 'n doktorsale studie deurdat die inligting benut kan word om 'n voorkomingsprogram of 'n ouerleidingsprogram te ontwikkel vir ouers om inligting te verskaf oor die effek van die egskeidingsproses op hul kleuters, en spesifiek gerig op al die aspekte van dissiplinerings van die kleuter. Die program kan vir beide ouers en terapeute van toepassing wees.

Hierdie ondersoek kan herhaal word met ouers van kinders in die middelkinderjare in 'n egskeidingsproses.

- Vrae wat met verdere navorsing gevra kan word:
 - Watter inligting benodig die ouer om homself en sy kleuter deur die egskeidingsproses te help sodat konsekwente dissiplinerings nie skade ly nie?
 - Watter metodes word benodig om die ouer en sy kleuter se emosies en gevolglike gedrag toepaslik te hanteer ?
 - Watter inligting en metodes word benodig om te verseker dat die kleuter se dissiplinerings tydens die egskeidingsproses nie agterweë bly nie?

- Die temas kan fokus op:
 - Hoe die ouer homself kan ondersteun;
 - Na watter simptome om te let;
 - Hoe om die gedrag en emosies te hanteer,

- Die belangrikheid van dissipline;
- Hoe om dissipline te handhaaf;
- Hoe die ouer sy kleuter kan help om makliker deur die egskeidingsproses te gaan;
- Simptome wat hy by sy kleuter kan verwag;
- Metodes om die kleuter se gedrag en emosies te hanteer;
- Hoe om met die kleuter tyd te spandeer.

5.6 NAVORSINGSVRAAG VAN HIERDIE STUDIE

In die studie is die volgende navorsingsvraag daargestel en navorser het gepoog om die vraag te beantwoord:

- Watter faktore beïnvloed die dissiplinering van kleuters tydens die egskeidingsproses?

Na aanleiding van die resultate van die studie was dit moontlik om die navorsingsvraag te beantwoord.

5.7 SLOTGEDAGTE

In hierdie studie is die faktore wat die dissiplinering van kleuters tydens die egskeidingsproses beïnvloed, verken.

Die literatuurstudie en empiriese studie het die navorser se kennisraamwerk uitgebrei en die navorsingsvraag beantwoord.

‘n Terapeut wat ‘n kinderkliënt, wie se ouers besig is om te skei of geskei is, wil ondersteun, moet holisties na die situasie kyk. Die terapeut moet bewus wees dat dit nie net oor die kinderkliënt se emosies gaan nie, maar ook oor die simptome, sy ouers se reaksies, hul eie aanpassings en of hulle dissipline konsekwent toepas.

Vir die studie was dit noodsaaklik om te weet wat die faktore is wat die dissiplinering van kleuters tydens die egskeidingsproses beïnvloed.

Egskeiding is 'n traumatiese gebeurtenis vir alle persone teenwoordig. Dit plaas baie spanning en nuwe verantwoordelikhede op die ouers, terwyl hulle hul eie emosies probeer hanteer. In die proses is dit gewoonlik die kleuter se dissiplinering wat agterweë gelaat word. Tog is dit die dissipline wat vir die kleuter die emosionele sekuriteit en gevoel van omgee verskaf.

BRONNELYS

Ahrons, C.R. 2005. Divorce: An unscheduled family transition. In Carter, B & McGoldrick, M. 2005. *The Expanded Family Life Cycle: Individual, family, and social perspectives*. 3rd ed. New York: Pearson.

Babbie, E. 1995. *The Practice of Social Research*. 7th edit. USA: Words Worth Publishing Company.

Bailey, K.D. 1994. *Methods of Social Research*. 4th edit. New York: The Free Press.

Benedek, E.P. & Brown, C.F. 1995. *How to help your child overcome your divorce*. Washington DC: American Psychiatric Press.

Benokraitis, N.V. 1996. *Marriages and Families: Changes, Choices, and Constraints*. 2nd edit. New Jersey: Prentice-Hall, Inc.

Berk, L.A. 1997. Child Development. London: Library of Congress Cataloging-in-Publications Data.

Bezuidenhout, R. 2005. *Onderhoud met die Gr R onderwyseres van Moreleta Duifies: Crèche cum Kleuterskool oor die impak van egskeiding op die dissiplinering van die kleuter*. 14 Julie 2005.

Bezuidenhout, F.J. 2004. *A Reader on selected Social Issues*. 3rd edit. Pretoria: Van Schaik.

Birch, A. 1997. *Developmental Psychology. From infancy to adulthood*. Hampshire and London: Macmillan Press Ltd.

- Bless, C & Higson-Smith, C. 1995. *Social Research Methods. An African Perspective*. 2nd edit. Cape Town: Juta & Co. Ltd.
- Blom, R. 2004. *Handbook of gestalt play therapy*. Bloemfontein: Druforma.
- Botha, A., Van Ede, D.M., Louw, A.E., Louw, D.A. & Ferns, I. 1998. Die Kleutertydperk. In Louw, D.A., Van Ede, D.M. & Louw, A.E. 1998. *Menslike Ontwikkeling*. 3e uitgawe. Kaapstad: Kagiso Tersiêr.
- Botha, D. 1997. *Die Identifisering van Stres by Kleuters van Geskeide Ouers*. Ongepubliseerde M.A (Sielkunde) skripsie. Universiteit van Pretoria.
- Carrity, C.B & Barris, M.A. 1994. *Caught in the middle: protecting the children of high conflict divorce*. New York: Lexington Books.
- Clapp, G. 1992. *Divorce and new beginnings*. New York: John Wiley & Sons.
- Clark, J.A. 1999. *Focus on Kids. The effects of Divorce on Children* [O]. Beskikbaar <http://www.classbrain.com/artread/publish/article>. Toegang: 2005/10/30.
- Cloud, H. & Townsend, J. 1998. *Boundaries with kids*. Michigan: Zondervan.
- Cohen, M. 2001. *Research methods: Education*. 5th edit. USA: Addison-Wesley Education Publisher.
- Creswell, J.W. 2003. *Research design. Qualitative, Quantitative and Mixed Methods Approaches*. 2nd edit. London: SAGE.

Cronje, G.M. 1997. *Die ontwikkeling en evaluering van 'n psigologiese ondersteuningsprogram vir kinders uit egskeidingsgesinne*. Potchefstroom: PU vir CHO. (Mini-verhandeling).

Cummings, M., Davies, P.T. & Campbells, S.B. 2001. *New Research Perspectives Understanding the impact of marital conflict on children* [O].
Beskikbaar: <http://www.childresearch.net> Toegang: 2006/09/16.

De Kock, D. 2004. *Toor met Disipline*. In Wessels, C. *Baba en Kleuter: Swangerskap tot Graad 1*. 62:25-27.

Delport, C.S.L. 2002. Quantitative data collection methods. In De Vos, A.S. (Ed), Strydom, H., Fouché, C.B. & Delport, C.S.L. 2002. *Research at Grass Roots: For the Social Sciences and Human Service Professions*. Pretoria: J.L. van Schaik.

De Klerk, R. & Le Roux, R. 2003. *Emosionele intelligense vir kinders en tieners*. Pretoria: Human en Rousseau.

De Vos, A.S. 2002a. Combined quantitative and qualitative approach. In De Vos, A.S. (Ed), Strydom, H., Fouché, C.B. & Delport, C.S.L. 2002. *Research at Grass Roots: For the Social Sciences and Human Service Professions*. Pretoria: J.L. van Schaik.

De Vos, A.S. 2002b. Qualitative data analysis and interpretation. In De Vos, A.S. (Ed), Strydom, H., Fouché, C.B. & Delport, C.S.L. 2002. *Research at Grass Roots: For the Social Sciences and Human Service Professions*. Pretoria: J.L. van Schaik.

De Vos, A.S., Fouché, C.B. & Venter, L. 2002. Quantitative data analysis and interpretation. In De Vos, A.S. (Ed), Strydom, H., Fouché, C.B. & Delpport, C.S.L. 2002. *Research at Grass Roots: For the Social Sciences and Human Service Professions*. Pretoria: J.L. van Schaik.

Denham, S. 1998. *Emotional development in young children*. New York: Guilford Press.

Dinkmeyer, D. Snr., Dinkmeyer, D. Jnr., Dinkmeyer, J.S., Mckay, G.D. & Mckay, J.L. 1997. *Parenting Young Children: Systematic training for effective parenting for children under six*. Minnesota: American Guidance Service, Inc.

Divorcesource.com. 2006. *Children and Divorce: The Effects of Divorce on Children* [O]. Beskikbaar: <http://www.divorcesource.com/info/children/effects.shtml> Toegang: 2006/03/28.

Fouché, C.B. 2002a. Problem formulation. In De Vos, A.S. (Ed), Strydom, H., Fouché, C.B. & Delpport, C.S.L. 2002. *Research at Grass Roots: For the Social Sciences and Human Service Professions*. Pretoria: J.L. van Schaik.

Fouché, C.B. 2002b. Research Strategies. In De Vos, A.S. (Ed), Strydom, H., Fouché, C.B. & Delpport, C.S.L. 2002. *Research at Grass Roots: For the Social Sciences and Human Service Professions*. Pretoria: J.L. van Schaik.

Fouché, C.B. & Delpport, C.S.L. 2002a. Introduction to the research process. In De Vos, A.S. (Ed), Strydom, H., Fouché, C.B. & Delpport, C.S.L. 2002. *Research at Grass Roots: For the Social Sciences and Human Service Professions*. Pretoria: J.L. van Schaik.

Fouché, C.B. & Delpont, C.S.L. 2002b. The place of theory and the literature review in the qualitative approach to research. In De Vos, A.S. (Ed), Strydom, H., Fouché, C.B. & Delpont, C.S.L. 2002. *Research at Grass Roots: For the Social Sciences and Human Service Professions*. Pretoria: J.L. van Schaik.

Fouché, C.B. & De Vos, A.S. 2002. Quantitative research designs. In De Vos, A.S. (Ed), Strydom, H., Fouché, C.B. & Delpont, C.S.L. 2002. *Research at Grass Roots: For the Social Sciences and Human Service Professions*. Pretoria: J.L. van Schaik.

Gelles, R.J. 1995. *Contemporary families: A Sociological view*. California: SAGE.

Greeff, M. 2002. Information Collection: interviewing. In De Vos, A.S. (Ed), Strydom, H., Fouché, C.B. & Delpont, C.S.L. 2002. *Research at Grass Roots: For the Social Sciences and Human Service Professions*. Pretoria: J.L. van Schaik.

Grinnell, R.M. 1993. *Social Work Research and Evaluation*. Itasca: F.E. Peacock Publishers.

Groenewald, E.M. 2002. 'n Gestaltterapeutiese program vir die toesighoudende moeder in 'n egskeidingsituasie: 'n Maatskaplikewerkperspektief. Pretoria: Universiteit van Pretoria. (Doktorale proefskrif).

Guttman, J. 1993. *Divorce in psychosocial perspective: theory and research*. USA: Lawrence Erlbaum.

Hepworth, D.H. & Larsen, J.A. 1993. *Direct Social Work Practice: Theory and Skills*. 4th Edit. California: Brooks/Cole.

Hess, R.D. & Camara, K.A. 1999. *Post-Divorce family relationships as mediating factors in the consequences of divorce for children*. Journal of Social Issues. 35(4):79:96.

Hodges, W.F. 1991. *Interventions for children of divorce, custody, access, and psychotherapy*. 2nd edit. New York: John Wiley and sons.

Huges, R. 1996. *The effects of Divorce on Children* [O]. Beskikbaar: <http://www.heo.ohio-state.edu/famlife/divorce/effect.htm>. Toegang: 2005/09/16.

Irving, H.H. & Benjamin, M. 1995. *Family Mediation: Comtemporary issues*. Thousand Oaks: SAGE.

Johnston, J.R. & Roseby, V. 1997. *In the name of the child*. New York: The Free Press.

Keepkidshealthy.com: *a Pediatrician's guide to your children's health and safety*. Discipline Guide. [O] Beskikbaar: http://www.keepkidshealthy.com/parenting_tips/discipline/

Toegang op 2004/09/12

Landreth, G.L. 1991. *Play therapy: The art of the relationship*. Indiana: Accelerated Development.

Lemmer, R. 2005. *Onderhoud met die Skoolhoof van Moreleta Duifies: Crèche cum Kleuterskool oor die impak van egskeiding op die dissiplinerings van die kleuter*. 14 Julie 2005.

Marais, A. 2002. *Die Benutting van Speltherapie in die Hantering van Verlies Weens Egskeiding by die Vroeë Adollesent*. Ongepubliseerde M.A(M.W.) (Speltherapie) skripsie. Universiteit van Pretoria.

Mark, R. 1996. *Research made simple: A handbook for social workers*. USA: SAGE.

Marlow, C. 1998. *Research Methods of Generalist Social Work*. 2nd edit. Pacific Grove, USA: Brooks/Cole.

Martin, A. 1998. *Divorce and its impact on children* [O]. Beskikbaar: <http://www.jour.unl.edu/outpost> Toegang op 2005/07/06

Meyer, W.F. & Van Ede, D.M. 1998. Ontwikkelingsteorieë. In Louw, D.A., Van Ede, D.M. & Louw, A.E. 1998. *Menslike Ontwikkeling*. 3e uitgawe. Kaapstad: Kagiso Tersiër.

Mol, A. 2003. *Ouerskap wat werk: 'n Praktiese gids tot ouerskap*. Kaapstad: Struik Christelike Boeke Bpk.

Mouton, J. 1996. *Understanding Social Research*. Pretoria: J.L. van Schaik Publishers.

Nel, G.E. 2005. *Sosio-emosionele gesinsfunksionering na 'n egskeiding: 'n Ouerskapsprogram vir die gesin met voorskoolse kinders*. D.Phil (M.W.) Pretoria: Universiteit van Pretoria.

Niolen, R. 2003. *Partners & Couples: Children of divorce & adjustment*. [O] Beskikbaar: <http://www.psychpage.com/family/divorce/childrenadjust.htm>
Toegang: 2004/09/12

Neumann, J.I. 2000. *Social Research Methods: Qualitative and quantitative approaches*. 4th edit. USA: Allyn and Bacon.

Neumann, M.G. 1998. *Helping your kids cope with divorce the sandcastle way*. New York: Random House.

Oaklander, V. 1988. *Windows to Our Children*. Highland: The Gestalt Journal Press.

Orton, G.L. 1997. *Strategies for counseling with children and their parents*. Pacific Grove: Brooks / Cole Publishing Co.

Oxford Dictionary Thesaurus and Word Power Guide. 2001. New York: Oxford University Press.

Pretorius, A.M. 1993. *Die ontwikkeling en evaluering van 'n ouerbegeleidingsprogram vir die enkelouergesin*. Bloemfontein: Universiteit van die Vrystaat. (Proefskrif).

Pretorius, N. 2005. *Onderhoud met Maatskaplike werker van Moreletapark NG Gemeente oor die impak van egskeiding op die dissiplinerings van die kleuter*. 14 Julie 2005.

Read, M. 2002. *'n Gestaltanalise van Laerskoolkinders se Verlieservarings in Egskeidingsituasies*. Ongepubliseerde M.A(M.W.) (Speltherapie) skripsie. Universiteit van die Vrystaat.

Robinson, J.A. & Human, S. 1993. *Inleiding tot die Suid-Afrikaanse Familiereg*. Potchefstroom: Robé Drukkers

Royse, D. 1995. *Research methods in social work*. 2nd ed. Chicago: Nelson-Hall.

Sammons, W.A. 2001. *Helping children survive divorce*. Contemporary Pediatrics. March.

Simons, R.L. & Associates. 1996. *Understanding differences between divorced and intact families: stress, interaction and child outcome*. California: SAGE.

Smith, J. 2005. *Onderhoud met die jeug-leraar van Moreletapark NG Gemeente oor die impak van egskeiding op die dissiplinerings van die kleuter*. 5 Julie 2005.

Spigelman, G. & Spigelman, A. 1991. *Hostility, Aggression and Anxiety Levels of Divorce and Non-divorce Children*. Journal of Personality Assessment, 56(3) :438-452.

Steward, A.J., Capeland, A.P., Chester, N.L., Malley, J.E. & Barenbaum, N.B. 1997. *Separating together: How divorce transforms families*. New York: The Guilford Press.

Strydom, H. 1999. *Maatskaplikewerk- navorsing*. Potchefstroom: PU vir CHO. (Diktaat) 268p.

Strydom, H. 2002a. Ethical aspects of research in the social sciences and human service professions. In De Vos, A.S. (Ed), Strydom, H., Fouché, C.B. & Delport, C.S.L. 2002. *Research at Grass Roots: For the Social Sciences and Human Service Professions*. Pretoria: J.L. van Schaik.

Strydom, H. 2002b. The pilot study. In De Vos, A.S. (Ed), Strydom, H., Fouché, C.B. & Delport, C.S.L. 2002. *Research at Grass Roots: For the Social Sciences and Human Service Professions*. Pretoria: J.L. van Schaik.

Strydom, H. & Delpont, C.S.L. 2002. Sampling and pilot study in qualitative research. In De Vos, A.S. (Ed), Strydom, H., Fouché, C.B. & Delpont, C.S.L. 2002. *Research at Grass Roots: For the Social Sciences and Human Service Professions*. Pretoria: J.L. van Schaik.

Strydom, H. & Venter, L. 2002. Sampling and sampling methods. In De Vos, A.S. (Ed), Strydom, H., Fouché, C.B. & Delpont, C.S.L. 2002. *Research at Grass Roots: For the Social Sciences and Human Service Professions*. Pretoria: J.L. van Schaik.

Swanepoel, G. 2004. *Voorbereiding van die Pre-primêre kind op hospitalisasie: 'n Speltherapeutiese benadering*. Doktorale proefskrip (maatskaplike werk). Pretoria: Universiteit van Pretoria.

Telep, V. 1999. *Discipline for Young Children: Lesson 1: A Look At Discipline*. [O] Beskikbaar: <http://www.ext.vt.edu/pubs/family/350-110/350-110.html>
Toegang: 2004/09/12

Thomas, R.M. 2000. *Comparing theories of child development*. 5th edit. Stamford: Wadsworth/Thomson Learning.

Twaite, J.A., Silitsky, D & Luchow, A.K. 1998. *Children of Divorce: Adjustment, Parental conflict, Custody, Remarriage and Recommendations for Clinicians*. London: Jason Aronson INC.

Vaktaalkomitee vir Maatskaplike Werk. 1995. *Nuwe Woordeboek vir Maatskaplike Werk: Hersiene en uitgebreide uitgawe*. Kaapstad: CTP.

Van der Merwe, M. 1996. The use of play techniques when counselling young children in a divorce situation. In Schoeman, J.P. & Van der Merwe, M. *Entering the child's world: a Play therapy approach*. Pretoria: Kagiso Tertiary.

Van der Spuy, D & Van Niekerk, L. 1994. *Tieners gereed vir die lewe!*
Pretoria: J.P. van der Walt.

Viljoen, A. 2001. *Gestaltspelterapie met die laerskoolkind in 'n
egskeidingsituasie*. Bloemfontein: Universiteit van die Vrystaat. (Mini-
verhandeling).

Viljoen, A. 2005. *'n Gestaltgroepwerkprogram in maatskaplike werk vir
toesighoudende, geskeide ouers*. Bloemfontein: Universiteit van die Vrystaat.
(Proefskrif).

Yegidis, B.L. & Weinbach, R.W. 1996. *Research methods for social workers*.
2nd edit. Boston: Allyn and Bacon.

JUNIE 2005

GEAGTE _____

Ek is tans besig met 'n meestersgraad in Spel terapie. Die titel van my studie is: Faktore wat die dissiplinerings van kleuters tydens die egskeidingsproses beïnvloed. 'n Empiriese ondersoek vorm deel van die studie, om inligting van die ouers te bekom oor hulle belewenis van die faktore wat hul kleuters se dissiplinerings tydens die egskeidingsproses beïnvloed het.

Ek vra hiermee toestemming om die geskeide gesinne verbonde aan u sentrum / kliniek in hierdie studie te gebruik. Ek benodig 20 geskeide ouers met kleuters vir my studie. Deelname aan die studie is vrywillig en sou die navorsing ongemak veroorsaak, is die ouers welkom om enige tyd te onttrek. Daar sal van hulle verwag word om 'n vraelys te voltooi. Ek gee aan u die versekering dat alle inligting vertroulik hanteer sal word. Sou die ouers voel dat die navorsing hulle emosioneel geskaad het, sal daar vir hulle terapie gereël word by die Ondersteuningsentrum van die NG Gemeente Moreletapark, sonder enige onkoste. U is welkom om my eers te skakel indien u eers meer inligting wil bekom. U sal my kontak besonderhede aan die einde van die skrywe vind.

Die ouers se deelname aan die studie kan help om te bepaal wat die faktore is wat kleuters se dissiplinerings tydens die egskeidingsproses beïnvloed.

Byvoorbaat dankie.

Vriendelike groete.

ILANA VAN SCHALKWYK

Geestelike en Emosionele Ondersteuningsentrum

28 Julie 2005

Me I van Schalkwyk
Posbus 1419
Montanapark
0159

Geagte Me I van Schalkwyk

INSAKE : NAVRAAG IN VERBAND MET PRAKTIES WAT VERLANG WORD VIR M-STUDIES

Hiermee verleen ons aan u toestemming om u prakties by die Ondersteuningsentrum van die NG Gemeente Moreletapark te kan doen, met gesinne wat deur die egskedingsproses geraak word, met kleuters.

Die voorvereistes wat gestel word is dat die geidentifiseerde kliënte wat aan die kriteria voldoen, uit eie keuse aan die navorsing kan deelneem en dat die inligting streng vertroulik gehanteer moet word. Daar word ook van u verwag om die kliënte ten volle in te lig vir watter doeleinde die navorsing gebruik gaan word.

Ons sal ook graag insae wil hê in die bevindige wat uit u navorsing sal voortspruit ten einde ons egskedingsbegeleidingsprogramme dienooreenkomstig te kan aanpas, indien nodig.

Ons wens u alle voorspoed toe met u navorsing en glo dat u studies 'n verskil sal maak in die hantering van kleuters wat deur egskeding geraak word.

Vriendelike groete

Antoinette Struwig

Voorsitter

Geestelike en Emosionele Ondersteuningsentrum

Geestelike en Emosionele Ondersteuningsentrum

Rubensteinrylaan 589 Moreletapark Pretoria Suid-Afrika
Posbus 39541 Moreletapark 0044

Tel +27 (12) 997 6651 Faks +27 (12) 997 0323

bbs@moreleta.co.za

Spiritual and Emotional Support Centre

589 Rubenstein Drive Moreleta Park South Africa
PO Box 39541 Moreleta Park 0044

Tel +27 (12) 997 6651 Fax +27 (12) 997 0323

www.moreleta.org

Kinder Trauma Kliniek

Marita Rademeyer
Kliniese Sielkundige

Liesl van der Sandt
Spesialis: Speltherapie

Dr Carla Winter
Spesialis: Speltherapie

Woodhill Park Sentrum, st BernardrIn Garsfontein
Posbus 66324, Woodhill, 0076
Tel: (012) 998-1364 Faks: (012) 998-1365

07/11/2005

Heil die leser,

Hiermee gee ek, Marita Rademeyer, toestemming dat Ilana van Schalkwyk die navorsing wat verband hou met haar Meestersgraad in Speltherapie by UP by ons praktyk uitvoer. Skakel gerus indien u verdere navrae het.

MARITA RADEMEYER

April 2006

Geagte ouers

Ek is tans besig met my magistergraad in speltherapie (MSD Speltherapie), by die Departement Maatskaplike Werk en Kriminologie, Universiteit van Pretoria. My studieleiding word waargeneem deur Dr JMC Joubert.

Die titel van die studie is: Faktore wat die dissiplinerings van kleuters tydens die egskeidingsproses beïnvloed. Die doel van die studie is om die faktore wat die dissiplinerings van kleuters voor, tydens en na die egskeiding beïnvloed, te verken.

Daar bestaan nog geen navorsing oor hierdie spesifieke onderwerp nie. Gevolglik sal u deelname en insette by hierdie studie van groot waarde wees vir ouers, onderwysers en maatskaplike werkers om meer insig te verkry en beter toegerus te wees om soortgelyke gevalle in die toekoms te hanteer.

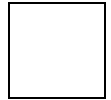
Die aard van u betrokkenheid by die studie behels die eenmalige invul van 'n vraelys wat nie meer as 'n halfuur van u tyd in beslag sal neem nie.

U privaatheid en insette sal vertroulik hanteer word. Vraelyste sal anoniem wees en geen besonderhede waaraan 'n individu geïdentifiseer sal kan word, sal in die verslag gebruik word nie. Ek sal elke vraelys persoonlik en per hand uitdeel en weer opneem sodat geen inligting moontlik verkeerdelik versprei kan word nie. Slegs ek en my studieleier sal toegang hê tot die inligting. Daar is geen mediese risiko's aan die studie verbode nie. Na die invul van die vraelyste sal u kans gegun word om u ervaring van die proses te verwerk. Indien nodig, sal terapeutiese ondersteuning sonder enige koste aan u verskaf word. Deelname aan die studie is vrywillig van aard.

Neem asseblief die vrymoedigheid om my by 082 508 0550, te kontak indien u enige verdere inligting benodig.

Vriendelike groete

Ilana van Schalkwyk

Navorser: Ilana van Schalkwyk

Graad: MSD Spel terapie

Departement Maatskaplike werk, Universiteit van Pretoria

Ingeligte toestemming

1. Titel van navorsingstudie

Faktore wat die dissiplinering van kleuters tydens die egskedingsproses beïnvloed.

2. Doel van die studie

Die doelstelling van hierdie studie is om die faktore wat die dissiplinering van kleuters voor, tydens en na die egskeding beïnvloed, te verken.

3. Prosedure

Daar sal van my verwag word om die uitgedeelde vraelys na die beste van my vermoë en opreg te beantwoord. Die invul van die vraelys sal ongeveer 'n halfuur van my tyd in beslag neem. Die navorser sal beskikbaar wees indien ek nie die betekenis van 'n vraag verstaan nie.

4. Risiko's en ongemak

Daar is geen mediese risiko's aan die studie verbonde nie. Met die invul van die vraelys, is daar 'n moontlikheid dat ek emosionele ongemak mag ervaar. Daar sal voorsiening gemaak word vir 'n ontladingsonderhoud na die invul van die vraelys, waar ek die geleentheid kry om my mening te opper, gevoelens te ventileer en enige onsekerhede uit die weg te ruim. Indien ek steeds ongemak verduur sal ek deur die

navorser verwys word vir gratis terapie by die Ondersteuningsentrum van die NG Gemeente Moreletapark.

5. Voordele

Die beskikbaarstelling van hierdie studie sal 'n positiewe bydrae lewer tot ander maatskaplike werkers in dieselfde veld, kleuterskool onderwysers en die ouers, van kleuters, wat deur die egskeidingsproses is. My bydrae is dus baie belangrik vir die uitbouing van kennis.

6. Regte van respondent

Ek is geregtig om enige tyd my deelname van hierdie studie te onttrek.

7. Finansiële kompensasië

Daar sal geen finansiële uitgawes verbonde aan die uitvoer van die studie wees nie. Ek sal ook geen finansiële kompensasië vir deelname ontvang nie.

8. Konfidensialiteit / Vertroulikheid

Ek verstaan dat die resultate van hierdie studie vertroulik hanteer sal word ten einde my privaatheid te verseker. Die vraelys sal slegs met 'n nommer gemerk word vir die doel van kontrole. Alle respondente bly anoniem. Die resultate van hierdie studie mag in boekvorm en in wetenskaplike artikels gepubliseer word, maar my rekords en identiteit sal nie beskikbaar gestel word nie, tensy die wet dit vereis.

9. Indien ek enige verdere vrae het, kan ek die navorser by 082 508 0550, skakel.

Die navorser onderneem om enige vrae tot die beste van haar vermoë te beantwoord.

Ek verstaan my regte as navorsingsrespondent en ek gee vrywilliglik toestemming om aan hierdie studie deel te neem. Ek verstaan die doel van die studie en die prosedure in die uitvoer daarvan. Indien ek dit verlang, sal ek 'n getekende afskrif van hierdie toestemmingsbrief ontvang.

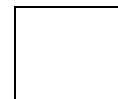
Handtekening van respondent

Datum

Handtekening van navorser

Datum

Plek

Antwoord asseblief die volgende vrae eerlik.
Daar is **nie** 'n regte of verkeerde antwoord nie.

Kantoorgebruik

1. Ek is die

Vader	1
-------	---

Moeder	2
--------	---

 van 'n kleuter

V1

--

 1

2. Ek is die

Toesighoudende ouer	1
---------------------	---

Nie-toesighoudende ouer	2
-------------------------	---

V2

--

 2

3. Vul asb die ouderdomme van u kleuter asook u eie en u gewese eggenoot s'n in.

	Ouderdom
Man (Vader)	
Vrou (Moeder)	
Kleuter 1	
Kleuter 2	
Kleuter 3	
Kleuter 4	

V3

--	--

 3-4

V4

--	--

 5-6

V5

	7
--	---

V6

	8
--	---

V7

	9
--	---

V8

	10
--	----

4. Vul asb die geslag van u kleuter(s) in.

	Manlik	Vroulik
Kleuter 1	1	2
Kleuter 2	1	2
Kleuter 3	1	2
Kleuter 4	1	2

V9

--

 11

V10

--

 12

V11

--

 13

V12

--

 14

5. Hoeveel jaar was u met u eggenoot getroud?

0-2 jaar	1
2-5 jaar	2
5-10 jaar	3
Ander	

V13

--

 15

V14

--

 16

V15

--

 17

V16

--	--

 18-19

6. Was hierdie u:

Eerste huwelik	1
Tweede huwelik	2
Ander	3

V17

--

 20

V18

--

 21

V19

--

 22

7. Is u tans weer getroud of in 'n saamleef verhouding? V20 23

Ja	1	Nee	2
----	---	-----	---

8. Wanneer is u en die vader van u kleuter (ongeveer die maand en die jaartal, bv Julie 2004):

	Maand	Jaar
Uitmekaar		
Wetlik geskei		

V21 24

V22 25

9. Hoeveel keer het u of u gewese eggenoot die huis verlaat voor u besluit het om te skei?

1	2	3	4	5	Ander	6
---	---	---	---	---	-------	---

V23 26

10. Wie dink u wou die huwelik terminier?

U	1
U gewese eggenoot	2
Beide van u	3
Ander persone	4

V24 27

V25 28

V26 29

V27 30

11. Die redes vir u egskeiding was:

V28 31

12. Wie het primêr die versorging van u kleuter(s) waargeneem?

	Voor die egskeiding	Na die egskeiding
Moeder	1	2
Vader	1	2

V29 32

V30 33

13. Tydens u huwelik, watter ouer het hoofsaaklik die dissipline in die huis gehandhaaf?

U	1
U eggenoot	2
Beide van u	3
Grootouers, ander familielede	4
Geen dissipline is gehandhaaf	5
Ander	6

V31	<input type="text"/>	34
V32	<input type="text"/>	35
V33	<input type="text"/>	36
V34	<input type="text"/>	37
V35	<input type="text"/>	38
V36	<input type="text"/>	39

14. Wanneer u eggenoot uitstedig was, wie het die kleuter(s) gedissiplineer?

U't eers u eggenoot gebel, alvorens u die kleuter(s) sou dissiplineer	1
U self	2
Dissipline is geïgnoreer	3
Iemand anders het hul gedissiplineer soos 'n grootouer	4

V37	<input type="text"/>	40
V38	<input type="text"/>	41
V39	<input type="text"/>	42
V40	<input type="text"/>	43

15. Verskille voor u egskeiding het bestaan uit:

Stiltes	1	Verbaal / Argumente	2	Geweld	3
---------	---	---------------------	---	--------	---

V41	<input type="text"/>	44
-----	----------------------	----

16. Konflik tussen u en u gewese eggenoot het voor u kleuter(s) plaasgevind:

1-nooit 2-byna nooit 3-soms 4-redelik dikwels 5-baie gereeld

<u>Voor die kleuter(s)</u>	1	2	3	4	5
Voor die egskeiding	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Tydens die egskeiding	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Na die egskeiding	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

V42	<input type="text"/>	45
V43	<input type="text"/>	46
V44	<input type="text"/>	47

17. Volgens u opinie, was u kleuter(s) bewus van die konflik (al was dit agter toe deure?

Ja	1	Nee	2
----	---	-----	---

V45	<input type="text"/>	48
-----	----------------------	----

18. Was daar enige geweld in die huishouding voor die egskeiding?

	JA	NEE
Fisiese geweld	1	2
Emosionele aftakeling	1	2

V46 49
V47 50

19. Het u as ouer(s) u kleuter(s) vertel dat u gaan skei **voor** iemand uitgetrek het?

Ja	1	Nee	2
----	---	-----	---

V48 51

20. Is die volgende aan u kleuter(s) verduidelik?

	Ja	Nee
Die rede vir u egskeiding (binne die kleuter se begripsvermoë)	1	2
Die nuwe roetine	1	2
Die kind se betrokkenheid by twee huishoudings	1	2

V49 52
V50 53
V51 54

21. Tydens die egskeidingsproses het dit voorgekom asof die kleuter die volgende emosies ervaar?

	Voor	Tydens	Na
Aggressie	1	2	3
Vrese vir verwerping	1	2	3
Deurmekaar, verward	1	2	3
Skaam, teruggetrokke	1	2	3
Hartseer	1	2	3
Verlig	1	2	3
Bekommerd	1	2	3
Skuldgevoelens	1	2	3

V52 55
V53 56
V54 57
V55 58
V56 59
V57 60
V58 61
V59 62

22. Het u op 'n stadium skuldig gevoel teenoor u kleuter omdat u geskei is?

	Ja	Nee
Voor	1	2
Tydens	1	2
Na	1	2

V60 63
V61 64
V62 65

23. Indien ja, watter effek het u skuldgevoel op die dissiplinerings van u kleuter(s) gehad?

	Voor	Tydens	Na
Geen	1	2	3
Dissipline is verslap	1	2	3
Dissipline is versterk	1	2	3
Ander			

V63 66
V64 67
V65 68
V66 69

24. Was u tydens en / of na die egskeiding:

	Tydens egskeiding	Na egskeiding
Fisies moeg	1	2
Emosioneel uitgeput	1	2
Geen van bogenoemde	1	2

V67 70
V68 71
V69 72

25. Het u gesin enige terapeutiese ondersteuning gedurende die egskeidingsproses ontvang?

Ja	1	Nee	2
----	---	-----	---

V70 73

26. Indien JA: Wanneer het wie terapeutiese ondersteuning ontvang?

	Voor	Tydens	Na
U self	1	2	3
U kleuter(s)	1	2	3
U en u gewese eggenoot	1	2	3

V71 74
V72 75
V73 76

	Individuele terapie	Groep terapie
U self	1	2
U kleuter(s)	1	2
U en u gewese eggenoot	1	2

V74	<input type="text"/>	77
V75	<input type="text"/>	78
V76	<input type="text"/>	79

27. Hoe gereeld sien u kleuter(s) die nie-toesighoudende ouer?

Elke naweek	1
Elke tweede naweek	2
Elke naweek en 'n dag in die week	3
Ander:	4

V77	<input type="text"/>	80
V78	<input type="text"/>	81
V79	<input type="text"/>	82
V80	<input type="text"/>	83

28. Volgens my opinie handhaaf ek en my gewese eggenoot die volgende ouerskapstyl:

- Outoritêre styl. Streng en verwag totale gehoorsaamheid van die kleuter.
- Permissiewe styl. Die kind is 'n mens in eie reg. Min grense word gestel. Die kleuter moet ontwikkel sonder die ouer se inmenging.
- Gesaghebbende styl. Grense word gestel in terme van die kleuter se funksionering. Ouer is meer aanpasbaar en voorsien die kleuter met verduidelikings en warmte.

	<u>Outoritêre styl</u>	<u>Permissiewe styl</u>	<u>Gesaghebbende styl</u>
<u>Ek:</u>			
Voor egskeiding	1	2	3
Tydens egskeiding	1	2	3
Na egskeiding	1	2	3
<u>Ander ouer:</u>			
Voor egskeiding	1	2	3
Tydens egskeiding	1	2	3
Na egskeiding	1	2	3

V81	<input type="text"/>	84
V82	<input type="text"/>	85
V83	<input type="text"/>	86
V84	<input type="text"/>	87
V85	<input type="text"/>	88
V86	<input type="text"/>	89

29. Die gedrag wat u afmerk moet gedrag wees wat normaalweg nie 'normaal' aan u kleuter(s) is nie / gedrag wat u kleuter(s) nie voor die egskeiding getoon het nie.

1-Glad nie 2-Soms 3-Altyd

GEDRAG	1	2	3		
Verandering in eetgewoontes (meer of minder as voor die egskeiding)				V87	90
Ongehoorsaam				V88	91
Emosionele uitbarstings				V89	92
Baie huilerig				V90	93
Klouerig				V91	94
Angs / Vrese				V92	95
Verandering in slaappatrone (sukkel om te slaap / wil nie bed toe gaan nie / slaap meer as voor egskeiding)				V93	96
Konflik met boeties en sussies (meer as gewoonlik)				V94	97
Psigosomatiese simptome (bv. hoofpyn, maagseer)				V95	98
Voortdurend hartseer				V96	99
Voortdurend kwaad				V97	100
Gebrek aan selfvertroue				V98	101
Gebrekkige konsentrasie vermoë				V99	102
Verkies om alleen te wees				V100	103
Stiller as gewoonlik				V101	104
Aggressief				V102	105

30. Het u as ouer enige van die volgende emosies na u egskeiding ervaar?

Hartseer	1	V103	106
Angstigheid	2	V104	107
Skuldgevoel	3	V105	108
Skaamte	4	V106	109
Skok	5	V107	110
Verheug / verlig (dat probleme verby is)	6	V108	111
Waardeloos	7	V109	112

Twyfel (of egskeiding regte besluit was)	8
--	---

V110 113

31. Hoe het u aangepas na die egskeiding?

Baie moeilik	1
Maklik	2
Baie maklik	3

V111 114

V112 115

V113 116

32. Tot watter mate dink u, het bogenoemde 'n invloed gehad op die dissiplinering van u kleuter(s)?

V114 117

33. Hoe vinnig na die egskeiding het u gevoel dat u lewe weer 'normaal' of 'onderbeheer' is en dat u aangepas het?

3 maande na egskeiding	1
6 maande	2
12 maande	3
18 maande	4
Ander:	

V115 118

V116 119

V117 120

V118 121

V119 122

34. Tot watter mate het u geïrriteerd gevoel met u kleuter(s)

1-Nooit 2-Byna nooit 3-Soms 4-Redelik dikwels 5-Baie gereeld

	1	2	3	4	5
Voor egskeiding					
Tydens egskeiding					
Na egskeiding					

V120 123

V121 124

V122 125

35. Voel u dat u kleuter(s) sy grense meer toets as voor die egskeiding?

Ja	1	Nee	2
----	---	-----	---

V123 126

36. Watter emosies het u ervaar tydens dissiplinering van u kleuter(s)?

	Voor egskeiding	Tydens egskeiding	Na egskeiding
Jammerte	1	2	3
Skuldig	1	2	3
Hy/sy weet wat die reëls is	1	2	3
Hy/sy verdien dit	1	2	3

V124		127
V125		128
V126		129
V127		130

37. Hoe dissipleneer u, u kleuter(s) na 'n oortreding?

1-Altyd 2-Soms 3-Nooit

	1	2	3
Pak slae			
Ontneem voorregte			
Raas			
Moet vir tyd in kamer/hoek sit			
Ander-spesifiseer asb:			

V128		131
V129		132
V130		133
V131		134
V132		135

38. Watter van die volgende faktore voel u, het u in die dissiplinering

Van u kleuter(s) beïnvloed na u egskeiding?

Voel fisies moeg	1
Emosioneel uitgeput	2
Voel skuldig	3
Voel jammer vir die kleuter	4
Ander-spesifiseer asb	5

V133		136
V134		137
V135		138
V136		139
V137		140

39. Het die kleuterskool al dissipline probleme van u kleuter aangemeld?

	Ja	Nee
Voor egskeiding	1	2
Tydens egskeiding	1	2
Na egskeiding	1	2

V138	☐	141
V139	☐	142
V140	☐	143

Baie dankie vir u samewerking!

Dit word opreg waardeer.

 UNIVERSITEIT VAN PRETORIA
 UNIVERSITY OF PRETORIA
One-Way Frequencies no. of Repsondents by Age
Plots

group	Freque	Perce	Cumulativ	Cumulativ
	ncy	nt	e	Percent
	Frequency	Percent	Frequency	Percent
Moeder	19	50.00	19	50.00
Vader	19	50.00	38	100.00

age	Freque	Perce	Cumulativ	Cumulativ
	ncy	nt	e	Percent
	Frequency	Percent	Frequency	Percent
28	2	5.26	2	5.26
29	1	2.63	3	7.89
30	1	2.63	4	10.53
32	2	5.26	6	15.79
33	2	5.26	8	21.05
34	2	5.26	10	26.32
35	2	5.26	12	31.58
36	5	13.16	17	44.74
37	6	15.79	23	60.53
38	1	2.63	24	63.16
39	2	5.26	26	68.42
40	6	15.79	32	84.21
41	2	5.26	34	89.47
42	3	7.89	37	97.37
44	1	2.63	38	100.00

*One-Way Frequencies for length of marriage by respondent
Plots*

no_of_years	Frequenc y	Perce nt	Cumulativ e Frequency	Cumulative Percent
0-2jr	1	5.26	1	5.26
2-5jr	4	21.05	5	26.32
5-10jr	10	52.63	15	78.95
ander	4	21.05	19	100.00

Plots

gender_type	Frequenc y	Percen t	Cumulativ e Frequency	Cumulative Percent
Moeders	15	78.95	15	78.95
Vaders	4	21.05	19	100.00

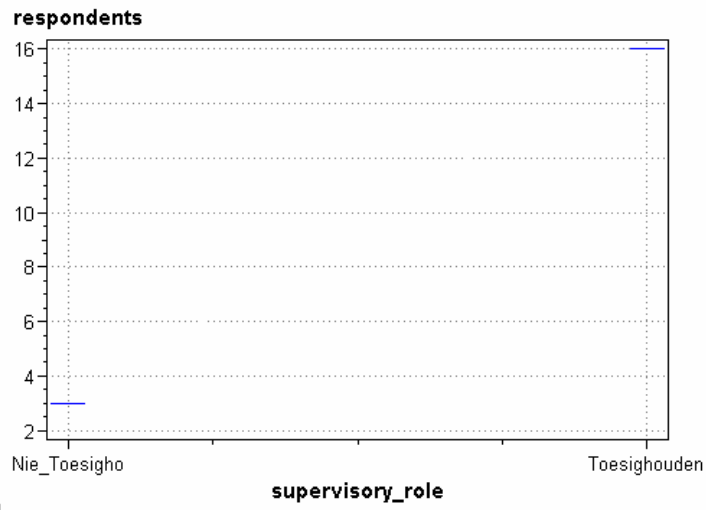

*One-Way Frequencies for Respondents Supervisory role
Plots*

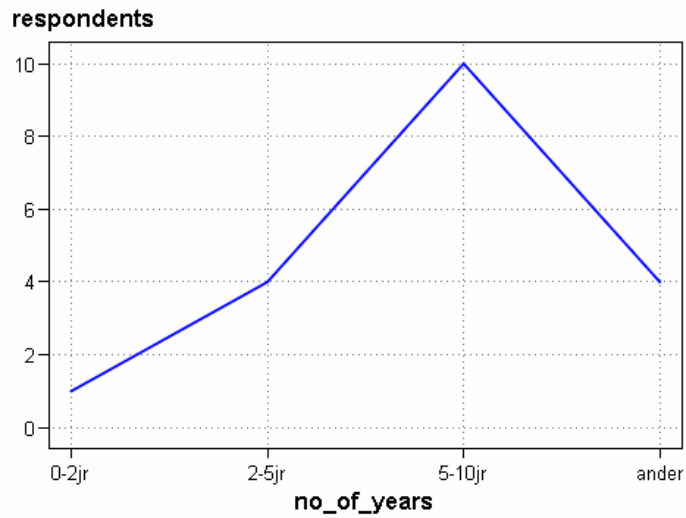
supervisory_role	Frequenc y	Percen t	Cumulativ e Frequency	Cumulative Percent
Nie_Toesigho	3	15.79	3	15.79
Toesighouden	16	84.21	19	100.00

Box Plot for Respondents Supervisory role

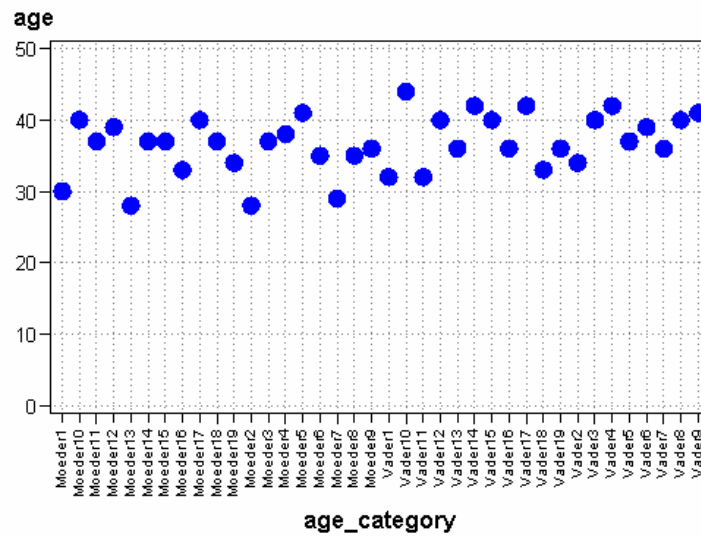

Line Plot for length of marriage by respondent

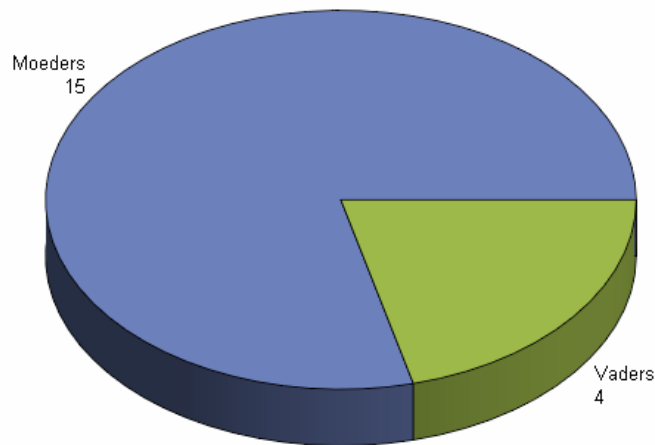

Scatter Plot

Pie Chart of Resondents Gender

Cumulative Age by Gender Bar Chart

